Н. К.

З циклю „Молитов".

Буди, Господе, Милость Твоя на нас...
Буди нам Захистом,
Мати Небесна,
Радістно-болізна..!
Духа прияла Ти, матірю стала Ти
Вічного...
Матірю стала, радість пізнала
болізну...
Болізну радість,
Боязку радість,
Сльози без сліз...
Радість віддала Ти, муку прияла Ти
горестну...
Муку прияла, Сяєвом сяєш
Світові;
Буди нам Захистом
В тугах і радощах,
Мати Пречиста..!

Оксана Печеніг.

*
* *

Мати Божая йшла та долинами
Широчезними та з тернинами.
„Земле, земленько многогрішная!
„Сестро, сестронько неутішная!
„Я печалі твої рукавом ізітру, —
„Квіт-пахуч, зілля-сад ізсажу між журу.
„В табуни, у бистрі, ой, зберіться, вітри,
„Покотіться сюди із крутої гори!
„Рознесіть, розсадіть молоді паростки —
„Хай зів'яне печаль, де зростуть ці квітки.
„Хай росою сльоза зсохне з промінем дня;
„Хай же плаче Душа, лиш Моя, лиш одна..."
Мати Божая йшла та долинами,
Широчезними та з тернинами.
Мати Божая — Радість соняшна,
Охоронниця наша горішна.

Др. Вол. Левицький.

Гімн морю.

(Марусі М. присвячую).

О море, ти мріє моїх діточих та молодечих літ! Ти, що промовляло до мене безсмертними творами Верна, описами конкістадорів, подорожами Кука, ніжного Пєр Лоті та нашого незрівнаного Окуневського! До тебе тужив я ціле життя, за тобою тужу ще нині, хоча тебе стільки разів вже бачив; а може якраз тому. Бо ти — великий ритм минувшини та теперішности нашого земського ґльобу. Бо в тобі почалося перше життя на землі і ти лиш одно було в силі видати зі себе таку безконечну скількість життя, від найдрібніших нумулітів до великанських юрайських іхтіосаврів та сучасних китів та октопусів. Ти уявляєш собою велич та силу, стихійний розмах та супокій розбурханих елєментів. В своїй безмежності та бездонних глибинах, де лучі сонця ніколи не дійдуть, де температура ніколи не піднесеться над 0^0, ти сотворило нові форми іспування; ти сотворило великанські тварини, зложені лиш з могучих щок та шлунка і дарувало їм нове джерело зимного, ніде не знаного світла — фосфоресценції. І коли правда є, що піскова пустиня — це мертвота, де є лиш смерть, а нема милосердя, то ти так могуче, так багате на поверхні, в глибинах є мертве і безсердечне, безмилосердне, бо там між потворами, що ти їх покликало до життя, іде вічна, безпощадна борба не о життя, а о смерть. Але людині, що збагнула твої закони та примхи, що знає ритм твого життя, залежний від місяця та сонця, людині, що найшла середники, щоби перебути безпечно твої безмежні простори, ти перестаєш бути страшне; твої нераз і 10-метрові хвилі; твої урагани розпалюють лиш пристрасть в душі людини до борби з тобою. І хотяй в тій боротьбі з твого боку нема ніякого милосердя, хотя ти не жахаєшся ніяких жертв, то однак хто тебе пізнав, сей мусить тебе любити, бо він не є в силі відірвати від себе своєї душі, свого я. — Бачив я тебе не раз, не два; бачив тебе в гарний соняшний день, коли твоя поверхня жевріла мов розтоплене срібло, бачив тебе в інші часи, коли твоя краска переходила від ясноселєдинового тону в опаль, пурпуру, темний насичений ґранат. Бачив я, коли по тобі ішли срібнобілі гребені, які старий Гомер порівнував так влучно до гриви посейдонових коней, бачив я тебе нераз в ясну місячну

ніч, коли золоті лучі місяця ломалися в тобі в безконечність та дрожали ніжно як крильця метелика. Бачив я тебе й грізним, коли бігли по тобі хвилі високі як гори, перебув я на твоїх хвилях і бору з громами, й душне широко, що запирає віддих і бурю на північному океані. А однак в кожній хвилі ти було та остало могутне, імпозантне. Вечірними хвилями, чи то над берегом, чи на покладі корабля, чув я, як ти „говориш“ своєю питомою бесідою, незрозумілою для філістрів, що на палубі гуляли, або попивали пиво та грали в карти, але ясною тому, хто вміє вслухатися в живчик природи. Бачив я стада дельфінів, що плили побіч корабля, бачив та чув, як квилить мева-чайка та вічно чогось шукає на твоїй поверхні, бачив я усякі потвори на твоїм дні — та чув, що лучуся в одно з природою, що перестаю жити буденним, індивідуальним життям. Коли я уперве перед роками виплинув в Свінемінде побіч воєнних німецьких кораблів на безкрає море та побачив, як воно з небом зливається в одно на обрію, тоді вперве зрозумів безконечність, силу природи та Провидіння. І коли пізніш я оглядав море, чи то із Stubbenkammer на Руґії чи з Opčin'u над Трієстом, чи Хорватського Красу та найвищого шпилю Істрії Monte Maggiore, чи з мурів Раґузи, чи серед фйордів Норвеґії і на півночі коло Нордкапу, коли бачив розсипані по морі жемчуги краси — острови та пізнав і оглянув їх підтропікальну або підбігунову природу, та коли бачив грізні скелі фйордів та нетрів, тоді я добре зрозумів, звідки в моїй душі та несвідома туга за морем та його красою. І не манили мене ніколи такі новітні купелеві місця, обчислені лиш на улекшення флірту, як усякі звісні мені Heringsdorf'и, Misdro y, Lido, Абація, хочаби Zoppot, Ґдиня чи другі, але все шукав я чи то самітнього романтичного заливу, яких так много має Адрія, або дикої скелі, або прибережного верху, де самітно міг я дивитися в безперервну гру хвиль, безконечний овид, обсервувати далекі кораблі, що тягнули за собою довгі хвости диму, та в одно зливатися з природою. — Але ти, хоча безконечне, не лиш розділюєш, але й лучиш зі собою континенти, бо твої шляхи є і численні, й найдешевші, від хвилі, коли людина заволоділа тобою, як тепер хоче заволодіти твоєю посестрою — повітрям. Тож, хоч як ти страшне, як немилосердне, як грізне, ти є великим посередником і чинником культури; на жаль людина, сей справжній варвар та ворог усього, що їй не підходить, на твоїм хребті понесла й псевдокультуру на найкращі твої жемчуги, які ти так старанно берегло в закутинах великого океану, де був

рай на землі, та знищила ті невинні, радісні діти природи — раю Полінезії, як передше, поборовши тебе — в фанатизмі знищила великі центри культури в Америці в імя найсвятіших ідеалів людської душі та віри. І за сю страшну кривду, яку ще нині терпить світ та буде терпіти ще довгі, довгі віки, прийде колись твоя страшна пімста. Але ти маєш час; прийде пора, коли завдяки тобі зміниться конфіґурація континентів і колись-колись зметеш з поверхні землі теперішнє людство з цілою його „культурою“, як се вже раз зробило ти в часах Лємурії та Атлянтиди — а тоді може прийде пора на ліпшу, правдиву культуру. І тому люблю тебе, о море і тужу за тобою, бо в тобі чую й силу, й волю, й розум Найвищого Єства. Бо ти є лиш одним з Його знарядів, о море! 23. VIII. 1931.

К. К—нир.

На сході гомін, гук.

На сході гомін, гук. Стоять дими стовбами.
Евразія бутна справляє жирний баль.
А тут, куди не глянь, аж кланцає зубами,
Аж ніздрями хропе західний канібаль.

Горілим трупом тхне! Тим пяним ароматом,
Що пращурів колись доводив до наркоз!
І оком хижака пасе вже брат за братом
І пінить слиною з подразнених залоз.

Пильнуйтеся, брати! Бо скоро на тортури
І вас всіх пожене бездушний санкільот.
Не стримають його ні успіхи культури,
Ні кодекси всіх прав, ні святість всіх чеснот.

Культура — тайний скарб, закопаний в папери.
Культура — в штурмі хвиль безпомічний байдак.
Культура — сон тонкий голодної пантери,
А сторож всіх чеснот — Перунів сагайдак.

Та вже давно Перун не пан над небесами
І сагайдак його давно віка дожив...
Розбив його Франклін високими списами
І стрілам золотим снагу заворожив.

Тож небо не страшне! І смокові унуки,
Червоні корогви несучи на чолі,
Під проводом жреців червоної науки
Посіють скоро плач і стогін по землі.

При співі марсельєз і гімнів тріюмфальних,
Під звуки голосних, злорадісних фанфар
Спечуть вас чи зварять, після знущань брутальних,
І жадібно зїдять печеню і навар.

А потім... і себе! Піде один по однім
Громаді на харчі, во славу тих ідей,
Що вміли розпалить у череві голоднім
Давно пригаслий гін до смажених людей.

. . . .

Минуть крїваві дні... І десь у пущах диких,
В криївках потайних глухих орлиних гір
З печаттю на чолі своїх гріхів великих
Блукатиме, як тінь, останній бузувір.

А праця поколінь за довгі, довгі доби,
Що їй весь мозок свій і всю снагу свою
Віддали ґенії і скромні чорнороби,
Лежатиме уся в руїнах і в гною.

Ґ. Фуллєртон.

Покаяння.

В однім з найширших і найбільш аристократичних домів в Калє невеличкий гурток друзів зібрався у вересні 1709 року в столовій кімнаті. Хазяйка, пані Сент Льо, приймала гостей зі своєрідною французькій нації свободою в поведенні й приманчивістю в гутірці.

Її гості в більшості військові ґарнізону Калє. Декілька з них було друзями її останнього мужа. Був це молодий, хоробрий старшина, що погиб перед кількома роками в силі віку в бої під Блєнгайм. Багато несамовитих оповідань кружляло довкруги цього дня походу, в котрім ці люди брали участь.

Приманчиве й незвичайно інтеліґентне лице молодої хазяйки виказувало глибоке заінтересування тими воєнними спогадами.

Її очі, що мали блеск, мягкість і силу, так своєрідню „жіночим карим очам“, або палали полумям, або ставали мягкими, залежно від того, чи люди, що боролись при боці її мужа, котрого вона так глибоко жаліла як жінка лицаря, оповідали про грізні, чи зворушливі моменти, яким дає початок війна.

Коли про смерть молодого героя повідомлено її — як вдову одного з тих, що в наших днях впали як хрестоносці минулого, борючись за найсвятішу справу, пригорнула маленьку дитинку до грудей, скупала її личко власними сльозами і закликала: „І тобі теж бути лицарем!“

Вона була вихована в любові лицарської слави; кожний удар її серця, кожне дріжання її тіла відповідало темі. Батько, брат і муж служили в армії, а її дядько, відважний ґраф П.—, був одним з найбільш визначних старшин в полку Маршала Віллярса.

В дитинстві сідала на його коліна і годинами слухала оповідань про Баярда*) і все обіцювала свойому малому синові, що, як настане мир і дядько вернеться до Калє, він теж почує ті оповідання з його уст і навчиться, що французький жовнір може зробити для короля і батьківщини.

„Хтось стукав, мамо“, — шепнула дитина, що сиділа побіч неї при столі. Одначе вона не звернула на те уваги, бо саме в тій хвилині один зі старших старшин біля неї живо описував бій, в якім брав участь під мурами Намуру. В тій хвилині ввійшов слуга й тихим голосом сказав до неї:

„Прошу пані, будьте так ласкаві й зайдіть на хвилину до сальону!“

Здивована глянула, та побачила по лиці, що йде про важне діло, якщо він в цей спосіб покликує її. Спішно перепросила гостей і пішла до сальону.

Ще не внесено свічок і лише при світлі палахкотіючої ватри коминка побачила на однім з килимів людину з лицем закритим руками.

Звернулась до слуги, що відчинив двері й спитала: „Хто це?“ Але заки цей вспів відповісти, незнайомий підвів голову. „Боже!“ — крикнула — „Невжеж це можливе? Чиж це ви, найдорожчий дядьку?“

Приступила ближче, а тоді запитаний піднявся, та, коли вона хотіла кинутись в його рамена, він зложив їх на вхрест на грудях і тихим, слабим голосом сказав:

---

*) Баяр (Bayard) визначний фр. вожд. (1473 — 1524), що вкрився славою за Карла VIII., Людвика XIII. і Франца І. Його очайдушність і відвага придбали йому назву „Лицаря неустрашимого“ (Прим. перекл).

„Так, це я тим дядьком, якого ти так любила і стільки літ не бачила, це я тим, що сорок літ був підхорунжим в однім з перших полків Франції, і по багатьох славних подвигах і тяжких ділах, одержав степень полковника в тім самім полку, котрого шанували товариші й обдаровували довірям ґенерали. Так, це я!"

Було щось так холодного, так неприродного в способі його говорення, щось так блідого в лиці, щось так збентеженого у висловах, що його сестрінниця не була в силі сказати слова і зі здержаним віддихом, з німим неспокоєм вдивлялась в нього.

„Я прийшов просити нічлігу на сю ніч в твоїй хаті; але передусім ніхто не сміє знати про мій приїзд".

„Боже мій! — крикнула пані Сент Льо з болем — „що Вам сталось дорогий дядьку? Чому так дивно приглядаєтесь мені? Може ви недужі?"

„Я дуже змучений".

Ці слова, хоч як прості, були виголошені в спосіб, який глибоко вразив паню Сент Льо. Вона стала плакати.

„Старайся бути спокійною, Евгеніє! Я не можу сказати тобі нині—балакав ґраф П. — завтра знатимеш все. Тепер скажи слузі показати мені кімнату в якім закритім куті хати, вертай до своїх гостей і бав їх так добре, як лиш зможеж.

Пані Льо чулась приневоленою послухати його. Опанувала свої почування, завдяки вродженій силі характеру й інстинктовній свідомості, що в тім випадку йде про справу більше ніж звичайної важности, скрила своє схвилювання й заховувалась неначе б не сталось нічого, що могло б вразити, чи занепокоїти її.

Декілька більш уважних гостей запримітило зміну в її поведінці, коли вернулась до столової і хоча в рівній мірі, як і передше, брала участь в гутірці, так усмішки, яка звичайно розяснювала її задумане личко, цього вечора вже ме можна було побачити.

Невисказаною полекшою було для неї, коли вже товариство розійшлось і вона могла удатись до своєї кімнати. Відчувала потребу зібрати свої розсіяні думки й на ново передумати подробиці цієї короткої й болючої балачки.

Але без успіху старалась поставити якийсь здогад щодо причини дивних слів і поведення дядька. А коли заснула, спочинок перебивали їй постійні сни, в котрих бачила все його сумне й збентежене обличчя.

Рано збудилась скоро і, довідавшись, що ґраф П— вже давно встав, спішно подалась до сальону і післала попросити його, щоби побалакав з нею.

Коли ґраф П— увійшов в кімнату, побачила, що виглядав так само блідо і нездорово, як попереднього дня, але вигляд його лиця був менше строгий і поведення більш природне, хоч ще холодне і формальне.

Чула, як невиносимою є дальша непевність і зложивши руки: „дорогий дядьку“, промовила, „про Бога, скажіть врешті, що привело вас сюди й чому ваша поява має бути тайною?“

„Евгеніє, скажу тобі правду, хоч тому будеш мною й погорджувати, а може й ненавидіти. Але від нині не мені здрігатись від сорому, дні перейшли вже над тим і мушу призвичаюватись зносити це“.

„Сором!“ — шепнула пані Сент Льо з недовірчивою, але нервозною усмішкою.

„Не смійся“,—продовжав ґраф П—, закриваючи очі руками — „але слухай мене спокійно, як лиш можеш. Це, що я саме сказав, є правдою. Я брехав усе попереднє життя. Я допустився діла, на яке більше ніж 40 літ дивився з невисказаною погордою, я показався трусом“.

„Це болюче шуткування“, крикнула пані Сент Льо, зденервованим тоном і спаленіла.

„Це не жарти“, сказав ґраф П—. „Богу дякувати, що ти не можеш слухати цього інакше, як лиш зі зворушенням, що тим не менше, мусить бути сказане. Богу дякувати за те, що будеш терпіти, знаючи усю правду. Евгеніє, я родився в тім старім місті, котре наші предки так часто обороняли. Я належу до родини, котрої честь ніколи не була заплямленою.

Я пройшов 10 походів і боровся в 30 боях. Я командував останньою стежею під Ліль, я був раненим під Стінкерк, мене лишено як небіжчика під Рамілі. Через 40 літ я не знав, що це жах. О, Боже! Я називав це сміливістю! Я з розторощуючою погордою трактував найменшу познаку слабости в других.

Боже, забудь мені! Їх пімщено. Три дні тому я одержав приказ боронити важне становище оподалік села Мальпляке.

Ніколи вид небезпеки не прискорював биття мого серця; ніколи я не чув найменшого зденервування на полі бою, та в цей день вперше дивна, страшна слабість, яку люди називають страхом, вхопила мене. Це було неочікуване; застукало мене спро-

жоха. Бог лише знає, чи в цій хвилині я був божевільним, чи лише збентеженим. Лишім це. Я втік.

Старий жовнір з хрестом св. Людвика на грудях, зі слідами славних ран на чолі, повернувся спиною до ворога, опустив становище, втік як трус з поля і не скорше прочуняв, як за 3 години опісля, коли стояв сам, далеко від своїх друзів, далеко від свойого посту, на все відштовхнений від минулого, лише з подихом отруї на душі і плямою на прізвищу. Так, плач, бідна дитино, але сльози ніколи не змиють цього пятна".

„О Боже, Боже!"—кричала пані Сент Льо, заломивши руки— що спровадило так страшну пробу на вас, мій дорогий дядьку?"

Він відняв руку від очей, дивився непохитно на неї і сказав голосом так тихим, що вона ледви почула його звук, який немов дріжав в її душі: „Гордість".

„Хтож це подумав би!" — закликала і майже давилась сльозами.

„Ані ти — сказав тим самим тоном — ані люди, лише Бог. А тепер дозволь мені скінчити те, що почав розказувати. Я прийшов сюди в останню ніч з думкою просити тебе нічлігу на одну ніч, а опісля помогти втечи мені до Анґлії, де під чужим прізвищем зможу скрити свій сором і жити незамітно.

Але в час тих нічних годин я змінив думку. Невжеж я маю здрігатись перед заслуженою карою за мою провину? Як направити мені проступок, якого я допустився, коли не піддатись, уважати себе дезертиром і підчинитись присудові смерти, на яку я як дезертир заслужив?

Нині рано я вислав листи до маршала Віллярса з повідомленням, що жду рішення военного суду, явлюсь перед ним, коли лише одержу на те приказ.

„Ви ще не вислали цього листа! — крикнула пані Сент Льо незвичайно поденервовано.—На милість Божу, верніть до свойого першого пляну і втікайте до Анґлії".

Полумям спалахнуло бронзове лице жовніра. „Евгеніє — сказав — не дозволь мені відчувати власну провину. Не давай мені підстави думати, що моя нікчемність заступила в твоїй думці поняття обовязку й чести.

Чи не бачиш, що одинока дорога, не змити, бо це ніколи не може бути, але до певної міри відпокутувати провину, це піддатись присудові й потерпіти смерть з рук моїх бравих друзів? Не плач так гірко, моя дорога дитино.

В останню ніч Ти була б плакала над долею пониженої перед Тобою людини; але відколи я змінив свій плян, сміливіше можу Тобі глянути в лице і тягар на моїх грудях став неначе лекшим; але лиш тоді можна би його усунути, коли я стану віч-у-віч перед дулами крісів в дні мойого страчення.

Саме тоді я вперше свобідніше віддихнув від часу, коли я заломився. Скажи мені, моя дитино, що співчуваєш мені".

Пані Сент Льо закинула руки довкруги шиї дядька і шепотом сказала: „Я це розумію; але це ломить моє серце".

„Боже, благослови Тебе за ці привітні слова, Евгеніє! А тепер поможи мені приготовитись на смерть. В мене нема багато часу на останні реліґійні повинності; позич мені свойого молитослова і твій старенький парох—він ще між живими? — прийде відвідати мене, якщо попросиш його. Я ніколи не думав мати стільки спокою на душі, як саме тепер".

Протягом кількох слідуючих днів приятелі пані Сент Льо були затрівожені її зміненим виглядом. Вона робила великі зусилля, щоб бути свобідною в товаристві, то всетаки легко можна було завважити, що гнітила її якась загадочна журба. Блідла на згук дзвінка і дріжала, коли приношено листи.

Врешті прийшов один адресований до її дядька. На коверті видніло імя Маршаля Віллярса. Приклякнула на хвилинку, щоб коротко помолитись, а тоді пішла до кімнати, якої ґраф П — ніколи не опускав від дня свойого прибуття.

„Но! Прийшов", — сказав, побачивши її в дверях з посилкою в руці. Прочитав помалу, а тоді, звернувши очі в гору, додав: „Да будет воля Твоя".—Подав листа сестрінниці. Його змістом було:

Сумним і понижуючим заразом є це без сумніву для людини, яка 40 літ не захиталася в хоробрості, так знечевя показатися невірним самому собі і найсвятішому обовязкові.

За те відрадним є бачити по пожалування гіднім упадку людини готовість відпокутувати за нього одиноко можливим для неї способом — добровільною жертвою життя, щоби змити провину й направити цей злий примір, який на нещастя мав місце.

Це мої власні думки, бідний друже, і наших бравих старшин теж. Не можемо скривати твойого проступку, ані звільнити від сорому, звязаного з так наглядним зломанням карности, але з усіх сердець співчуваємо тобі й ухиляємось засідати в суді над тим, що дає кожну сатисфакцію, яка лише в його силі, за чин, котрого достаточною покутою є власний гіркий жаль.

Отже прийми мій і всіх твоїх друзів привіт. Нехай Бог і час злагіднять твою журбу за невдачу, яка майже так само сталась великою для нас, як і для тебе.

(підписано) Маршал де Віллярс.

26. вересня 1709.

„Евгеніє“, сказав ґраф П., — коли скінчила читати листа, „дай мені це пуделко, яке стоїть побіч тебе і паперу листового. Відчинив пуделко, добув хрест св. Людвика і дивився, доки хвиля людських почувань і жалю стала нездержимою.

Хвилину боровся, а тоді здержуваний біль розчавленого серця розірвав окови і виллявся потоком гарячих сліз. Пані Сент Льо кинулась в його обійми і довгий час плакали обоє тихо.

„Поклади це“, — сказав — загорни в папір; а тепер поможи мені відчіпити шпаду. Твої маленькі руки любили колись бавитися його рукояттю: можуть мені віддати цю прислугу тепер. Дозволь мені ще раз подивитись і нехай мені буде можна ще хвилиночку держати її в руці, як це бувало перед моїм упадком.

А тепер візьми її геть. Пішли з хрестом Маршалові Віллярсові і скажи йому, Евгеніє, що приймаю дозвіл жити як сувору, але належну кару за провину.

Від цього дня ґраф П — вважав прощення за присуд. Засудив себе на довгу, терпеливу муку безнастанного пониження. На далі проживав в старім Калє, де родився, в тім Калє, котре було місцем так многих славних споминів і де містилися колись численні залоги.

Не здрігався перед очима людей, бо згірдливий погляд, глум й усмішка співчуття були частиною його присуду, частиною його покути. Ходив по укріпленнях, де жовніри вештались, проходжувався попри касарні, де стояли старшини, в однострої, без шпади при боці, без хреста на грудях.

Ходив до парохіяльної церкви і сідав в просту лавку з жінками і дітьми. Коли правилась військова Служба Божа і військо при освяченні Св. Тайн віддавало почесть зброєю, його сива голова хилилася до долівки в покорі.

Пані Сент Льо привязалась до самітного старика, як Руть до Ноємині, не дивлячись на його закиди, вона була йому товаришкою на проходах і клякала в церкві побіч нього. Дитині своїй казала клякати і вчила її старого родича любити й шанувати.

Одної днини хлопчик, вказуючи пальчиком на місце, де повинен бути хрест, сказав: „Чому тут нема хреста?“ — неначе хтось

інший піддав йому цю думку—„і чому тут нема шпади?“—додав і діткнувся дядькового пояса.

Через хвилину боровся ґраф у нутрі і темна тінь лягла на його лиці; але він зложив обіт ніколи не критись перед соромом і до дна випивати чашу пониження. Ставив чоло людській погорді; не хотів захитатись перед невинним діточим зором.

„Мій хлопче“, — промовив, „колись я був гордим, довіряв власній силі й відвазі, а тоді прийшов день, коли Бог обі відібрав від мене: і в цей день втік я з поля бою і стався нікчемним втікачем, який ніколи не може носити шпади, ані хреста вірного воїна“.

Дитина глянула в його лице, і її личка запалали неначе полумям. „Втікачі з поля бою не говорять правди“ — сказала. „Це сміливе в Вас признаватись до втечі“.

Минав час, а погляди, що падали на старого жовніра, переставали бути згірдливими. Слова, що шепотом доходили до його вух, коли проходив вулицями до церкви, були словами прихильности.

Спершу співчуття, а опісля пошана зродилась в серці людей до того, що так сміливо і відважно переходив тортури сорому. Відвагу усеї довгої і повної згірдливости покути зачинали цінити.

На вулицях й укріпленнях Калє, позбавлений хреста і шпади був в очах Бога, а на прикінці й людей, більшим героєм, ніж лицар з під Бленгайм, ніж командант останньої стежі на укріпленнях Ліль.

З анґлійської мови переклав
І. Черкавський.

Б. І. Антонич.

Маніфест серця.

Рубаєте словами, мов сокирами,
грімкі, могутні виголошуєте фрази як а, б...
але в своє загляньте серце щиро,
чи не оббріхуєте ви самі себе.

Ставляєте сучасний світ під ваших віршів дуло,
говорите: ми вістуни грядучих бур.
О, не такими вже вітрами дуло,
о, не такі вже тарани вдаряли в мур.

Ви кричите:
за нами бє столунний тупіт тупо в тротуар,
туман підноситься червоний з поля.
Що ж вам на те:
це блеф, уява гра, привиддя є пусте,
це бакханалія розхрістаних примар,
не так родилася правдива воля.

Поставлю одначе справу руба,
без алегорії, просто з мосту, без ослон:
коли стає кобила історії дуба,[1])
чи ви її хвостом?

Вбираєте ви порожнечу в милозвучних слів трико,
махаєте поемами довженними, годинними
і деклямуєте: кров, крови, кровю, в крові, крови.
Я інший покладу закон:
право до щастя людини,
право любови.

Б. І. Антонич.

Різдво.

...чому є сніг такий мякий, сріблистий,
оксамітний та пушистий, наче теплий блам,
наче пуг, що по воді здається плисти,
вітер не сказав мені, й я не скажу теж вам.

...ця думка сам не знаю, звідкіля, пощо?
Давній сірий образ, почорніла листва.
Сніг мені нагадує далеке свято, що
має запах шоколяди та дитинства.

В тихий вечір на світанку хижого життя
написав тоді мій перший вірш — мій перший гріх.
Зорі — на тарілці хмар розсипана кутя,
місяць — на ялинці неба золотий горіх.

[1]) Вислів найбільшого поета червоної Росії Маяковського.

Улас Самчук.

Волинь*)

Роман-хроніка у 3-ох частинах.

— Нови і гною туди вперли — не здавався Матвій.

— Зайво було. Я сам не розчитав. Вилягла все одно, а яка з поляглиці „польза". Я вам кажу, не має кращої по моєму землі, як тут. Оця мастка глинковатка... Проти сонця. Це перва земля на пшеницю... Коли я був у москалях, то стояли ми над Волгою в казармах. В Саратовській це було губернії. Там також дуже на пшеницю зручна земля. Але то вже відомо кацапське оброблення. Вийде ото з тим гаком, отою западенною, як вони кажуть, сохою. Покопирсає... Тьху! Стид — не робота. До того там оті суші. Страшні суші. А „почва" знаєте не видержує суші. Твердіє, репає... Ото, знаєте часом такі рівчаки порепають, що ой...

— Це все оповідав Григорчук, коли обидва господарі ліньки, переступаючи ступ за ступом йшли до хати. Так і до хати зайшли. Ані здарився непомітно.

У хаті Хвидот наробив тарараму. Повитягав усякої всячини на серед хати, понаставляв стільців, витягнув батькову шевську скриньку (бо Матвій і шевство знав. „Отак для своєї потреби"), наніс полін дров і якусь, видно, фортецю будував.

Чоловіки переполохали його і він чим дужч, покинувши усе — як стій, попер на піч й заліз у сам куток. Всі його пречандали так і валялись серед хати.

— Отой шибеник... казав Матвій, прятаючи усе — на своє місце... баба моя пішла до Дерманя, то ось як бачите...

— А то звісно дітвора — байдуже, сідаючи й оглядаючи, скоріше стелю ніж долівку, — казав Григорчук. — Добру маєте хату... Но пощо ви ото такі віконечка зробили?

— Ах, знаєте. Мене це завше непокоїть. Вікна дійсно замалі. Поласував ото на те, що пару карбованців дешевше обійдеться. Шваґер мій на залізній дорозі служить, а коли я будувавсь, то воно відомо. Знаєте, якто та кожда копійка дорога. А він одного разу каже: „Знаєте. Я маю готові, вирізані тахлі. Малі тільки". Подумав я та й люди пораяли. Візьміть кажуть. Що, що малі. І нічого не коштує, і в зимі при менших вікнах воздух у хаті не так стигне. Тепер ось каюсь... Є каяття та нема вороття. Переробив би, але не має поки „средств" на це.., На все потрібні „средства".

Спрятавши все, що було посеред хати, Матвій присів й заложивши ногу на ногу, продовжував...

---

*) Див. „Дзвони" кн. І. 1932

— До того думаю, що я тут довго не втримаюсь...

Григорчук, що саме кесета з тютюном в руках наминав, щоб закурити, гостро і швидко кинув на Матвія оком...

— Не курите? — сказав зовсім не те, що хотів, бож знають всі, що Матвій ані не пє, ані не курить...

— Ні, цього не вживаю... — і відмахнувся рукою.

— Щасливий ви, Матвію, чоловік. Те куриво, то марнотратсво. По три копійки пачка „коришків“ отої-то поганої „рибки“ три копійки, а тут сюди-туди й нема.

Скрутив цигарку, викресав огню кресалом кремяним з вареною губкою і закурив. Хвидот дивився з печі, заздрив та дивувався. Йому б й собі хотілося б, щоб з рота й з носа (особливо з носа) куривсь димок.

— Так як то ото кажете? — ніби ненароком згадавши щось питає Григорчук. — Не вдушитесь? А тож чому? Садок — пес ваш...

— Щож знаєте, по тому садку, коли діти ростуть і потрібують грунту. Що вони з тим садком почнуть? Землі ж ви знаєте, все меншає і меншає у нашій околиці, а людиська множаться. Ось гляньте ви на сю Лебедщину. Ще пять тому років назад... Один ліс та ліс... А що тепер? Там он Михалкозасів. А Трихонові сини, як підростуть, то де подінуться? Куди підуть? Сюди. Має ось оце у мене під вікном дві з половиною десятини і вже одного примостить. І вже матимемо сусіда. Ну, а скажіть? Де тої землі діти наших дітей візьмуть? Ще, скажете, клапоть того Заставя є?. . Що, знаєте, по тім... Я думаю...

— Воно то так, то так... — перебиває Григорчук. Та що подіяти? От ми лебедці... Мусіли ж ми викупити нашу панську землю...

— Та я нічого не кажу...

— Чекайтено... Бо не хватає справді місця. На днях якось... Не памятаю... Позавчера чи то в четвер, вилічували ми з сусідом Хвещиним Паньком, скільки у нашому селі є повних грунтів. І що ви думаєте? З сорока наших господарів, щось трох чи чотирох мають. А то вся решта отак: вісім, сім, шість, пять... а найбільше по дві, по дві з половиною десятини... А не купиш, не матимеш. Купляй поки купляться і що купляється. Тото — і чвиркнув крізь зуби, просто на долівку.

— Ех, каже Матвій. Вам трапилась дурничка — отой ліс та млин. Той один ліс виплатить вашим лебедцям ціле „імєніє“. А млин. Скільки платить вам Волько оренди?..

— Двісті на рік... Але хіба від нього видереш ті гроші разом. Отак тоді тицьне, тоді тицьне... І чорт тим грошам знає лік... Ще коли б то не був млин громадський. Ато звєсно як. Кому там на тому так залежить?

Волько підюжує кращих господарів, щоб вони не впоминалися оренди, а решта, знаєте... Що їм на кому вигорить?.. Плюне та й піде...

— Но. З цим можна порадити. Я не йму віри, щоб один жидок водив за ніс цілу громаду. Ви тільки до него візьметься. Двісті рублів що року дасть громаді десятину поля...

Григорчук викурив цигарку, кинув її на долівку, приставши розтоптав її чоботом. Після цього сплюнув.

— Думаєте. По правді то сказати, нема сьогодні за двісті рублів десятини. Але не в тім біда. Двісті рублів завше пригодиться. Але оце Волько задумав перебудувати млина. Вставляє замість коліс турбіну і нові вальці. Поки що дамо йому спокій, а після таки візьмемось... Він то вже побалакує зі старостою про купівлю того млина. Видно корисний він йому, хоч завше лементує, що нічого з нього не має. Я б то, поправді признатися нічого б не мав проти, щоб його продати, бо що з ним при такому, як у нас ладі, почнеш. Громада, що череда овечок. Не має в ній пастуха, то, звісно, який вже там лад. Страшить мене тільки те, що Волько виманить того млина майже задурно,а друге, що грішми скористується лиш де-хто... Ну, от і подивіться... Моя то дурна голова нераз міркує: чому б то, думаєш та не могла сама громада тримати того млина? Цеж вигода своя. Самі собі й замолоття платили б і став, і стависько, і гуску є де вигнати... Є і вальці, і питель, два родовики, круподерня, валюта на сукно. Все, одно слово... Хай би, думаю, вже не знаю який був той млин, то на одного мельника та помічника вистарчило б... І поправити б при потребі можна було б... А то... Я вже рукою на все махнув. Бачив я, що робилось минулого року на сходці... Крику, гамору наробили, але хіба щонебудь вирішили? Де там. Кричали, дерли роти і розійшлись так на чорт-матері...

Григорчук з серцем сплюнув і засовався на лаві. Очі його загорілись, але рівновагу свою мужицьку і необхідну стриманність та діловитість розмови не тратив.

— Трудно, знаєте, сьодні чесну людину знайти... — продовжував. — Дуже тяжко, хай йому частець. Волько, звичайно, пускає дим у вічі мужикам. І хто б то повірив, що отакий млин та не міг виробити тих двісті карбованців оренди? Але він, коли почне лементувати, та коли почне... і кленеться, і божиться... Ну, а мужик що? Плюне та й думає — чорт тебе бери, хай тебе нечиста сила слухає... І пішов собі до дому. Ми викупили маєток — стодвадцять десятин, і всунули за нього двадцятьчотири тисячі карбованців. Суму цю ми вичавили зі своїх власних животів та мозолів та животів наших дітей. Казали за ліс виберемо. Млин он які „доходи“ дасть... А тепер піди його, пошукай ті доходи. Так само і з лісом. За десять тисяч такий ліс продали... Та цеж треба... (Григорчук знов поліз до кешені за кесетом з „рибкою“) Я не знаю... Це треба найдурніших людей на світі. Але що ви зробите?. . Що подієте? Скільки то наші главарі попоїздили до остріжських Таксарів, щоб таки умудритись таку соснину, кажуть двадцятьпять тисяч дерев без дубини, отако за марно віддати... Тьху!...

... І помовчавши, ладив кресало з губкою і додав: — Ну, Таксар то вижене грошиська. Що вижене, то вже вижене...

Саме увійшов Василь. Він щойно пригнав корови, поприязував їх до ясел ланцюгами і прийшов оце до хати. Григорчук поздоровив його як дорослого „Дайбоздоровя" і подав навіть руку. Матвій при цій нагоді заявив, що це його найстарший, і що він уже „у третю групу" ходить. Ось по тижневі і наука розпічнеться.. Кепсько буде та прийдеться обходитись. От худоба... Як його, не знаю... того...

— Ви маєте ще ту вигоду, що хоч є куди худобину вигнати — сказав Григорчук.

— Воно то так. Особливо з весни та в осени. В літі також не дуже... Ні, ні... Тепер вже не дуже то, як бувало. Скрізь око дозорливе і навіть на зрубах вже не, як колись... На весні та в осени у верболозах та болотах... Але оце на днях мало-мало не трапилось нещастя. Корова загрузла в болоті і ледви витягли.

— То-то-то! Чув про це, чув! — підбадьорився Григорчук. Оповідали наші лебедці...

— Ото-то! Ваші лебедці й витягнути її допомогли мені, дякувати їм. А коровисько чимала. Моє щастя, що можу хоч худобу плекати, а тоб... Але що то воно за декілька літ буде? От питання. Подумайте тільки, що тут було ще недавно, ще першого року, як я сюди перебрався, при старому мельникові. Усе, як глянете, стависько... Хто захоче. Їдь, коси, бери, паси худобу. А п ди тепер... Я сам хочу вже взяти у мельника в аренду на пять літ оті верболози на клину коло калюжі. Думаю: викорчує чоловік, а пять літ сіно братиму. Воно то сіно там спочатку неабияке. Осока, лепеха та очерет, але по парі роках, думаю, вибавиться... А для рогатої худоби це, хо-хо-хо, як піде в зимі...

— Василю! — звернувся Матвій до Василя. Звернувся, ніяково мнучись... — Принеси но там дещо...

Василь видно зрозумів, а Матвій продовжував: — Ото, знаєте, добро було зі старим мельником. Хоча чех, а все таки порядна з нього була людина, нетощо теперішній. Цей, борони боже, щоб худоба на його луг чи стависько „шлапнула". „Не шлапає то"... Воно то й добре, знаєте. Порядок мусить якийсь бути. Пригадую собі, як прийшли до нас чехи. Боже, що то за бідачиська були. Ні кола, ні двора. Голі як цигани поприходили.

Повірте, що отой Дус на Борщівці, що сьогодні у фаєтонах їздить, а синів інженерами та дохторами поробив, прийшов зі стома карбованцями в кишені з Моравщини, злабудав собі серед Бущенського лісу (там ліс ще тоді такий був, що Господи). Отож поставив собі серед лісу халабуду з кругляччків... А тепер у нього фаєтони та двадцять тисяч золота у банку... От, що то значить порядок... Тепер у нього тридцять десятин землі. У самого старого. Синам землі не треба. Але чи повірите, що платив він по двадцять два рублі за десятину? Я не кепкую з вас. На Бущенщині була земля з лісом (сосни двома охватами не охопиш) по дванадцять карбованців. По дванадцять карбованців, от як живу. І думаєте, що хто з наших

мужиків купив тоді хоч одну десятину? Крім небіжчика Хведора, Михалкового батька, син котрого сьогодні господар, ні один. Ее, каже: Нащо вона мені? Що я з тим лісом? Свого грунту хватить, а діти виростуть — світ великий. От, як розважали. І то не бий. І то не розложи такого драба, та не всип йому пятдесят таких, щоб до смерті чухався. А чехи, ті в Сибір їхали. Їх виписав цар, щоб культуру ввели. А на що їм та культура в Сибірі, коли ось тут така даровизна трапилась. Побачили і все забрали. Загарбали до чиста. Усі оті кольонії — Борщівка, Озірко, Гільче, все то на таких землях осіло і сьогодні вони пани. Сьогодні вони палати будують, у фаєтонах їздять... Де я свою силу подів? Не у них? Не на них затратив? Не для їх збагачення? А чи не міг мій батько також десятинок двадцять мені припасати, як оце зробив Хведор? Міг би. Та не хотів. Пив, шлявся по бабах, гуляв, матір окрадав і все до шинку відносив. Ось який наш мужик. Ось який у нього порядок, толк...

Увійшов Василь. Він приніс пляшку горілки (на всяку оказію припасену) та кусисько старого, пересоленого, аж пожовклого, грубого салиська. Є чарка, є закуска. Григорчук оком на все либнув і запакав швидко цигарку та ніяково, ніби йому чогось соромно стало, засовався на лаві. Василь тарілку з посудника виняв, ножа і для гостя якусь виделку дістав. Після зі столика хліб виняв, чарку знайшов і все то на столі, вкритому святочним, чистим настільником, опинилося... Григорчук, чуючи, мабуть, інстинктом (і разом боячись, щоб не втікла все таки чарка), що то на нього облаву робиться, намагався щось ніби протестувати:

— Та... знаєте... Воно якось... Це зовсім того... — а все таки, ясно так і не знаходив слів, щоб висказатись.

— Вже вибачайте, казав Матвій. Баби моєї не має дома, а вона те все припекла б, може смаженю яку б...

— О, що, ви, що! Господи! Тай цього доволі. Для такого гостя... Господи...

— У нас гості не дуже пороги оббивають...

— Звісно, на хуторі...

— Ну, так заживіть... — і Матвій, дебелим, порепаним, мозолистим ручищем підсовує гостеві чарку... Підсовує незграбно. Чарку налив щиро (від щирого серця). Горілка переливається і хльопається на настільник...

— Еее, протестує Григорчук. Еее, дядьку Матвію... Так не годиться. Первим „хозяїн"...

— Ні. Я чоловік трезвий — розводить руками господар. І при цьому головою та виразом обличчя намагається пояснити, який то він „чоловік трезвий". А вираз страждальний, відразливий, ніби то та горілка вже в його роті та горлі пече смертельно.

— Повірте, каже, що не можу. Тридцять літ не пю. Парубкував, не пив... От, не такий, знаєте, характер. Противиться. Ото

часом присилують. Випєш. Все виблюю на другий день. Характер такий. Випийте, випийте, сусіде, і все... та закусіть. От вже й вечір незадлегідь. Шкода, що старої немає....

— Ну, згоджується Григорчук. Як не можна, то не можна. Є такі характери. Не приймає і годі... Так, дайбоздоровля!..

— Пийте на здоровля.

Григорчук правою рукою бере чарку, хвильку тримає її в руці, оповідаючи, що „давно вже мав нагоду, а лишень позавчора, якось зійшлись було“... лівою рукою витер свої рідкі, рижоваті вуси, а тоді аж за одним хилом перелляв чарку в рот. Скривився — жахливо, головою похитав і здорово кракнув.

— Міцна каналія... — казав...

— Ну, то ще й на другу ногу просю... — говорив Матвій...

— Ее, тоді вже й до дому не долізу. Що ви хочете, щоб заночував тут?..

— І ще бто... Від одної чарки? Ну годі... Випийте. А як і заночувати. Діти малі за вами не плачуть, а місце у нас найдеться. Ось, хутко і стара вернеться... Ну, на здоровлячко... Випийте...

Ввесь цей час Григорчук чекав і не здавався, хоча йому, мабуть, більше хотілося закусити неприємний горілчаний смак, ніж випити. Одначе все таки випив ще одну чарку, а тоді лишень закусив, похваливши, розуміється, добре, старе салисько...

Матвій же ввесь час поривався спомини свої оповідати. При тому підкраював та підкраював хліба, сала, підсовав огірки.

— Так ото, знаєте, куме... — невідомо, чому Матвій назвав Григорчука кумом... оті ото чехи... Вони нас ограбували, так... Але вони нас і розуму навчили. От ми тепер бідкаємось, де воно худобу пасти... Але коли ще я був пастухом, то отам, де тепер такі розкішні кольонії з садами та хмельницями, все одні ліси та пустарі були. Попасу для худоби... Куди не кинь оком, ліс, галяви, знов ліс... Вовки одні панували. Дерево ж яке було. Хто його зїв, то просто диво-дивне... А все сталося за чотири десятки літ... Але ви їжте... Вечір уже хутко. Не церемоньтесь... А чехи ту земельку по дванадцять рублів десятину викупили. Ми тепер триста, чотириста, а то й пятьсот платимо, а тож... хм... Зате чехи мають тепер по тридцять-сорок десятин, а не тричотири... От яка „разниця“. Чехи у фаєтонах їздять, а ми ледви на якого драбиняка стягнемось. А щоб то було, приміром, мойому батькові там на Тимошівщині захопити десяток — другий десятинок, коли сам „управляющий“ графині Андрейової, казав бувало: „Антон! Купуйте землю. Зробим гешефт. Не обійдеться вас більше, як по десятці... Ій-бо“... — „Го, каже батько. На чорта мені та земля. Я й своїй не дам ради“. Тьху, бодай тебе нечиста мати взяла. І то не бий... А що він мав „теї своєї“? Двадцять не сповна наділу після панщини, на які вже було їх трох братів. Мій же батько мав сам чотирьох хлопців. Один з дядь-

ків помер, один довго льокаєм у пана Санґушки „состояв“, а на старість паню якусь приволік, фраків усяких, ляпових штиблєтів, годинників з ланцюжками і відкраяв половину ґрунту. Думав пануватиме... Еге... Допанувався. Хутко штиблєти на постоли зміняв, а фраки так, мабуть, до цього часу „муль“ жере у скрині... А не бійсь, різун його — ма... Не бійсь, не прикупив замість фраків зайвої десятини... Тепер діти його чавляться, як селедці в бочці... От які то наші батьки були. Бо не було кому бити, або може вже панщина занадто їх забила... Нема в нашій Росєї порядку. Нема й не було... Чехи через губу землю хапали, а наш мужик, репаний, коли дістав той „наділ“, так-так і заскорузь. Батько он наш. Три десятини на штирох полишив. Не дурно ми дітвора й голодувати мусіли. — Беріть, беріть... частуйтеся... Ще чарочку. Бог, звісно, тройцю любить... Ну, сусіде... Прошу, прошу...

І тут ще підлив. Григорчук випив. Матвій розчервонівся і, хоча сам не пив, мабуть, від одного захоплення опянів. Очі блиснули, рухи довжезних рук стали різкіші і швидші. Кулак нераз пристукнув по ляді стола, аж чарка, сало й огірки підстрибували... Григорчук вже слухати не хотів, а рвався сам щось оповісти. Одначе Матвій покищо не хотів перервати своєї розмови.

— Так ото є... Дістали ми четверо три десятині. Поки виросли, голодали, чужі ягнята, телята пасли, а потім у найми у каторгу до панів та чехів пішли. Щойно з пяти пальців праці рук своїх, вісім десятин докупили, хоча платили вже по сто карбованців. Легко воно тепер сказати. Он чех Дус, як дістав тридцять десятин, так і онук його ще тридцять матиме, бо то легко з капіталом докупляти. До того землі вони не ділять... а прикупляють, або йдуть між люди і вчаться, або якому ремеслу, або на дохторів, чи інженерів. Нетощо ми. Три десятині на клапті шматуємо і тиснемось на ній. А що з трох десятин прикупиш... Звісно...

І Матвій хльосто, злобно спльовує... Треба хіба так працювати, як я працював, що повитягав собі кишки і руки, що спину поломав. А чи зажив що в життю? Цигарки не викурив. Чарки горілки не випив. Чобота „порадочного“ не зносив. Тепер он встанеш рано, так з постелі не можна стягнутись. А яка була сила. Був як бик здоровий. Десять пудів — мішки носив і не чув нічого...

Усе зїли оті кріваві пять десятин, які ось тепер маю... Ну, але ще чарочку, на здоровля... Старої от щось довго нема...

Випив... Григорчук вчіпився на підпитку до Матвія, щоб і він випив. Матвій дав себе зломати і також випив, але забожився, що більше не буде, мовляв „характер такий“... Григорчук згодився...

— Так, так, казав Матвій. Він видно страшно захоплювався своїм просторікуванням. Всі, хто знав його, знали, що з Матвієм балачка може тільки „сурйозна“ бути. Жартів Матвій, не лю-

бив, а коли й жартував, то невміло. „Характер“ і тут видно противився...

— Батькам дурниця в руки лізла — не брали. Тепер от, що хоч, роби. Завше я плачусь на батька і буду плакатись. Бити не було кому, а треба було бити... А що буде от ще через пару років. Спомянете моє слово, що може тисячі платитимуть та землі не буде.

— Війна прийде... — перебив Григорчук. Мусить війна прийти. Перебють з половину і знову землі, скільки хоч. Нащож Бог і войну дав...

— А щоб ви думали. Война потрібна. Ій-бо...

От у мене три хлопці. Коли я їм тепер не прикуплю землі, то вони хоча і раді б після прикупити, то не прикуплять, бо не буде де. Де його прикупиш? Ну скажіть де? Он уже ходять поголоски, що Заставя хутко ділитимуть. Ваші лебедці свою землю вже викупили. Тут уже шлюс... Дерманці за один день викупили б, та пан ще якось тримається, не продає. А як і продаватиме, то що там тої землі... Ковтнуть, як суницю...

Матвій безнадійно махнув рукою і посунувся ближче до Григорчука. Хвидот шморгнув на печі носом і то так голосно, що аж батько звернув на нього увагу...

— Їсти вже, мабуть, хочеш?...

Хвидот нічого на це не сказав, лише страшно засоромився, підтер кулаком руднізного носа і поліз далі на піч. Матвій відломив пів куска хліба, одрізав крихіткий шматочок сала і подав те на піч малому. Той узяв і, сховавшись, мов курча, щоб ніхто не бачив, десь там собі тихенько, без найменшого згуку, їв...

— Нє, — сказав Матвій, присівши до столу, і то сказав якось вперто рішуче, на перекір всьому, ніби його хтось у чому довго вмовляв, а він все таки не згодився...

— Нє!... Мушу я кудись звідси вимандрувати. Росєя велика. Безліч у ній землі... Степи, пущі непроходимі, а тут ось тиснемось один на другому. Чехи нас відсіль витиснуть і не дамо ми собі ради в цьому. Та зрештою, не треба вже й Росєї... Он у нас на Волині... Он туди на Кремянеччині... Гой, гой! Там ще „імєній“, Господи... Оце я думав та думав і вирішив: поїду. Ще цеї зими десь поїду. Спробую щастя. Ви ж тільки подумайте. Чиж не дурні ми, хоча і биті? У світі стільки землі, а ми ніби на припічку. Ані лягти, ні сісти. Мене от що, правда, троха непокоїть... Кажуть, хутко продажу Заставя обявлять... От що то буде? Там, кажуть, по триста буде. А з пів десятини, кров з носа, а мушу купити... Хоча і в Сибір їхатиму, а мушу. Перепродам... Земля, такий крам, що ціна його росте не по днях, а годинах... Біда от, зайвого гроша нема... І скрута „вобче“ на нього тепер. Нема та й годі. Але ви таки нічого, ані не пєте, не їсте... Вибачайте... Отак за розмовою та й забуваю. Прошу, прошу... Випийте... Частуйтесь...

— Не турбуйтеся... Я вже себе не того... — і при цьому

вихилив чарку... Кракнув, але вже значно поміркованіше, ніж спочатку, закусив.

— Так ви, кажете, землю шукати думаєте?

— Прийдеться — розводить руки Матвій. Що поробите?

— Ну-о-о! Воно то „покамісць" і у нас можна ще прикупити...

— Щось я ніде не чув... Заставя?... Куплю... Там ще можна буде...

— А ось мені трапляється у Лебедях дві десятині. Правда. Не дуже то того... Земля не важна. Щоб родила, треба ще на ній пособкати. Мочар, знаєте, але при домові і — думаю, що вдасться її трохи осушити. Но, те саме, що й у вас. Гроші на перешкоді... Брак гроша... То-то, воно.

— Гм... Що брак, то брак — помовчавши проговорив Матвій. — Я то себе дуже зле... Дуже зле почуваю...

— А я... Я вже дійшов до того, що хочу десятину поля продати...

— Та невже? — здивувався Матвій. Але зараз же зробив байдужий вигляд.

— Отак, як бачите... Мушу. І то найкращу десятину... Оцю, що коло вас з садком — це „за садком" виговорив з притиском і головою в ту сторону кивнув. — Найкраща, їй-бо, десятина. Ото тільки і продаю, що нужда, та вона трохи, признатися, далеко від лебедів. А я собі міркую, що і вам варто над цим подумати...

— Та я то цю штуку вже чув — каже Матвій, видно забувши, що перед хвилею виявив було таке здивовання, ніби це для нього, Бог зна, яка новинка.

— Чув, знаєте, і думав. Але дума і є думою, коли свистить в кишені. Що, зрештою, мені та одна десятина поможе... А стягатися до сорочки. Дітей морити голодом.

— Ее, не кажіть такого. Якось то Бог та дасть. Не кажіть. Одна десятина та ще при свойому, межа в межу. О, не кажіть. Це допоможе багато.

— Правда, воно то правда... Але за грошем то воно тепер дуже... Самі знаєте — скрута. А як ви того... з ціною?

— Ціна? — поставив Григорчук величезний знак запиту, торкнувшись цього делікатного питання. — Ціна... Та як? Як і в людей. Звичайно зійдемось по людськи. Я ж знаю вас, а ви мене. Здається, вам не первина в таких річах...

— Ох, не первина, не первина. Боками купня вилазить. Цілий вік тільки те й робиш, що купуєш і нічого з того не дивиться...

— Я то знаєте... Бачте, я просто міняю, чи либонь хочу змінити. Тут десятина, а там дві... Але ті дві, знаю, не вистануть за цю одну, ото лишень що при домі. Надія ще що при добрій волі, дасться таки з неї щось зробити, до чогось дійти. Он наш Мирош, мав таку саме мочар, а тепер підіть — поле, як щастя.

Пятьсот сімдесят рублів коштуватимуть ті десятини. Грошенята, правда, грубі... А поле неабияке. До врожаю найменше років пять чекати прийдеться. Думаю, що моя оця десятина не буде видаватись дорогою, коли вона й погноєна, і як слід вироблена. Сій лишень пшеничку і радій, як ростиме, та засіки на зерно готуй.. Ось вона якраз перезябльована. На весні приволочити бороною, пересипати і сіяти ячмінь. На-зарік можна лишити парениною, а там знов пшениця... Та це, до того при вашому. Вам просто таки не випадало б упустити її, а з вами мені краще, ніж з іншими, діло мати. З порядним господарем порадний гешефт. Це вже відомо. Це ж все одно, що капітал, та ще й прикупі. Мене питав уже й Харитон. Питав і Михалко. А я кажу:— ні, наперід мушу з Матвієм поговорити. Мушу його запитати, як і що він. Не візьме, то вже якось то буде. Ну отже як ви думаєте?

Матвій глибокодумно мовчав. Сидів на лаві. Одна рука за пазухою, друга на столі. Очі впер у долівку, в одну якусь точку і вперто з натугою мовчав. Мускули обличчя, особливо уст, час від часу курчились у якусь болючу гримасу. Чоло зрізане глибокими двома, на всю ширину зморщками і двома меншими, над бровами. Вигляд впертий, але нерішучий. Григорчук клав у рот шматок хліба зі салом і лишень зрідка поглядав на Матвія. Він проявляв якийсь острах. Якийсь скритий, глибокий острах, бо хоч за десятину питали і Харитон, і Михалко, але такого покупця, як Матвій він не знайде. Він навіть готовий деякі, незначні уступки поробити...

— Не знаю... виговорив по довшій надумі, глибоко й сіпло зітхнувши. — Тяжко мені... — і покрутнув головою. Боюся, що от-от продаж Заставя обявиться. Там за ті гроші у двоє можна б купити. А що робитиму, як з Вами звяжуся? Ні. Таки правду сказати, мені дуже тяжко. А все таки... Як ваша ціна?

— Шкури не здеру. Християнин же я. Думаю, що вам не першина чути, які ціни на такі куски. Он Красовський купив при свойому, заплатив пять сотень двадцять. У Лебедях наш Олійник заплатив пятьсот. Гадаю, що і для вас не буде кривдою, коли скажу: пять катеринок. Ну? Воно то багато здається, но як розважити. Що? Подумати тільки, яка земля. Підсоння, новина, вигноєна, вироблена, без пнів. Ну?

Матвієві це несподіванкою не могло бути. Він, знаючи в цьому толк, розумів, що дешевше такої землі йому ніхто не продасть. Він підлив чарку, підсунув її гостеві і, подумавши, сказав.

— Подумаю. Випийте но ще одну. Але все таки мені „трудно“, дуже трудно. Де його чоловік сьогодні таку суму візьме. Подумати тільки, що пять літ тому назад, все моє господарство, що маю сьогодні, стільки коштувало. Зрештою, ви знаєте, з ким маєте діло. Справу я знаю. Знаю, що зайвого ви не сказали. А як з запродажною та купчою? Чи не взяли б ви то все на себе?

Григорчук почухав потилицю.

— От, колиб ви, дядьку Матвію, бачили за що я втилющив пятьсот і сімдесят. Насміялися б, ій-бо... Як будете в Лебедях, навмисне вам покажу. Дві десятини, кажете? Але Христом-Богом клянусь, що вони не варті цієї одної. От не гріх, що божусь. Я вас люблю і поважаю. Роки ми от сусідами, а один другому кривди на гріш не вчинили. А це все, каже, за людиною. Так і буде. Запродажну і купчу беру на себе... Ну? Що?

Матвій знов таки відповів не зараз і не просто.

— Якщо надумаюсь, то скажу. Не радився ще зі старою. Не по силі, знаєте, це мені... Повірте, — не по силі... Стягнувшись до сорочки, можу ту половину зібрати... Ну, а друга?..

— Є гроші, як каже чех. „У банце сов пенізе“.

— Це то я і без чеха знаю. Але думаєте, що у „банце“ то отак і дадуть, і що туди не треба віддавати?

— Вам дадуть. На чотири проценти дадуть. Цілу пів тисячу вам дадуть.

— О ні. У Дерманському банку, по їх закону, можу сотню дістати. Не знаю, чи у вашому дебедському можнаб що...

— Цього то вже не знаю... У нас, на скільки память мене не милить, можуть позичати тільки пайщики... Так, здається... Але я думаю, що у Дерманському вам напевно пів сотню зайвих дадуть. Ну, а решту вже, хоч-не-хоч, а треба буде до жидка звернутись...

Це останнє, вимовив Григорчук якось непевно, з острахом і пониженим голосом, ніби боячись цим образити кого... Матвій все таки великої на це уваги не звернув. Він міцно, широкою, мозолистою долонею розтерав зморщки свого чола, ніби хотячи зачавити під ними важку свою думу.

— Цц... — цмокнув він, а після ще раз цмокнув. Над цим треба помозкувати.

З печі виглядав Хвидот. Ніс його обсмаровано чимсь чорним, і сидів він тихо і терпеливо. У запічку скромно примостивсь Василь. Він думав: „і знов ходитиму зиму до школи без чобіт... Пасеш, пасеш ті корови, а що з того маєш“?.. При згадці, що прийдеться відмовитись від своєї найкращої заповітної думки про чоботи зі стоячими холявами — „бутилками“, настрій його глибоко і нагально падає. „Так вже ті постоли обридли“...

На цім розмова про землю й закінчилась. Горілки в пляшці меньшало, а разом збільшувались гутірки та просторікування. Звичайно, заговорили про війну, Матвій з цього приводу зловіщі свої сни пригадав і сотий раз їх розказав. Один сон, це великий на заході стовп від землі до неба і на ньому крівавий на цілий світ палаючий смолоскип. Другий — гадюка. Здоровенна, якої він ще в цих краях ніде не бачив, гримуча гадюка. І скрізь, де вона проповзла, все нищилось і геть чисто вигоряло. Навкруги пустеля одна по їй лишилась. А зникла та гадина у Поліських багнах... Там має скінчитись, на думку Матвія, будуча

війна, яка є неминучою. „Недармо то останніми роками стільки тієї мишви, отої сарани появилося“...

Григорчук на фільософію не майстер був, але Матвія, видно, радо слухав. Розмова їх ввесь час велася навколо справ „сурйозних“. Ніколи було їм бавитись у жарти. „Життя чавить“ — казав Матвій. „Той герой, хто з-під теї чавухи, хоч з одним цілим ребром вилізе“... Та ще „аби люди Бога не гнівили. Без Бога мужик порожнеча. Як ото клуня без снопів, чи засіки без зерна“...

Коли вже почало сутоніти, мужики розпрощалися. Матвій без верхньої одяжки і без шапки провів гостя аж до дорожини, що бігла з Дерманя до Лебедей повз його хутір, пообіцяв, що „на днях сам до вас заскочу, а там бачитимем... А Харитона вже сюди не мішайте, якось то й самі цю справу закінчимо“.

Тьма по землі стелилася. На хуторі глибока тиша і спокій. Небо чисте, передосіннє, дзвінке. З млина чути плескіт колеса та ляшатання ковша. Садок, обнизаний рясно овочами дрімає непорушно, ніби закохана в свою будучу дитину, перший раз вагітна, молода жінка.

За річкою, на дерманському боці, під Заставською сосниною чути фиркання коней. Це нočліжани по скошених вже сіножатях розкошують. Видно під сосниною велику заграву багаття і густий тяжкий хвіст диму довжелезною летючою вуалею простягнувся геть далеко над лугом, сягаючи аж до Лебедського порубу і зникаючи десь там у Михалковій дебрі. По хвилі задзвеніла ночліжанська пісня. Вона знялась мов чайка з болот і низів і, прорвавшись під згучне небо, відбилась від нього та дрібним рокотом розсипалась на тисячу регочучих тонів по цілій широті долини.

В. З.

Шукання шляху до обнови сучасного світу.

(Кілька думок по прочитанні книжки о. Др. Йосифа Сліпого „Шляхом обнови“, Львів 1928).

(Докінчення).

Самопізнання й самота повинні провадити людину до ліпшого пізнання себе, до віднайдення свого *„я“*, котре губиться в розпорошуючім, калєйдоскопічнім поспісі модерного світу, до ушляхотнення й обнови душі, до вироблення та скристалізування своїх поглядів і думок. Цілком слушно зазначує Чижевський, що усамотнення є безумовно імпульсом до признання величезної етичної вартости за індивідуум.

Тут саме, в *відношенні до індивідуа,* до кожної окремої людської особи, та в *оцінці її* лежить одно з головних розходжень між християнським світоглядом з одного боку, і світоглядами соціялізму, більшовизму, фашизму, гітлеризму — з другого. Для

більшовизму, а в значній мірі й для соціялізму, фашизму, гітлєризму індивідуум це дрібниця; більшовизм, не задумуючись, нищить міліони осіб задля осягнення своїх цілей, бо для нього має значіння лише колєктив, маса, людство. Натомість християнство вимагає пошани й любови до кожної особи, до кожної людини, яка б вона не була. Нема заповіди „люби людство" (бо й не можна любити абстракції, якою є людство), а є основна заповідь „люби ближнього", люби кожну окрему людину. — Для більшовизму та ін. колєктивістичних систем „я" кожної окремої людини з її особистими поглядами, нахилами, смаками, звичками не існує; тому він і нищить все це, стараючись виробити з маси людей одностайне стадо без власної думки, без власних переконань, без звичок і смаків, навіть (оскільки можна) без власних бажань. Натомість, християнство — навіть тоді, коли проголошує свої вимоги — в багатьох додає „могій вмѣстити, да вмѣститъ", рахуючись з індивідуальністю людей: вказуючи вищу мету святости, дає можливість іти до неї сотками ріжних доріг. „Я" кожної людини є вартість, котру треба плекати, виховувати, ушляхотнити. Пошана до чужого і свойого „я" є конечним обовязком християнина. І ушляхотнення та обнова своєї душі є впрост неможлива без пошани до свого „я", без „самопошани".

„Обовязком кожного християнина, — каже о. Ректор Сліпий в своїм прекраснім нарисі „Самопошана" (однім з найліпших у збірці „Шляхом обнови"), — є берегти ненарушимість своєї особи і свойого Божого і людського достоїнства... Хто шанує себе, той уважає нижче своєї чести і гідности поповнити навіть крадьком і потайки нечесний вчинок, або навіть щось такого, чим би прилюдно мусів уйматися, чи стидатися. Він усюди, дома чи в дорозі, на самоті, чи в товаристві, між своїми чи на чужині, буде все почуватися одним і тим самим чоловіком в прияві всюди присутнього Бога і буде держатися тих самих засад[1]). Не так страх перед карою, або й сам встид здержуватиме його від злої думки й чину, але благородність, як така. Noblesse oblige — благородність велить, говорить французька приповідка".

„Шануючий себе... радше зречеться приплеску юрби, чим піде проти свойого переконання, і *не відстрашить його від прямого шляху ні наруга, ні насмішка, ані навіть підсування негідних мотивів*"... Великою спокусою для самопошани є страх перед утратою ласки в других, бажання подобатися другим, бажання популярности. Той, для кого ці мотиви є кермуючі, „звичайно хилиться в ту сторону, в яку повіє вітер. То манекін, що не має своїх уст, очей, ушей, ні рук, але в нім, немов у грамофоні відбиваються гадка й голос других"... Хто хоче подобатися й доброму, і злому, хто робить тільки „страха ради юдейського, хто не має відваги говорити й робити, по своїм переконанням, той „перед собою є нічим... і в Бога він відкинений, бо „ніхто не може двом панам служити: бо або одного зненавидить, а другого полюбить, або одного буде держатись, а другим буде погорджувати" (Мт. 6, 24). Не цінив себе той і не збудить в нікого *подиву*, хто в домовім і прилюднім житті не знайшов противника. Він певно з ягнятами блеяв, а з вовками вив".

„Хто шанує себе, того діла будуть походити з чистих, ідейних замірів і другим не підсуне злих спонук, доки наглядно про це не переконається. Для чужих поглядів буде все вирозумілим і, хоч лучиться яке поріжнення,...не обезцінить чужих заслуг і спосібностей".

Ці думки й уваги особливо важні й цінні для нашого сучасного громадянства, як для галицьких українців, так і для еміграції,

---

[1]) Доброю ілюстрацією цих думок може бути відоме оповідання з життя св. Єфрема Сирина про його зустріч із грішницею.

бо й тут, і там, на превеликий жаль, широко розповсюджені безхарактерність, відсутність твердих переконань і поглядів, постійна „смєновєховщина“[1]), підхлібство в „сильних світу“ й у юрби, жахливий страх перед „інтелігентною“ юрбою, нечесні методи боротьби з противниками, обманство, безсоромні брехні, найнегідніші інсинуації й клевети, старанне зменшування або й повне замовчування заслуг противника й згірдне побільшування його хиб ітд. „Передусім кожна передвиборча компанія, — як каже автор, — є відстрашуючим прикладом пониження й обезцінювання“ й противника, й самого себе. Дійсно, для перевиховання й обнови нашого громадянства конечним є розвиток в кожного нашого громадянина самопошани. Виховання самопошани не є таке легке, як може здаватися на перший погляд.

„Самопошана вимагає великої сили волі й характеру. Не один, що не боявся на війні армат і скорострілів, став трусом з боязни перед осмішенням і кпинами. І тому стояти, хоч би одинцем, в обороні дійсної правди буде справді великим геройством і актом пошани себе самого. Недосяжний приклад самопошани дав Сам Христос в Своїм життю, а передусім у хвилях терпінь перед Пилатом, Іродом і Синедріоном Своїм маєстатичним мовчанням і своїми неустрашимими відповідями“[2]).

Своїми власними силами й своїм власним досвідом і старанням людині незвичайно трудно, майже неможливо, здобутися на перевиховання, на обнову себе. Потрібний більший досвід, потрібні вказівки, потрібна їй допомога. Це все й дають людині Св. Письмо, життя святих і Церква.

Чи треба, здавалося б, говорити про значіння Св. Письма не тільки для обнови й удосконалення душі, але й взагалі для нашого розуму й серця. Та ж кілька міліонів поколінь протягом цілих тисячоліть вчитувалося в Біблію й черпало з неї животворну силу. І в дуже багатьох найкращих творах людської думки ріжних віків помітно дуже сильний вплив Біблії. Та й не диво: „бо ніяка людська книжка — як вказує кн. „Шляхом обнови“ — не може й рівнятися змістом і формою з цим Божим твором[3]).

Але говорити про вагу й значіння Св. Письма таки доводиться; бо, як підносив це ще Ів. Франко, новітне громадянство наше не знає й не читає Св. Письма й не цікавиться ним. Ця найкраща, найглибша, наймудріша й найвеличніша книжка „ле-

---

[1]) „Смєновєховщина“, по словам о. Ректора Сліпого, то втертий термін для всяких національних перевертнів і демагогів, що, не шануючи себе й не дивлячись, де правда, пускаються в сторону, в яку, мов тріску, поверне їх хвиля. Це пісок, яким вітер мече, куди хоче“. Звичайно, розуміється тут „смєновєховщина“ не тільки в сторону більшовизму, але й всяка інша. Приклади всякої смєновєховщини в нашім громадянстві, і то головним чином серед його „верхівки“, „еліти“, серед усяких бувших міністрів і послів, та серед усяких професорів, начальних редакторів ітд., аж надто численні (серед „рядової“, звичайної інтелігенції, особливо в краю — „в провінції“ цього зла значно менше, ніж „в горі“; взагалі інтелігенція в краю стоїть під моральним оглядом звичайно вище від „столичної“.

[2]) „Шляхом обнови“. IV. Самопошана, стор. 35—37.

[3]) Ibidem. II. Святе Письмо, стор. 19.

жить далеко поза кругом інтересів“ і української „еліти“, й ширшого круга укр. громадянства.

І в нарисі „Св. Письмо“ піднесена величність і досконалість і змісту, й форми Св. Письма та його виховне значіння; при тім вказує автор, *як* треба приступати до читання Св. Письма, аби воно дійсно сприяло обнові й піднесенню нашої душі.

„При читанні Св. Письма, не треба губитися в дрібничках, але ввійти в духа і зміст, читаючи цілість з увагою й шаною...Тоді воно відсвіжить душу, запобіжить вітренню і додасть життєвої сили[1]).

Дуже добрим доповненням лектури Св. Письма може бути читання ж и т т я с в я т и х, котрих у нас звичайно майже не знають і котрими, я б сказав, в нас навіть неначе б то погорджують. А тим часом, яку велику ролю відігравали життя святих. Цілі століття в цілого ряду християнських народів вони, можна сказати, майже заступали й красне письменство, й інші роди літератури. Та й самий їх предмет вже мусів би заохочувати до читання:

„Бож святі, це не тільки жемчуг, яким дорожить Церква, але й культурна цінність людства. Скільки в їх житті правдивої посвяти до ближнього, геройського змагання до ідеалів, скільки переведених у життя чеснот, внутрішньої щирости, ніжної скромности, благородної великодушности — приклади, за які людство завсіди почуватиметься до заслуженої вдячности. У них змучена скорботами людина, знеохочена невдачами у змаганню до високої мети, знаходить заохоту, підбадьорення і скріплення. В їх обличчі кожний мимохіть приборкає свій безоглядний егоїзм, зважиться на терпкі невигоди та вибачить оправдані й неоправдані докори й наклепи. Ті приклади наскрізь чесного й повного в самовідречення життя святих, тільки одиницям-сучасникам відомі, стають відтак могучим імпульсом і залізним правильником для цілих поколінь та століть[2]).

У своїм нарисі „Святі“ виказує автор, як велике значіння пізнання життя святих, так і причини, чому в нас „житійне“ письменство в такім занедбанні. Причини ті почасти лежать ів самих життях, котрі не відповідають вимогам сучасного читача, навіть релігійного й загалом маючого навіть певний нахил до пізнання життя і подвигів святих. Велика більшість житій оповідає переважно про „пасивні“, так би сказати, чесноти святих, про пустинне, чернече життя, про страждання мучеників і т. п.; до того ж зупиняється на надприроднім і чудеснім у житті святих; натомість, *сучасний християнський світ бачить ідеал святого* переважно *в активних чеснотах:*

„Не втеча перед світом, але праця над його усовершенням, посвята своїх сил для нього, змагання усунути себе з-під відємного впливу, а самому, як найблагодатніше, впливати на нього — ось напрям, в якім орієнтується ціле (новочасне) чернече життя. Розвиток та ублагороднення умових і фізичних сил та розуміння потреб суспільности це ідеал, який найбільше зближується до особи Христа“[3]).

Разом із тим, для сучасного християнського світу особливо важне й цікаве не так надприродне й чудесне, як те, що було

---

[1]) „Шляхом обнови“, II, стор. 21.
[2]) Ibidem. VI. Святі. Стор. 21.
[3]) Ibidem. VI, стор. 65.

величним і геройським в життю святих у *звичайних умовинах*[1]. — В Зах. Европі новітня гаґіографія вже узгляднює потреби й вимоги сучасного читача, і там появилася, особливо у Франції, досить велика вже література житій, писаних в новому дусі, з узглядненням як найновіших даних науки (історії, психольоґії ітд.), так і вимог, інтересів та призвичаєнь сучасного читача, — і ця новітня гаґіографічна література читається там з великим інтересом, а навіть захопленням до нас (так само зрештою, як і до поляків) гаґіографічний рух іще не дійшов. Хотілося б одначе, щоби сей нарис звернув увагу наших релігійних письменників та істориків Церкви на необхідність розвитку і в нас гаґіографії в новому дусі[2].

Брак місця не дозволяє зупинитися докладніше на гарнім нарисі о. Др. Сліпого „Святі". Між ін., зупиняється автор на ріжних шляхах до святости, на „ріжних типах" святих (якщо можна так сказати), на основнім змісті аскези ітд. Взагалі, в цім нарисі багато цінних, хоч коротко, іноді навіть побіжно кинутих думок. Одно лише насмілимося зробити зауваження: українському читачеві, як нам здається, може було б доцільно вказати, поруч із вказаними прикладами з життя святих ін. народів, також на приклади українських святих та взагалі б може дещо більше зазначити прикладів з життя Святих християнського С х о д у.

В тіснім звязку з нарисом „Святі" треба поставити й кілька сторінок, присвячених у збірці „Шляхом обнови" св. Єфремові Сиринові, одному з найбільших світочів християнського Сходу[3]. Творчість і життя св. Єфрема, дійсно, становлять величне джерело святости, з якого щедрою рукою можна черпати натхнення й приклад для християнського удосконалення й обнови.

Та розуміється й самопізнання, й самота, й вчитування в Св. Письмо, й взагалі в релігійні християнські твори, й навіть наслідування прикладів Христа і святих, і взагалі всі самостійні с т а р а н н я людини до удосконалення, все це — в великій більшості випадків — не може вистарчити само по собі до справжнього удосконалення, до справжньої обнови. Потрібна поміч *Церкви — творчої сили* в житті й одиниці, й народу, й цілого людства. В нарисі „Церква — творча сила народу"[4]. Автор підносить якраз це виховне значіння Церкви, з її животворчою силою й великим досвідом, не тільки для одиниць, але й для суспільства й зокрема для *нації*[5].

---

[1]) Ibid. VI, стор. 64.

[2]) Порів. ще мою рец. на „Dzieje Kościoła — uwagi wstępne" о. Й. У м і н с ь к о г о — в „Богословії", т. IX (1931), кн. 4, ст. 280—283, в котрій узглядную також і нарис о. Др. Й. Сліпого „Святі", уміщений в збірн. „Шляхом обнови".

[3]) Ibid. VIII, стор. 81 — 84.

[4]) Ibidem, розділ X, стор. 97 — 106.

[5]) Та разом з підчеркненням високої ролі Церкви в відродженні й обнові нації автор з належною яскравістю перестерігає й перед захопленням кличами „націоналізації" Церкви, яка могла б обернути Церкву в знаряддя до осягнення світських цілей, а вкінці привести Церкву в залежність від державних урядів.

Намічаючи та вказуючи деякі з важніших середників обнови та піднесення з сучасного упадку, в який завела людство модерна матеріялістична культура, „Шляхом обнови" подає також і деякі позитивні обяви, котрі свідчать про те, що християнський світ вже шукає обнови й починає віднаходити до неї шляхи.

„З признанням треба ствердити, каже автор, що в тім страшнім повоєннім лихоліттї, не зважаючи на найнесприятливіші умовини, слідні позитивні, успіхи: масові місії очищують і обновлюють душу народу, а організовані кооперативи підносять його з матеріяльної нужди й зубожіння. Є надія, що ця праця піде дальше щасливо вперед, що повалить сектантство й опреться більшовицькому напорові"[1]).

Разом з тим вказує о. Р. Сліпий на позитивні зміни й у новітній фільософії, нпр. на відродження фільософічного ідеалізму (Рудольф Ейкен), котрий виводить фільософію з нетрів матеріялізму, хоч сам залишається, на жаль, тільки на пів-дорозі до правдивого ідеалу[2]) на відродження неотомізму (тобто величної християнської фільософії св. Томи з Аквіну[3]) ітд.

---

[1]) „Шляхом обнови", розділ X, стор. 105—106.

[2]) Ibidem, розділ V: Чи можемо ще бути християнами? Стор. 41—60.

[3]) Ibidem, розділ IX: Св. Тома з Аквіно, стор. 89—94. — Цей нарис є властиво коротким і популярним викладом поважної наукової праці о. Др. Й. Сліпого, надрукованої в „Богословії" 1925, т. III) і окремо (Львів, 1925). З приводу цієї праці о. Др. Сліпого я тоді ж таки подав у „Ст. Україні" (що виходила в 1924 — 1925 рр. під редакцією І. І. Кревецького) рецензію, з котрої вважаю доцільним навести отсей уривок:

„Великий інтерес для історії української культури мають розвідки о. Др. Й. Сліпого, присвячені св. Томі з Аквіну. В першому розділі праці „Св. Тома з Аквіну й схолястика" о. Др. Сліпий спиняється на дуже росповсюдженім, але цілком поверховнім погляді на схолястику, як на щось заскорузле, мертве, абстрактне; на саму згадку про схолястику, — зазначує о. Др. Сліпий, — „страх проймав і ще подекуди проймає новочасних учених". На жаль,і в нашій українській науці так само поширений цей поверховний негативний погляд на схолястичну богословію, фільософію й науку. З цього поверховно-негативного погляду освітлюють і у к р а ї н с ь к у с х о л я с т и к у наші історики літератури, нпр. І. Франко, акад. С. Єфремов, акад. М. Сумцов, а почасти й найновіший дослідник історії укр. письменства Мих. Возняк.

Але в новіші часи, як — каже о. Др. Сліпий, — завдяки уважним студіям над схолястикою, „переведено регабілітацію схолясики" та усвідомлення великого значіння її — і то не тілько для минулого, але й для майбутнього. „Для української схолястики мають ці студії переломове значіння. Можна лекше підійти тепер до наших схолястів, яких твори майже ніхто не старався простудіювати, порівняти стан науки в нас із розвоєм на Заході й sine ira et studio сказати про заслуги нашої схолястики обєктивне слово".

Ми майже цілком погоджуємося з поглядом о. Дра Сліпого на схолястику взагалі й на українську схолястику зокрема, і гадаємо, що українська наука повинна нарешті відкинути перестаріле, зневажливе відношення до схолястики й приступити до уважних студій над нашою схолястичною літературою" („Стара Україна", часопис історії і культури, вид. Наук. Т-ва імени Шевч., під ред. І. Кревецького, 1925, ч. XI—XII., с. 211).

Крім згаданої зараз великої розвідки „Св. Тома з Аквіну й схолястика" (писаної по українськи), о. Ректор Сліпий рівночасно з нею надрукував у „Богословії" (1925, т. III, кн. 1—2) другу розвідку про Св. Тому: De valore S. Thomae Aquinatis pro Unione eiusque influxu in theologiam orientalem" (Порівн. цитовану зараз мою рецензію в „Ст. Україні": „В цьому другому творі: о. Др. Сліпий, зазначивши звязок св. Томи з давнішою східньою теольогією і під-

Написана яскраво й приступно для кожної інтелігентної людини перенята щирим релігійним переконанням і глибоким бажанням допомогти відродженню й обнові нашого народу, книжка о. Дра Сліпого заслуговує на увагу ширших кругів нашого громадянства й уявляє собою одно з найкращих і найкорисніших явищ у найновішій нашій релігійній та фільософічній літературі, порушуючи найважніші й найактуальніші питання й даючи відповідь, якими шляхами належить іти до обнови й відродження зі сучасного упадку й крізи, *з чого належить починати* обнову та якими основними засадами при тім кермуватися.

Вкінці, ми хотіли б звернути увагу ще на одну, вже почасти зазначену нами, рису нарисів о. Др. Сліпого, а саме на їх яскраво висловлений *національно-традиційний український характер,* котрий особливо сильно відбивається в піднесенні значіння самоти, самопізнання й самопошани, з рівночасним обмеженням нахилу до усамітнення, в відношенні до так популярної й важної в давніших часах на Україні фільософії Св. Томи з Аквіно ітд. Цей національно-український характер світогляду й твору о. Ректора Сліпого становить, на наш погляд одну з її найпозитивніших і найкращих рис, а рівночасно дає підставу сподіватися, що вельми інтересні й високоцінні та дуже корисні ідеї „Шляхом обнови“ знайдуть належне зрозуміння й відгук серед українського громадянства.

Др. Василь Кучабський.

Вага і завдання Західно-української Держави серед сил Східної Европи на переломі 1918|1919-ого року*).

1. Західно-українська державна орґанізація.

Організація Західно-української Держави розпочалася серед надзвичайно важких і неприхильних обставин; положення цієї держави було без порівнання менше сприятливе ніж якоїне-

черкнувши з ріжних поглядів значіння творів св. Томи для унії, робить загальний огляд впливів св. Томи на східню богословію, з о к р е м а н а б о г о с л о в і ю у к р а ї н с ь к у“. Загалом, обі розвідки о. Дра Сліпого, як і інші статті „Богословії“, вміщені в ній в III томі... „Змістовні, цікаві для кожного, хто інтересується питаннями богословії, фільософії та історії Церкви (й культури)“. „Ст. Україна“, ibid., стор. 211).

*) Ця розвідка, — якої завданням є порівняти питому вагу західно-українських сил з тими політичними силами, що виринули були в їхньому блищому і дальшому сусідстві в Східній Европі на переломі 1918/1919-ого року й означити, які життєві завдання й інтереси мала в цьому даному положенню Західно-українська Держава, — складається зі слідуючих чотирьох розділів: 1. „Західньо-українська державна орґанізація“, 2. „Польська держава й Західна Україна“, 3. „Взаємовідношення між Західною Україною і Наддніпрянщиною“ і вкінці 4. „Західна Україна й більшовизм“.

будь іншої державки, що повставали, або наново засновувалися в тому часі в Середущій і Східній Европі. Спробу польського повстання в нафтяному басейні Борислав - Дрогобич здавлено вправді вже по кількох днях[1]), але наче клином вбивався у західно-український край воєнний фронт Перемишль-Львів, і вже це одно було найбільшим з усіх можливих обтяженням для отакого молодого завязку держави. А за Збручем, східною границею цієї державки, шаліла від половини листопаду 1918 страшна анархія, і в виду війни з Польщею було це визначним досягненням Західної України, що вона не допустила, щоб ота анархія перекинулася на її власну область.

Підчас того, як західно - український державний провід все ще був спаралізований розпукою із-за втрати Львова[2]), державна самоорганізація західних українців осягнула вже при кінці листопаду 1918 досить високий рівень стабільности і впливовости. Свої форми знайшла західно-українська цивільно-адміністраційна, судова і військова організація в попередному австрійському порядку. Західні українці понастановлювали у всіх цих властях яко доконаний революційний факт своїх власних людей, але компетенції цих нових державних і воєнно-етапних функціонарів остали старі. Ці функціонарі шукали потім звязку з відповідними центральними установами державних секретаріятів і їх здебільша потім затверджувано в урядуванню або змінювано іншими урядовцями; відбудова успішного державного ладу була отже здебільша заслугою о с о б и с т о ї енергії отих нових функціонарів, але всеж уже починали ділати серед цього цілого імпровізованого державного й воєнно-етапного апарату аж до його найнижчих властей теж і інструкції державних секретаріятів. Звязок між центральним урядом і підчиненими властями був до найвищої степені утруднений. Це не лиш тому, що воєнний фронт цілковито перервав комунікацію між північно-західними і південно-західними повітами краю і що затримання такого осередного залізничого вузла, яким був Львів, у польських руках надзвичайно скомплікувало комунікацію між отими повітами й рештою краю, — а ще й тому, що в кепському стані були й телеграфічні й телефонічні сполучення[3]). А всеж найгірше було те, що теж і залізниці не функціонували. Світова війна дуже зруйнувала льокомотиви й вагони; крім цього був цей спустошений залізничий парк, який мали західні українці, за малий, щоб дати собі раду з масовими транспортами австро-угорських окупаційних військ із Південної України і соток тисяч російських воєнно-полонених з Австрії й Німеччини і понад те упоратися ще й з місцевим пасажирським рухом і з постачанням для воєнного фронту проти поляків. Не було теж ніяких запасів вугля, так що

---

[1]) С. В і т и к, „До десятиріччя Української Народньої Республіки", стаття в „Більшовик України". Харків 1928, ч. 20, ст. 63.

[2]) Др. С т е п а н Ш у х е в и ч, Спомини з українсько-галицької армії (1918—1920). Том І. Львів 1928, Ст. 19—22.

[3]) Ш у х е в и ч, op. cit. ст. 45.

треба було щойно спроваджувати дрова з власних невеликих лісів. І в добавок доводилося боротися ще й зі саботажем польських залізничників. Правда, було між ними немало таких, що не поділяли проти-українського завзяття їхніх земляків і служили західно-українській державі з найвищим почуттям обовязку, але полекша наступила щойно багато пізніше в наслідок спровадження наддніпрянських залізничників[1]).

А всеж бур публичний лад у великій більшості повітів забезпечений успішніше ніж у сусідних країнах; небаром функціонували наново навіть суди, які найтяжче вдається зорганізувати[2]). Про бандитизм, рабунки, вбивства доводилося чути мало або й нічого. Полякам кривд не роблено. Не піднялася теж ніяка селянська револьта проти великоземлевласництва, хоч аграрні відносини були наскрізь нездорові. Протижидівські виступи були річчю цілковито незнаною, не говорючи вже про погроми, яких ареною була Наддніпрянщина і — хоч що правда в багато менших розмірах — Польща[3]). Годиться сказати, що не обходилося подекуди без своєвілля й надужить властей і без непослуху маси, але на загал усі прагнули того, щоб уряд взявся за справи твердо, всі готові були підчинитися волі держави. Це відсіль, що втрата Львова зробила на західно-український загал потрясаюче враження, так що й інтелігенція, і селянство були перепоєні готовістю понести для держави кожну жертву, якої уряд зажадає[4]).

Рідко отже бувало, щоб керманичі якоїсь держави мали до розпорядимости таке слухняне населення, як західно-український уряд приблизно в грудні 1918. Треба було б тільки, щоб доля цього народу попала в залежність не лиш від розуму й совіс-

---

[1]) Шухевич, op. cit. ст. 45—47, 67—68.

[2]) Шухевич, op. cit. ст. 19, 89—90.

[3]) „Характеристична річ", дивується Roman Dmowski, Polityka polska i odbudowanie Państwa, Wydanie drugie; Warszawa 1926, ст. 355, „що „гуманітарна" преса (в антантських країнах, В. К.) не реаґувала на погроми, зроблені русинами". Тимчасом цей факт пояснюється багато простіше ніж — як це робить Дмовський — „підтримкою для русинів з боку інтернаціонального жидівства", а саме тим, що русини, себто західні українці, взагалі погромів не робили. Був на Західній Україні лиш один-одинокий випадок не погрому, тільки рабунку, в якому потерпіли жиди, а саме 14. лютого 1919 в Тернополі, на пограниччю з Наддніпрянщиною. „Несупокої були викликані злочинними, українській державі ворожими елементами", так звучить офіціяльний комунікат („Република", Станиславів, ч. 24 з 1. березня 1919). „Слідство виявило, що учасники (рабунків, В. К.) стояли під проводом людей, які не є українцями, — поляка Піхурського і жида Лапаювкера. Крім цього стверджено, що до цих несупокоїв причинилися й численні чужинці (з Росії, В. К.), що юрбами товклися по Тернополі й не знають ні слова по українськи. Виновників покарано гостро. Трьох вожаків засуджено на смерть і страчено, інші знаходяться ще під судовим слідством і не уникнуть заслуженої кари. Принято всі міри обережности, щоб такі інциденти на будуче не повторилися. Уряд буде старатися відшкодувати за втрати, спричинені цими заворушеннями". Цією енерґійністю пояснюється, чому східно-галицькі жиди в виду погромів у всіх сусідних країнах були в тому часі сторонниками західних українців у противенстві до наддніпрянського жидівства, яке ставилося вороже до України.

[4]) Шухевич, op. cit. ст. 25

ности місцевих організаторів, але й, щоб оці місцеві зусилля були керовані якимсь центральним державним розумом, який здавав би собі справу з цілости положення всього краю й умів місцевим зусиллям надавати один загальний напрямок. Треба було далі, щоб отой центральний провід мав неустрашиму відвагу не потурати надужиттям і розкладови ніде, і ні в чому, тільки безоглядно поборювати їх на місцях зразу ж як тільки вони появлялися. Треба було, щоб цей провід складався з людей сильного характеру, котрі б не давали себе поривати тяжким враженням хвилевої воєнної поразки до ніяких непередуманих розпорядків на спіх. А тоді можна було б оце слухняне західно-українське населення перетворити — теж і в мілітарному відношенню[1]) — в заборoло, яке було б міцніше від у тому часі внутрішно далеко більше, ніж Західна Україна несконсолідованої Польщі.

Алеж державних мужів потрібної для цього міри, західні українці в свому проводі взагалі не мали. Відкіль же мали б узятися якісь великі державні й державнотворчі талани на тому грунті, який уявляв з себе тогочасний загал галицької інтелігенції? Аджеж це була верства з дуже ограниченими інтелєктуальними і взагалі духовими інтересами. Ця верства ніколи не плекала в себе — як це діється в передових верстов державнотворчих народів — вартостей незломної характерности й твердої публичної моралі: вартостей особистої гідности, відваги, взаїмної вірности. Це була отже в наслідок цього вже по самій своїй природі малодушна, позбавлена відваги й готовости на риск верства, так що поразки й невдачі замість спонукувати — як це буває в характерних провідних верств — до тим більшого завзяття й до тим твердших зусиль, навпаки ширили серед неї зневіру, апатію й розтіч від спільного діла. Ця верства не мала не тільки ніякого досвіду владного політичного панування, а взагалі, по своїй природі, годилася лиш до дрібної субальтерної праці без ніяких ширших горизонтів і вищих уподобань, і то в рямках якоїсь вже готової, чужої держави, як ось Австрія. Отже річ ясна, що такий неушляхотнений грунт годився лиш до того, щоб заглушувати розвиток політичних, державних, державнотворчих талантів серед цієї суспільности і навпаки висувати на чоло народу в ролі провідників елємент нетворчий, нездібний, яко відповідаючий загальному примітивному рівневі тієї маси, що за ним ішла. Так мстилися тепер — на переломі 1918/1919-го року — цілий основний характер західно-української інтелігентської верстви, її дотогочасна нездібність до нічого іншого окрім розярювання й організування народньої маси для „політики" вічних масових демонстрацій, її ціла духова природа, що деся-

[1]) Розгляд західно-української військової справи не є предметом цієї розвідки, якої темою є виключно громадсько-державні сили Західної України. Ця військова справа вимагає окремої розвідки. (В.К.) (Військовий стан Зах. Укр. в листопаді 1918 р. докладно обговорив О. Кузьма: Листопадові дні, 1931. — *Ред.*).

тиліттями орієнтувалася виключно в низ, на масу, на популяризацію і популярність, а не теж і в гору, в напрямку на якнайвищі, отже непопулярні, духові й політичні досягнення. Так мстилася, одним словом, півінтелігентність в духово-інтелєктуальнім відношенню і слабохарактерність в області громадської моралі по боці західно-української освіченої верстви й її провідників. Така слабохарактерна півінтелігентність могла вистарчати для тих народів, які організували собі з ласки Антанти на руїнах Центральних Держав свої „національні держави" в країнах з-зовні ніякими протисилами не загрожених, — але вона ніяк не вистарчала якраз для західних українців, яким припало завдання свою державу в повному цього слова значінню створити з власних внутрішних сил і існування цієї держави що-лиш виборoти в змаганнях зі смертельними ворогами звідусіль. Від народу в такому положенню вимагається героїчних вартостей розуму і характеру, а таких вартостей серед інтелігентської верстви, яка була одиноким репрезентантом і провідником західно-українського племени, не було — і через те й не могло бути серед нього на переломі 1918/1919-го року такого центрального державного й державнотворчого проводу, який до своїх завдань дійсно годився б.

Через те вправді удосконалився з часом після грудня 1918 сам по собі технічний механізм західно-української державної й військової організації й вона здиференціювалася на ріжні вищі й нижчі інстанції, але цієї на зовні ніби то чимраз ліпше функціонуючої машинерії не перепоїв ніякий живий, героїчний дух, і в наслідок цього ця мертва машинерія „державного апарату" не змогла пізніше усунути недомагань, — вона їх тільки прикрила. Але якщо під цією поверхнею „державного порядку" своєвілля й надужиття властей і розклад маси не тільки не меншали, а навпаки помалу, майже непомітно все більше зростали, — то вину за це несла принаймні не органічна анархічність самого населення — як це було на Наддніпрянщині і до деякої міри теж і в Польщі, — бо це населення жертв і напруження ради своєї державности прагнуло, тільки вину несла інертність і брак вищих духових вартостей у проводі. Цей провід — сам застрашений жахливою анархією й револьтою в сумежних країнах — не був здібний пізнати здатність цього західно-українського громадянства, яке він організував у державу, до багато більших жертв ніж ті, яких він вимагав, і до несення на собі багато твердшої влади ніж та, яку він виконував, — він, словом, не був до виконування якоїсь маючої в собі глибший змисл влади здібний. Брак твердих вимог до своїх же власних державних функціонарів, повільне призвичаєння підчинених органів до абсолютної безкарности за промахи й надужиття — це й був той дух безвідповідальности, яким хворіла західно-українська державність і який був внесений в неї своїм же власним, західно-українським, урядом і військовим командуванням.

Без уваги на ці органічні недомагання, які — дивлючися на дальшу мету — робили західно-українську державність, точ-в-точ як і інші новоповстаючі „національні держави“ в Европі, явищем по суті нездоровим і нетрівким, Західна Україна цілком витримувала порівнання з іншими новими „національними державами“, — що більше! — в наслідок значної однородности інтересів населення цієї наскрізь аграрної країни вона в тому часі, на переломі 1918/1919-ого року, навіть випереджувала щодо відновлення публичного і державного порядку сусідні країни, так що — поминаючи питання, чи дальший розвиток цієї держави був би такий самий успішний, як її початки — всі дані промовляли за тим, що, коли б Західна Україна не мусіла вести невдатну війну з Польщею, то вона належала б до перших із країн Середущої й Східної Европи, які піднеслися назад на рівень більш-менше упорядкованих і трівких відносин. В цьому заключалася для західно-українського громадянства нагода і можливість розвинутися з цього східно-галицького крайка посеред хвиль розкладу навкруги в таку значну потугу, яка могла б поруч із московським більшовизмом рішати про дальшу долю всієї України, а з тим і всієї тогочасної Східної Европи. Якраз у тому факті, що Польща роздавила цей на Західній Україні прозябаючий завязок, й заключається цілий історичний змисл польсько-української боротьби за Східну Галичину, і щойно цей змисл робить взагалі цікавим, вартісним і важним розслід цієї боротьби.

Але були дві области внутрі Західної України, з яких у наслідок війни з Польщею ця новоповстаюча західно-українська держава помалу й непомітно чимраз більше затроювалася внутрішною коррупцією. Цими областями були: пасмуга вздовж Збруча, границі з Наддніпрянщиною, і нафтяний басейн Дрогобич-Борислав. За Збручем, на Наддніпрянщині, шаліла серед боротьби наддніпрянських партій проти гетьманського уряду за Київ велитенська револьта. Там, зараз же за західно-українським кордоном, потворилися досконало зорганізовані й узброєні селянські ватаги, що плюндрували містечка й залізниці. Якраз розпочався був, починаючи з другої половини листопаду 1918 відплив розложеної австро-угорської окупаційної армії з Південної України, і оті ватаги нападали на її транспорти й грабяли їх[1]). Це здичіння просякало теж і в західно-українську пограничну пасмугу, так що теж і там підносив голову дух своєвілля й бунту[2]). Цивільна ж адміністрація західних українців була супроти цього безрадна, як це з нею завше бувало при кожній, хоч трохи труднішій, ситуації; що більше! вона сама часто-густо бувала безчесна й продажна. Правда, навіть тут, на пограниччі, бандитизм у властивому розумінню цього слова таки не розвинувся, але наприклад грабування військових магазинів не було рідкістю. Зорганізована ж цивільною адміністрацією жандармерія була

---

[1]) Шухевич, op. cit. ст. 55—57.
[2]) Шухевич, op. cit. ст. 50.

інертна, що більше! часто-густо вона сама приймала участь у цих рабунках[1]). По деяких місцевостях вмішувалася в ці відносини розпочинаючогося розкладу енергійно військова адміністрація, розвязувала збунтовану жандармерію й карала виновників[2]), але не всюди так бувало і тому на загал беручи відносини над Збручем слави західним українцям не приспорювали.

Тільки крайно нечисленні західно - українські військові залоги покладали на цій надзбручанській области замітні зусилля. Вони мусіли обеззброювати відпливаючі в свої краї австро-угорські військові маси, забезпечувати їх харчами й дбати про якнайшвидше перетранспортування їх через Східну Галичину[3]). Після пригод і сумних досвідів на Наддніпрянщині видавався цим розложеним австро-угорським військам відносний лад на Західній Україні чимсь надзвичайним, і вони складали зброю на загал беручи без опору[4]). Крім цього доводилося з чисто людяних зглядів кватирувати й прохарчовувати сотки тисячів російських воєнно-полонених, що тягнули назад у свою вітчину в несказаній нужді, голодуючи і вмираючи по дорозі[5]). Інколиж приходило аж до важких боїв із західно-галицько-польськими військовими частинами, що вертали з Південної України, поки ці були зневолені скласти зброю[6]). І вкінці не обійшлося без того, щоб обсадити пограничні наддніпрянські місцевості, гнізда, яких мешканці споконвік були небезпечними пачкарями, щоб осьтак перешкоджувати тому, що анархія перекинеться на західно-українську область[7]). Крім усього цього треба було упорядковувати здобутий обеззброєнням воєнний матеріял всякого роду, бо це були довгий час одинокі ресурси[8]), яких посідання взагалі уможливлювало ведення війни з Польщею[9]). Все це був результат ініціятиви кількох субальтерних старшин і жмінки мужви, як скрізь і всюди без якогось верховного порядкуючого проводу з боку західно-українського військового командування[10]). Взагалі, де тільки на Західній Україні творилося щось доброго й позитивного, усе це повставало здебільша виключно завдяки порядности й енергії місцевих організаторів, якщо такі на щастя якоїсь більшої чи меншої области там були, і навіть ціла західно-українська державність повставала так сказати „сама від себе“ —

---

[1]) Шухевич, op. cit. ст. 27—29.
[2]) Шухевич, op. cit. ст. 50—55.
[3]) Шухевич, op. cit. ст. 36—42.
[4]) Шухевич, op. cit. ст. 38.
[5]) Шухевич, op. cit. ст. 34—35.
[6]) Шухевич, op. cit. ст. 63, 68—69.
[7]) Шухевич, op. cit. ст. 27—32.
[8]) Так нпр. достарчила лиш одна — ведена отаманом Др. Степаном Шухевичем — погранична стація, Підволочиска, в листопаді і грудні 1918 понад 80 гармат, понад 300 важких скорострілів, біля 20.000 крісів, 6 рефлекторів, велику скількість піхотних і гарматніх набоїв, майже всі полеві кухні західно-української армії, безліч коців, уніформів, черевиків. (Шухевич, op. cit. ст. 32).
[9]) Шухевич, op. cit. ст. 27—32.
[10]) Шухевич, op. cit. ст. 27, 29—33, 47.

в чому й заключалася її слабість яко цілости, — але всеж отакі місцеві позитивні факти доказували, яку значну здібність до самоврядування, котру пізніше зломила Польща, мало само по собі західно-українське населення яко етнічне підложжа, і які державнотворчі успіхи в цілості могло б отаке населення осягнути, коли б такий етнічний матеріял був оформлений якимсь опановуючим цілість визначним центральним політичним розумом.

Другим боляком поруч із розкладом, що помічався між цивільним населенням над Збручем, була коррупція, що ширилася зі „східно-галицької Каліфорнії", з нафтяного басейну Дрогобич-Борислав. Туди спливалася спрагнена легкої наживи голота, і спекуляція нафтою небаром розвинулася буйним цвітом. Висилано цистерни нафти за Збруч і на Угорщину, де був голод за цим товаром, сипано на право й на ліво хабарями, щоб дістати, чи то урядовий дозвіл на цю спекуляцію, чи й нелєгально перевезти цистерни за кордон, вношено осьтак дух безчесности серед крайно скупо оплачувану західно - українську бюрократію. Мстилась тут матеріяльна бідність західно - української інтеліґенції. „Панське" життя імпонувало деякій, гіршій її частині, а що такого життя вона ніколи не зазнала, а слабими були серед загалу моральні категорії особистої гідности й чести, які плекалися в колишніх історичних „панських" верствах і від них просякали серед інших народів у міщанство, у незаможну інтеліґенцію і в простолюддя, то оця спрагненість за матеріяльним добробутом, неушляхотнена досить сильною особистою й громадською моралю, з природи речі пособлювала серед найгіршої частини убогої інтеліґенції розростови політичної й особистої продажности й навіть злодійкуватости. „Голос народу" переборщував потім оці надужиття, і в наслідок цього вдиралося в народ і армію недовіря й невдоволення і відносно уряду й інтеліґенції в цілості[1]). Кволий же і вічно застрашений уряд був нездібний до того, щоб дати відстрашаючий приклад на „власних людях", якими бували інколи навіть загально відомі й навіть передтим заслужені особистості, — і отрута, яка може навіть в дійсності й не була така загальна, як „народ" собі уявляв, прожирала помалу все. Є це глибоке пізнання, що право й законність не можуть успішно опановувати такого громадянства, серед якого їхня авторитетність основується виключно механічними засобами кар, диктованих мертвими параграфами, тільки що здійснення правовости й законности є можливим лише на такому громадському ґрунті, який є глибоко перепоєний неписаними й неспараграфованими завітами моралі й чести. Отже ота отрута коррупції розкладала на Західній Україні не лиш скодифіковану правовість і законність, але й, що гірше, й без того кволі почуття публичної моралі й чести, і це мало потім необчислимі, катастрофічні наслідки там, де лиш маючи почуття че-

---

[1]) Шухевич, op. cit. ст. 48—50, 78.

сти можна класти голови, а не маючи його неминуче йдеться в повну переполоху розтіч, — у веденню західно-української війни проти Польщі. Бували, і ще й є, держави, в яких корруппція є просто начеб то „державно" авторизованою громадською інституцією, — і скрізь вона в застрашаючий спосіб поширилася була на руїнах світової війни. Але ніде не була вона такою для самого існування держави смертельною небезпекою як для оточеної анархією й ворогами Західної України.

Таким був отже стан громадянства й краю, в якому мав ділати західно-український уряд. У підставах Західно-Української Народньої Республіки лежало „право народів на самовизначення", але вже дуже небаром виявилося, якими марними були без відповідних на це сил територіяльні претенсії постанови „Української Національної Ради" з 18. жовтня 1918 й основного закону цієї республіки з 13. листопаду 1918, якими визначувано її майбутні границі. Не тільки в Східній Галичині були ці претенсії оспорені. Теж етнографічно-українській частині Буковини й Підкарпатській Руси на ділі взагалі не судилося прилучення до Західно-Української Народньої Республіки.

Ще 29. жовтня 1918 утворено вправді „Буковинську Делєґацію Української Національної Ради" в Чернівцях, щоб перевести прилучення української частини Буковини до Української Держави[1]). Але рівночасно — 27. жовтня 1918 — повстала теж і „Румунська Національна Рада", яка погоджувалася тільки з тим, щоб лиш чотири західні, чисто українські повіти Буковини без Чернівців були передані українцям. Хоч „Буковинська Делєґація" переняла 3. листопаду 1918 державну владу в Чернівцях і на остальних українських областях цієї країни, то це викликало рішучий протест „Румунської Національної Ради" і швидко після цього вмішався в цю справу теж і уряд Румунії. А саме: 8. листопаду 1918 румунське військове командування проголосило мілітарну окупацію цілої Буковини ніби то без якихнебудь політичних цілей і лиш задля забезпечення публичної безпеки[2]). Без уваги на протест буковинських українців з 9. листопаду 1918 увійшли потім 11. листопаду 1918 румунські війська під проводом ґенерала Zadik-а в Чернівці й опісля заняли на протязі найближчих днів теж усю решту української области краю. Бу-

---

[1]) Суцільна етноґрафічно-українська область Буковини займала цілу північну й західну частину цього краю, а саме чотири північно-західні повіти в цілості (Кіцмань, Вашківці, Вижницю й Заставну) і частини десяти інших повітів (між ними й Черновець), разом 5300 кв. кільометрів з 304.000 (66,0%) українців, 73.000 (15,9%) жидів, 31.000 (6,8%) румунів, 27.000 (5,9%) поляків і 21.000 (4,6%) німців. (Числа з 1914-ого року). (Пор. Ст. Рудницький, Огляд національної території України, ст. 48—53).

[2]) Як виявилося пізніше, наступила ця окупація Буковини на підставі таємного договору Антанти з Румунією з 18. серпня 1916. Цим договором обіцяно Румунії Семигород, частини угорського Банату і Буковину. З уваги на банатське питання заховано цей договір у таємниці перед Сербією. (R. St. Baker, Woodrow Wilson, Memoiren und Dokumente über den Vertrag zu Versailles anno MCMXIX. In autorisierter Übersetzung von Curt Thesing. 3 томи, Leipzig 1922—1924. Том I. ст. 54).

ковинсько-українські військові сили виносили разом усього 400 мужа, отже про якийсь опір не могло бути й мови[1]). Негайно розпочали румуни при помочі грубих, варварських засобів політику знищення українства, яка продовжується по сьогодні. Із-за цього маленького крайка західні українці не могли, розуміється, зважуватися на війну ще й з Румунією, і тому все, на що Західно - Українська Народня Республіка пізніше спромоглася, це були протестаційні ноти української делегації на Мирову Конференцію в Парижі, як ось з 25. лютого 1919 проти румунської окупації Буковини[2]), з 18. березня 1919 проти румунського терору[3]), з 17. травня 1919 проти наміру Паризької Конференції прилучити українську частину Буковини до Румунії[4]). Ця країна так і остала постійно при Румунії.

За те цілком таки ілюзоричними були західно - українські державні заяви відносно підкарпатських русинів[5]), найбільш відсталого племени української народности, яке в 1918-ому році осягнуло було більш-менше такий національний і політичний рівень, який галицькі українці займали приблизно в 1848-ому році. Утворена в Пряшеві дня 8. листопаду 1918 „Руська Народня Рада“ не вимагала навіть злуки з іншими українськими областями[6]) і дістала від Угорщини в грудні 1918 закон про автономію зложеної з чотирьох комітатів[7]) „Руської Країни“. Щойно 21. січня 1919 проклямував скликаний до Густу конгрес вибраних представників цілої Підкарпатської Руси — певно під вражінням упадку Угорщини, далі тогочасних успіхів західно-української державної спроби і вкінці голодової катастрофи у власній країні — прилучення до Західно-Української Народньої Республіки і видав до неї заклик, щоб окупувала Підкарпатську Русь. Але ця окупація не вдалася так у наслідок опору мадярів як і того, що швидко після цього вдерлися туди румуни й чехи[8]). Версальський (арт. 81) і Сан-жерменський договір (арт. 53) прилучили потім під умовою автономії Підкарпатську Русь до Чехо-

---

[1]) Др. Михайло Лозинський, Галичина в рр. 1918—1920. Відень 1922, ст. 57—59.

[2]) Notes présentées par la Délégation de la République Ukrainienne à la Conférence de la Paix á Paris. (Paris) Février-Avril 1919, ст. 16—18.

[3]) Notes, ст. 21—22.

[4]) Лозинський, op. cit. ст. 58.

[5]) Підкарпатська Русь займала 14.600 кв. кільом. з 441.000 (77,5%) карпаторусинів, 69.000 (12,2%) жидів, 33.000 (5,8%) мадярів, 13.000 (2,2%) словаків, 6.000 (1,1%) німців і 1.000 (0,1%) румунів (числа з 1910-ого року). (Рудницький, op. cit. ст. 54—64).

[6]) Вимоги цієї „Ради“ з 19. листопаду 1918 були такі: 1. право на вільне самоозначення в етноґрафічних границях, 2. надання національних свобід в такій самій мірі, якою наділені будуть інші народи Угорщини, 3. протест проти евентуального поділу Підкарпатської Руси згл. проти прилучення до якоїсь держави всупереч бажанню карпаторусинів, 4. власне представництво на Мировій Конференції. (Лозинський, op. cit. ст. 59).

[7]) Це були комітати: Мармарош, Угоча, Берег і Унг. (Лозинський, op. cit. ст. 59.

[8]) Лозинський, op. cit. ст. 59—61

словаччини, але ця не виконала свого зобовязання й по сьогодні. Теж і тут не оставало отже західним українцям нічого, як хіба лиш протестувати перед Паризькою Мировою Конференцією, як ось 5. березня 1919 проти окупаційних намірів Чехословаччини й Румунії на Підкарпатській Руси[1]), 9. травня 1919 проти наміру Мирової Конференції прилучити Підкарпатську Русь до Чехословаччини[2]), 5. липня 1919 проти 81-ого артикулу Версальського договору[3]).

Таким робом Західно-Українська Народня Республіка обмежилася на ділі лиш на колишню Східну Галичину. Але за те західно-український уряд дійсно тримав цей край майже в цілости під своєю владою. Із числа 49 адміністративних повітів, на які ця Народня Республіка претендувала[4]), були лиш чотири в цілості заняті поляками[5]), і тільки в шести інших повітах було виконування західно-української державної влади по части ударемнене воєнними подіями[6]). На цій значній області поверх 40.000 кв. кільом. з 4 міліонами мешканців, з чого було значно поверх 3 міліони українців — а це й була та область, яку західні українці дійсно опановували, — виконувала ота подавляюча більшість населення свої обовязки супроти своєї держави охотно, признавала беззастережно авторітет західно - українського державного й військового проводу без уваги на всю його слабість і нездарність, і боролася під цим проводом за свою свободу зі зброєю в руці. В змислі постулятів Wilson-а воля якогось народу до національної державности і його здібність теж і на ділі собою порядкувати чейже не могла бути ясніше виявлена; пізніше віддання Західної України полякам було отже зі становища „права народів на самовизначення" без сумніву кривдою. Але ж держави не творяться демократичним „бажанням" народів, тільки величиною їх внутрішних і зовнішних державно-творчих сил у порівнанню до таких же сил сусідних народів.

(Продовження буде).

---

[1]) Notes, ст. 19--20.
[2]) Лозинський, op. cit. ст. 61.
[3]) Лозинський, op. cit. ст. 61.
[4]) L'Ukraine Occidentale (Відень 1920) ст. 10--58.
[5]) Це були повіти: Сянік, Добромиль, Перемишль і Цішанів (Лозинський, op. cit. ст. 57.
[6]) Це були повіти: Львів, Городок, Мостиска, Рава Руська, Сокаль і Ліско (Лозинський, op. cit. ст. 57).

Проф. Др. Маріян Здзєховський.

Духові основи боротьби з більшовизмом*).

У день і ніч переслідує і гнобить мене марево близької і грізної будуччини. Це не є ані суґґестія страху, як думає дехто із моїх друзів, ані витвір розпаленої горячкою, хорої уяви. Ні, марево, про яке говорю, виростає з дійсности, з цього, що оглядаємо власними очима, або чуємо від безпосередніх свідків: наче чорна хмара, що нависла громами, гнана від найближчого для нас сходу, від Минська і Києва, від Смоленська і Москви. Що буде — питаю — коли несподівано одного дня опинимося всі в клішах червоного терору?

Фридрих Мукерман, один з найвизначніших, найблагородніших, найбільш талановитих німецьких священиків, звертається у свойому відкритому листі до другів французів тими самими словами, з тим самим запитом:[1])

„Ось питаю — пише — бо і у день, і в ніч гнобить мене ця думка; питаю, бо знаю Росію, бо я сам карався цілий рік у вязницях чрезвичайки; нині іде справа не про Liege чи Verdun і не про Варшаву або Білгород, але про Европу й Азію; особливо для нас католиків річ у цьому, чи більшовицька Москва запанує над Римом; так, в цьому річ!“

І не вільно про те не думати, не вільно себе дурити, що Росія, виснажена голодом і нуждою — нездібна до мілітарних зусиль. Люди гинуть від голоду, але червона армія в достатках; воєнний бюджет рахується на міліярд золотих рублів; через ковенську Литву йдуть один за другим поїзди з Німеччини, навантажені знаряддям знищення; під проводом німецьких інженерів і техніків майже 300 більшовицьких фабрик виробляє річно 37 міліонів кільограмів вибухового матеріялу для себе і для Німеччини; коли це буде потрібне, більшовики можуть поставити під воєнним прапором 15 міліонів війська.

Отже не вільно нам не думати про те, що стоїмо перед можливістю близької, дуже близької катастрофи, якої ще світ не бачив. А її наслідком було би утривалення всесвітнього комунізму, це значить перетворення світу в один великий варштат праці, але такої, в якому людина, створена на образ і подобіє

---

*) Подаємо в перекладі інтересну статтю професора віленського у-ту Дра М. Здзєховського, поміщену в консервативному журналі „Nasza Przyszłość“ т. XII. з 1931 р. Проф. М. Здзєховський відомий як діяч католицької акції, гарний знавець західного письменства та історик консервативного, монархістичного напряму. Один з його останніх творів „Napoleon III“ (Краків 1930) — це блискуча і горяча апольоґія не тільки останнього цісаря французів Наполєона III., але прегарне звеличання імператорського роду Бонапартих взагалі. *М. Г—ич.*

[1]) Пор. місячник „Der Gral“, 1931, березень.

Боже, була би понижена до ролі автомату без думки і волі, автомату, який виконує під канчуком наглядачів визначену роботу, за що одержувала би мінімум існування і нічого більше, бо нічого більше не має права потребувати людина-автомат. Небезпечна думка про Бога, яка вириває людину з пекла гіршої від панщини, неволі у країні волі та щастя, буде тоді — по більшовицьким запевненням — до коріня видерта з людської душі і не буде кому її назад защіпити. Бо ж рішено там, що за три роки не буде вже в Росії ані одного храму, ані одного священика.

В минулому бували жахливі епохи; скажу більше: не має в ньому хвилини, яка не переймала би жахом доконуваних злочинів, та всетаки слушно говорить Фр. В. Ферстер, що ніколи досі людська душа не розгублювалася так безнадійно у земних цілях. Ми горді перемогою ґенія знання та техніки над зовнішним світом, в дійсності ніколи зовнішний світ не володів так душею людини, як нині. Стільки говориться про новітню культуру духа, але цю культуру ототожнюємо з наукою, якже ж це одно від другого далеке! Нпр. наука патольоґії йде наперед щораз швидше, але щож з цього, коли воля так ганебно здається в полон цьому всьому, що в людині патольоґічне, всім найогидливішим інстинктам і збоченням. Знову те, що ми називаємо розумом, служить головно на те, щоби нам дати змогу розгнуздати та оправдати звірину в людині. І коби то наше зіпсуття не йшло дальше, коби ми ставали тільки звіриною; але людина має до вибору одно з двох: або двигнутися над звірину, або впасти нище неї[1]).

На жаль падем! Поминаю те, що у кожному з нас живе потреба безконечности; у всьому, чого бажаємо, воля сягає дальше, ніж досягти в силі: irrequietum cor; це голод Бога. „Будете наче боги“ (eritis sicut dii) — ті слова виписані на першій сторінці історії, стоять над цілою історією людства; вони непереможна спокуса, „фальсифікація Божого поклику, обітниця брехні, яка відповідає щоденній внутрішній і дійсній потребі“[2]).

Можемо вдоволити її з Богом або проти Бога. Є тільки ті дві альтернативи: „Або схочу — слова М. Бльонделя — жити для Бога, вмираючи для світу і для себе так, щоби Бог ставав моїм я — або, бажаючи самому собі вистарчити, відкину Бога і, жаждучи безконечно, не буду бажати безконечности (vouloir infiniment san vonloir l'infini[3]).

Добра не дає нам ані природа, ані наш розум, одначе добро існує та існує само собою, добро — це Бог. І хоча неодин не добачує, не відчуває присутности Бога ані в приватному, ані в публичному житті, ані в історії і думаючи, про те, готов би

---

[1]) Ф. Ферстер: „Christus und das Menschliche Leben“, 1912 (München, Beinhardt).

[2]) L. Laberthonnière: „Pagoschoisies“, 1931 (Paris, Vrin), 1931, пор. стр. 121—122.

[3]) Пор. М. Blondel: „L'Action“ (стр. 354).

сумніватися в Бога, одначе настільки сильний голос Божий чути у нашій совісти, що ми можемо його почути: „Я блукав, наче заблукана вівця, шукаючи Тебе поза мною, а Ти був єси у мені“ (ego erravi sicut ovis, quae perierat, quarens Te exterius, qui es interius).

Але цього Бога хочемо пізнати ближче, конкретно пізнати, хочемо, щоби зійшов в трагічну глибину нашого життя, потішив нас, скріпив і допоміг: „Ах, коли би Бог схотів замешкати тут серед нас, на землі — каже стара жидівська приказка — всі двері й вікна стояли би перед Ним відкриті!“ І тут християнство приходить нам в допомогу. Коли грецькі мудреці доходили шляхом роздумувань над єством Бога до ідеї Льоґос (слова), то в християнстві Льоґос обявився як факт, як історична дійсність, як жива особа. Християни пізнали Льоґос не як старинні мудреці, не через метафізичні і льоґічні категорії, але побачили і вшанували Слово, Слово втілене в Розпятому на хресті і Воскресшому Спасителю світу. Все те — Втілення, Спасення, Воскресення — тайна Віри, недоступної для розуму. З якогонебудь боку підходимо до неї, всюди темно; годі пояснити, тим більше доказати. Кидаємо докази, переходимо до фактів. І ось перед нами історичний факт, одинокий в історії своїм значінням: візія апостола Павла під Дамаском. І ця візія не тільки спричинила навернення ворога і гонителя Християн, не тільки стала натхненням і спонукою до героїзму апостольства для апостола народів; вона є також переломовою точкою в історії людської думки, точкою виходу до тієї концепції долі світу і людства, яку у величавих обрисах подав апостол, яка є основою християнської теольоґії і фільософії, християнського світогляду.

Там під Дамаском, зійшовся конкретно Павло зі Спасителем, почув Його голос, побачив Його „в ясності, яснішій від сонця“. Отже Христос живе, отже і довершив цього, чого не доказав ніколи ніхто смертельний: переміг найбільшого ворога, якого має людина: смерть! Проти смерти протестує наша натура всіми силами, хоч кожний крок наближує нас до цієї смерти. Отже, що це таке смерть? Очевидно це кара — відповідає апостол — кара за проступки, за гріхи. Вмираємо всі, отже всі ми в грісі, в грісі родимося. Один визволився від права смерти: Ісус Христос. Во істину був тим, ким себе представляв, Месією — Сином Бога Живого. Був без гріху, отже не за себе вмер, але вмер за нас. І нас, що повірили в Нього, введе у врата вічного життя. Добра новина, яку Він нам приніс, міститься в Спасенні, а факт Воскресення, цебто перемоги над смертю — це центральний факт в історії; все, що було перед тим, до цього ішло, все, що було опісля — це консеквенція цього: „Коли би не воскрос Христос — кличе великий мислитель і пророк Володимир Соловьов[1]) — світ став би не до речі, царством зла, облуди і смерти; коли би Христос не воскрес, то хто ж міг би вос-

[1]) Пор. останній його твір: „Трі разговора“ (Три розмови), 1900.

креснути?“ І в одушевленні перемогою життя кличе апостол: „Смерти, деж твоя перемога? Смерти, деж твій край?“ В очікуванні епохи, до якої прямує спасене людство, обняв апостол і ті сфери життя, про які ніхто тоді не думав і мало хто нині думає; призадумався над приниженим станом звірини, яка, „стогне і терпить досі, наче мати, у злогах“, і повязав містично цю приниженість і неволю з упадком людини. І з журбою очікує сотворіння, аж синівство Боже знову в ній, в людині засіяє, бо тоді „буде визволене з неволі пороку на волю слави Божих стежок“. Радісна перемога життя над смертю, обявлена в Воскресенні, була для великого фільософа і візіоніста відповіддю на всі сумніви[1]).

„Вже не я живу — пише апостол Павло в листі до Галятів — але Христос живе у мені“. Ті слова треба брати не раціоналістично і не метафорично, не в цьому значінні, що Апостол перенявся особою і наукою Ісуса, як нпр. ученики Сократа переймалися його наукою, але треба брати дослівно, реально. Кожний з нас має право прикладати їх до себе в містичному значінні, бо в Тайні Евхаристії, установленій на Останній Господній Вечері Спаситель „вщіплюється в нашу душу, нашу кров, наше існування“. Отся Тайна спричинює, як гарно висловився один з новітніх богословів, органічну крізу в натурі людини, перетворює її субстанцію і через цю внутрішну транссубстанціяцію утверджує того, в кого є жива віра, у вищому житті, яке підіймається понад всяку суєту і змінчивість. „Бог став людиною — сказав Св. Климентій Александрійський, щоби ти, людино, від людини навчилася, як людина стає Богом“... „Не перемінити тобі — чує Св. Августин голос Бога во Вишніх — мене у себе, як поживу Твойого тіла, але ти будеш перемінений у мене“[2]).

Коли би ті слова Августина кожний з нас міг повторити з чистим сумлінням, це було би вже кінцем історії, здійсненням Божого Царства, в якому „Бог буде всім у всіх“. Якжеж до цього далеко! — Шлях до цього далекого здійснення — це Церква, церковна суспільність, яку Апостол називає або Тілом Христовим (Еф. І. 23), або будованням, в якому „і ви взаїмно будуєтеся, щоби ви були Божим мешканням у Святому Духові“ (Еф. II. 22). Цебто тут починається Церков — гарно ті слова інтерпретує L. Laberothonière[3]) — щоби деінде закінчитися. Розвивається і росте в часі, щоби розцвисти у вічності. В цьому дочасному світі Він — це початок причастія в любові і Христовій Правді, засіб до її здійснення, символ тієї aeterna in caelis habitatio, яка буде. І на чому ж стоїть церковна суспільність? На тайні Евхаристії, бо Христос мусить замешкати у кожній душі,

---

[1]) Візіоністом тому називаю Володимира Соловьова, бо до зачудовання точно здійснювалися і здійснюються його ґеніяльні фільозофічно-історичні інтуїції. В р. 1894 передбачив війну „Росії з Японією і невдачу, яку потерпить Росія від вождів з далеких островів Сходу“ і яка буде початком кінця Росії останньої епохи історії.

[2]) Cons. кн. VII. роз. 10.

[3]) Op. cit. 17—8.

щоби Церков стала дійсним його містичним тілом. Мене людину з цього світу огортає пригноблююче упокорення, коли про ті великі речі говорю або пишу. Я свідомий, що не відчуваю їх так, як повинен відчувати; що вони не є найглибшим змістом душі, яка всі коріння запустила в дочасність. Отже, де можу, волію говорити словами інших, без порівнання гідніших від мене. І ось беру „Розумування про Євангеліє“ великого і преподобного мадярського епископа, бл. п. Оттокара Прогашка, в якому його земляки — і це не тільки католики — шанують найкращу персоніфікацію генія Угорщини, „найціннішу перлину в духовій скарбниці народу“.

Він був поетом в богословії. Розказують про нього, що користувався кожною свобідною дниною, щоби йти за місто та гуляти по горах, лісах і левадах. Радістю, яка пригадує Св. Франціска з Неізі, переймала його кожна квітка, гудіння бджоли, шепіт потічка, спів жайворонка, пливучий у соняшний блакит. „На милих образах зовнішного світу — писав — стилізується мій внутрішний світ, від їх німої музики вчиться співати моя душа“. І коли ввечері вертав зі своїх прогульок з радісною і натхненою душею, дожидав хвилини, аж все довкола засне глибоким сном; ішов до домашньої каплиці і там іноді довгі ночі проводив у молитві перед Найсвятішими Тайнами. А завтра ранком, безпосередно після богослуження, списував свої думки жниво нічної розмови з Богом.

„Найсвятіші Тайни — читаємо в його роздумуваннях на Свято Божого Тіла [1]) — це кедровий стрижень, призначений для вірлів. Єзехіель бачив, як вірли їли стрижень лібанських кедрів... Верхи Лібану, стрижень кедрів і вірли взаїмно собі відповідають. Піднімаймося на ті верхи почуванням і думкою“... „Наші слабі, мрачні думки, infirmae providentiae, хай уступлять думкам нашого Господа і Бога, які у тій тайні наче розпаленою печаттю витискаються в наших душах“... „Через Святе Причастіє спосіб думання Спасителя опановує наш ум. Причастіє спричинює, що подібність до Христа відбивається в очах, на чолі й устах, в мові на цілій людині, у цілому її житті“. Тому кличе — „не буду дивитися в сумерк світу, тільки в очі Ісуса, поринаючи в Найсвятіших Тайнах“. Звідти прийде „захоплення, мужність, натхнення до боротьби з духовим та моральним хаосом, який там, в низу, приняв такі жахливі розміри“.

У тій боротьбі тільки святість переможе. Святість — це дух Церкви і тільки Церков її витворює. Святі — каже той епископ — це „живе Тебе Боже хвалимо“, це Божі гори, які знімаються, до неба, до вічности“... „Коли про них думаю, почуваю себе наче на високій, тихій гірській верховині“[2]). Вийдім на неї, гляньмо на тих велитнів духа; святі — це вислів найвищих творчих сил історії, „це найтепліша, наймогутніша струя, яку відчувається

---

[1]) „Роздумування про Євангеліє“, т. II. стр. 411 (Краків, 1926). Переклад о. Г. Лібінського Т. І.

[2]) Ib. т. II. стр. 368—369.

в історії"... Це струя апостольства, яке виводить свою силу з евхаристійної єдности зі Спасителим. Ця струя змете зусилля пекла.

Вертаюся туди, звідки я почав. Більшовицький Схід мобілізує всі деструкційні стихії і сили проти нас, проти Заходу, і ми приглядаємося цьому бездільно, і правительства промощують шлях інвазії, наче свідомо підготовляють свою власну загибіль, свій кінець.

Що це таке? звідки це божевілля? Думаю, що Европа була би в силі протиставитися неприятелеві, коли би наїздом, який нам загрожує — кермували чисто людські пристрасти: жажда війни і наживи, розкіш могутности і розкіш уживання. Але мотор, який вводить у нього цю руїнницьку стихію — це сила не з цього світу. Це зло, це заперечення цього всього, що нас піднімає в гору вище сірої буденщини, вище змінчивости і суєти — заперечення цього, що ми означуємо словами Бог, божество-дух, душа, добро, краса, любов, милосердя, безсмертність і т. д. І від тієї сили, яка не з цього світу, ідуть еманації, від яких холоне кров в жилах, наче від доторкнення чогось чужого, огидливого, чогось, що заморожує; одні тій темній силі вже вдарили поклони і попали в божевілля, інші стоять без руху, в гіпнотичному омертвінні, чекають, аж опиняться в пащеці потвори. Це, що тут говорю може здаватися комусь смішним, але що мені робити, коли не вмію інакше пояснити сучасного стану, як діяльною, безпосередньою участю темних сил з царства тьми.

І не я один так думаю. Ось о. Мукерман написав до глибини потрясаючу статтю про чорта в політиці і в житті — знагоди прогульки німецьких промисловців до Москви (за німецькими поїхали і наші). Заключайте союз—кличе[1]), з ким завгодно, тільки не з чортом! Вам здається, що маєте до діла з людьми і що спільно з ними будете робити добрі гешефти. Гешефт притьмарив вам світ ідеї, ви нездібні до ідеї — у них ідея є — чортівська ідея, ідея ненависти, ідея боротьби з Богом, ідея пекла. І пеклу служать, відбиття пекла у їх душах, на лицях, і ви з ними, це значить з чортом — у тій хвилині, коли це пишу, сідаєте за стіл і заключаєте з ним союз, попиваючи кахетинське вино, закусуючи астраханським кавяром!

О якжеж бажав би я, щоби ті мої слова дійшли до Вас, щоби ви зрозуміли, що іде, що мчить і наближається щось, чого людство досі не переживало — що пекло, що чорт — це не видумка, не примара, але дійсність! Недавно зустрів я похилену літами росіянку; три рази була присуджена на смерть. Жах цього, що бачила, трагічні нещастя, що на неї падали, надали її лицю привабу безмірної доброти; ніколи я не бачив такого гарного обличчя. „Розкажи світові — казала вона — що чорт є"...

---

[1]) „Der Gral", квітень, 1931. Слова автора наведено в скороченні.

І звідки пішла ця наша безсилість? XIX століття, чим ближче до кінця, тим більше пяніло поступом, поступом в науці, відкриттями і винаходами, які завойовували природу. Людиною демонічно заволоділа ідея всіх, на цьому опертих технічних. господарських, і політичних можливостей. Поступ — це було більше як гасло, це був правдивий бог. Його символом машина, євангелієм — ґазети. Це відбилося також на релігії; католицизм став якийсь несміливий. „Яка бліда, яка млява була наша молитва, як перебивали нашому зосередженню небажані гості з блискучого і привабливого світу, де били поклони перед ідолом поступу. З другого боку, яку підзорливість, яку недостачу великодушности, яку тісноту думки і душі виявлювано іноді у відношенні до тих, що мріяли про поєднання культури з релігією, що шукали нових шляхів, нових позицій! Кілько ж то відштовхнено противників доброї волі і гарячої віри та зломано їм життя"!

Оці слова я взяв з творів одного з найвизначніших німецьких католиків, проф. Германа Пляца.[1]).

Пізнав я його два роки тому на католицькому польсько-німецькому пацифістичному конгресі в Берліні. Ніколи не забуду, як мене там захоплювали німці, що поринали в молитві. Дійсно їх душі були тоді далеко, дуже далеко від суєти цього світу. І були це переважно учені, письменники, політики. Після богослуження, або ввечері, після засідань, ми — проф. Пляц і я — ходили на спільні проходи і взаїмно зближилися. Щож нас наближало? „Кількоразів — казав він — я був серед чужих, я пересвідчився, що швидко і легко приходять до порозуміння ті, що в серці леліють літургічний ідеал.

Наше назагал релігійно плитке громадянство дещо чуло про літургічний рух. Але й серед тих, які чули, не кожний догадується, які глибокі його джерела. Отой рух — це реакція проти цього знесилення релігійного почування, цього онесмілення і занепаду релігійної думки, які були відбиттям релігії поступу крикливого і задивленого в силу людини. З тієї релігії поступу виростала назкрізь матеріялістична і рівночасно демагогічна культура. Вона чванилася надбаннями в ділянці техніки, жаждою ужиття захоплювала і збивала зі шляху одиниці, затирала свідомість гріху і необхідність очищення з нього. В цей спосіб вона руйнувала божество в людині і душу перемінювала наче у якісь румовища.

Д у ш а! Якжеж це дивно — каже Герман Бар — звучало для уха людини з великоміською культурою! Що це таке душа, в кого є душа, в кого є час мати душу?![2]).

Але прийшов жахливий досвід війни і революції. Ми бачили, як перед зломаними і розхитаними душами розпадався світ. Ми пригадали собі, що ввесь історичний розвиток іде шляхом періо-

---

[1]) „Das Religiöse in der Krise der Zeit". (Einsiedeln, Bezinger) пор. стр. 8—9; 159—160.

[2]) Цитує Г. Пляца в „Grosstadt und Menschtum" (Kösel und Pusten 1924.

дичних потрясень, в яких людина легкодушно нівечить це, що сама з трудом здвигала.

Як в кожній окремій душі, так і в громадському житті прокинулася туга до органічности, до органічного ладу; туга, як каже Г. Пляц, до виходу із антропоцентричного хаосу і входу в теоцентричний космос. Люди зрозуміли, що перебування зі Святими у спільній молитві — це могуча сила, яка виховує, вводить в душу лад і наділює її спокоєм. Вона проявляється в літургії. „Літургія — глибокі і гарні слова Г. Пляца[1]) вводить нас в саму суть буття, бо ж суть буття — це жертва, принесена на Голгофті; літургічні церемонії — це звеличання, Божеської Тайни, яка увіковічнює цю жертву“. Евхаристія єднає нас з Христом й обєднує нас всіх одних з другими у Христі, nosque inter nos in eodem Christo conciliat et coniungit, вона нас обєднує наче в одно тіло (Veluti unum corpus coagmentat).

Кажуть, що літургічний рух не є розвязкою пекучих проблєм сучасности, бо він — це втеча від дійсности: Laltatus sum in his quae dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus. І наче не на землі почуваємо себе, але над землею, там, в тому Божому домі, в зосередженні, в яке вводить нас поважний, святочний, григоріянський спів, в одушевленні, яким захоплюють вечірні псальми. Але така втеча необхідна.

In Monte Sancto, на святій горі, понад гамором світу і випарами низів, підбадьорує і скріплює свіжий подих гір. Душа, приголомшена вереском пристрастей, які змагаються в боротьбі народів, кляс та інтересів, гаслами бурхливих партійних віч — находить спокій, силу та свідомість своєї сили. Там вчиться глядіти очами Бога на світ і на життя“[2]), там визволяється з нерішучости і хиткости, такої характерної дня нас, людей з цього світу, новітніх людей, киданих бурунами суперечних течій, наче кораблі на морі. Там сталиться наш католицький світогляд, поглиблюється переконання, що змисл і значіння життя в апостольстві, що треба іти в світ, здобувати світ, перетворювати його на образ і подобіє Боже[3]). Абат Гервеген сказав, що чим глибше будемо розуміти, що літургія — це основа християнського способу життя, тим успішніша буде наша праця над уздоровленням новітної культури.

Невже уздоровимо її? Читаємо в Євангелії, що прийдуть часи, „коли люди будуть вянути від страху і очікування тих річей, які приходитимуть на ввесь світ“ (Лук. XXI.). Ті часи вже прийшли там, межу від нас і до нас вже ідуть. Винуваті у цьому ті, що могли спинити зло і не спинили: мислителі і письменники, як Р. Ролян, що приглушили у собі сумління, підлою фразою, наче зі зла родиться добро і щастя і які не чують зойків своїх ближніх мучених і убиваних там, в Росії; винуваті публіцисти, що з вулиці беруть кличі і пресою творять опінію; винуваті ті, що

[1]) Пор. Г. Пляц: „Zeitgeist und Liturgie“.
[2]) Г. Пляц: „Zeitgeist und Liturgie“.
[3]) Пор. Г. Пляц: „Das Religiöse“, стр. 184

їх осліпила захланність і входять в ґешефтярські зносини з чортом; а найбільше винні правительства, які самі собі пишуть присуд смерти, кланяючися і забігаючи милости московських біснуватців.

Невже зможемо відробити те, до чого привело легкодушне недбальство, невже зможемо відперти удар сил тьми? Не знаю, але одно певне — тяжкі завдання перед нами. Може неодного і з нас чекає мученництво. Най же готові будуть ті, що є і хотять бути дружиною Христа — Gens Sancta![1]).

Переклав *М. Г-ич.*

[1]) Ред. „Naszej Przyszłości" замістила після тієї статті інтересну замітку, яку подаємо з деякими пропусками: „Може в нинішних, аж до краю зматеріялізованих і „тверезих" відносинах, люди грубого інтересу і грубої політики осудять, що зміст такої статті є надто „метафізичним". Якжеж це говорити про „злі сили" людині з шестиприкметникового парляменту, або від женевського столу, або від дипльоматичного бюрка, або вкінці з такого або іншого господарського картелю. Всі вони визнають одно: Торгівля, торгівля над усе! А проте, поминаючи вже навіть ту цілу — без сумніву слушну — надприродну сторінку більшовизму, якої торкнувся автор — якже не признати йому рації, що суспільства і правительства роблять враження, наче навіщених якоюсь несамовитою, самоубийчою сліпотою! Тому то ніякий дійсно реальний політик — і якраз реальний політик — в якого є бодай крихітка вміння дивитися в майбутнє — ніяк не може погодитися на той каригідно короткозорий спосіб відношення до більшовизму, який бачимо у правительств і цивілізованих народів, і то навіть таких, які чваняться здавленням комунізму і масонерії у себе. Закостеніла західна дипльоматія не доросла до успішної боротьби з комунізмом — і само собою з російським більшовизмом, який знімається вище неї як ідея. Ред. журналу „Nasza Przyszłość" нетільки вважає особливо вказаним зазначити вагу цієї статті, як грізного memento для політиків, законодавців і торгівців, що граються вогнем, а передусім для керманичів держав, але навіть думає, що таких статтей пишеться в нас дуже мало, а ще менше серіозно думається про червону небезпеку, яка вже обіймає Европу". Очевидно — це все чиста правда! Але подумаймо, що ми західні українці зробили для поборювання більшовизму у нас, який широкою хвилею переливається через Збруч вже яких 10 літ?! Невже в нашій пресі можна зустріти таку блискучу статтю як стаття проф. Здзєховського?! Але за те у нас навіть „католицькі" орґани повні грубої лайки, цинічного глуму і мілкого мудрствування (цитується „упанішади"!). А наші священики, які особисто звертають (після кількох місяців!) свою католицьку пресу та заявляють „що вони не мають часу читати!!" Невже люди, незорієнтовані в течіях нинішного складного життя зможуть, опертися червоній небезпеці?! І що вони протиставлять руйнуючій лівій демаґоґії, коли те, що вміли, забули, а нового „не мають часу" вчитися? Подумайте про те. А кілько то наших інтеліґентів прочитало (вже не кажемо продумало!) книжку молодого, але вже дуже замітного політичного письменника, ученика бл. п. В. Липинського, Дра В. Кучабського: „Більшовизм і сучасне завдання українського Заходу"?!

М. Г-ич.

Ксенофонт Сосенко.

З проблєми місячних назв на Україні.

(Докінчення).

З місяців теплого періоду року був би ще місяць перший по марцеві до пояснення. Найпопулярнішим його іменем на Україні є цвітень[1]). На Гуцулії кажуть березень. В авестийськім календарі місяць цвітень мав імя Artavahišta цебто: Могутній (Бог) і найласкавший (benignissimus), бо через обнову природи після зими, радує серце чоловіка. Була друга подібна фраза іранська: Ameša-Spenta, цебто: Безсмертний-Добродійний, Безсмертний-Спасаючий. Це ідеальний божий архангел. **Варіянтом** тої назви було „**Dahma Afrin**" (Dahman Afriti), це значить: **Благословення Боже**, — геній. В цій іранській фразі можна би догадуватися походження календарного імени Aprilis,—Апріль, яке досі ніхто не пояснив влучно[2]). Шукання розвязки походження цього імени в ірранщині, то не пересада з моєї сторони. О. Шрадер пробує теж пояснити це імя з санскриту (гл. Reallex), але пояснює невдатно. На його думку походить це імя від paurva (— первий), цебто перший (після марця). Та в староіранщині є слово apaurva (adjectiv), яке краще покривалося б з іменем Апріль, але воно значить той, що позаду (перший в противнім ряді), — попередний, — молодший (apara-zata[4]). Я зі своїх особистих помічень нотую, що між українським селянством вживають часом імени Апріль і то між цілком неграмотними людьми; хоч це може бути за впливом церковно словянського календара.

Що до імени „березіль", коли укр. нарід вживає його, навязуючи до власного весняного розвитку беріз, то, мабуть, робить це задля містики, якою окружена береза. Це дерево є в укр. народу символом покривдження, (особливо, — самітної, або покиненої дівчини), бо над березою неначе знущаються люди, обтинаючи її весняне зелене віття, або окалічуючи білу кору задля солодкого соку, який з пораненого дерева стікає, через що воно нидіє, спливаючи кровю. Береза є мотивом еротичних народних пісень і грає ролю в дівоцьких обрядах[5])[6]). Укр. імена місяців

---

[1]) Вважаю форму квітень польонізмом. Вправді говориться по українськи квітка, квітня (collectiv), але загально не говориться квіт тільки цвіт, а коли говорить нарід цвисти, а не квисти (польське kwitnąć), то послідовно повинно бути цвітень, а не квітень.

[2]) По лексиконах пояснюють імя Апріль від латинського слова apricus (adjectiv), та це слово значить — до сонця положений, той (те) що лежить проти сонця і вигрівається. Те саме: apricor — лежу (вигріваюся до сонця(·

[3]) гл. A. v. w. Jackson, op. c. стор. 635, 645, 723, 736.

[4]) Chs. Bartholomae op. c. ст. 76,78.

[5]) Подаю народню пісню для приміру:

Ой у поли береза стояла,
Під березов дівчина стояла:
Чом береза біла не зелена?
Чом береза біла не зелена?

зимного періоду року нічого особливого нам не говорять. Так і видно, що ці імена новітні, що з них кожний служить для зазначення своєї черги в солярнім році по ряді кліматичних змін. Але і вони не найновіші, — видно хоч би по тім, що ще досі деякі імена зимових місяців мають свої варіянти і деякі з тотожних імен в ріжних сторонах України не те саме займають місце в календарнім порядку. Один з таких варіянтів місяця грудня — і січня — досі не є дослідниками пояснений без заміту, отже досі є незрозумілим, именно „Просинець".Вживають його на Гуцульщині, а гуцульські місячні імена взагалі відмінні від прочих українських, ще й до того гуцули починають числити рік на місяці від березня (марця) і тим самим неначе стоять під впливом іранської культури.

Наколи б імя Просинець вживали тільки українці, можна би найкраще пояснити його походження від слова просинатися-просипатися, цебто пробудитися (гл. Словар Евг. Желехіва). Воно означало би місяць чи протяг часу, в якім нарід пробуджується з довшого сну; і це відповідало би місяцям, які тим іменем називають: Коли це грудень, то тоді в другій половині місяця най-

---

Як я маю зеленою бути, —
Підо мною стояли рекрути;
Підо мною стояли гусари —
Шабельками гілля обтинали

(з Межигорнць, біля Галича).

[6]) В дівоцькім обряді „вільхи" в часі Зелених Свят ходять дівчата від хати до хати, співаючи містичну пісню про „вільху",—а носять зі собою галузку не вільхи, а берізки (про цей обряд в Поручені біля Бережан подали вістку о. Мих. Мосора і п. Богдан Лепкий).

Що укр. нарід придає березі таємне значіння і вірить в її маґічну— силу та її добротворний містичний вплив на долю жіноцтва, свідчить ще ось що; В р. 1636 посилало девятнадцять православних священиків з Нижнього Новгорода збірне письмо до московського патріярха Иосифа, з проханням авторитетного заказу ріжних поганських обрядів і звичаїв, які в їх сторонах остали і вперто поширюються. Між іншими вказували вони на такий обряд: Сьомого четверга по Великодні збіраються жінки й дівчата під деревами, під березами, приносять там пироги, кашу й яєчницю і, зробивши до беріз поклін, зачинають хороводом довкола беріз співати („діяволські пісні"), плескати в руки і на всякий лад шаліти. Відтак сідають й поїдають позношувані приноси, а споживши їх, встають, беруться парами за руки, й прийшовши до берези, плетуть звисаючі галузки в вінки-обручики, цілуються крізь ті вінки, називають себе по тих розцілунках кумами, й розходяться. Але на Зелені Свята знову збираються під березами, співають пісні, плещуть в руки, і поживившися як перше, приносами, цілуються знову через берізкові обручки; відтак обломлюють ті берізкові обручки, що їх сплітали, плетуть собі з них вінці на голови й з вінками на головах ідуть на воду. (Гл. про це письмо в „Чтенія съ Импер. Обществъ Исторіи и Древностей Россійскихъ" 1902, II изд.)

Очевидно є в цім староукр. обряді женихальна містика й маґіка з давним релїгійним підкладом. Ідейно сходиться зі згаданим обрядом і обряд „Вільха", який так чудово описав і правдиво відчув Богдан Лепкий (гл. „Діло" з мая 1931 р.). Коли полурелїгійний культ берези так здавна, ще десь з передісторичних, або й первісних часів, вкорінився між українським народом і досі триває, то сміло можна припустити, що імя місяця березіль та березень, звязане також з тим культом.

довші ночі, багато спання; — а коли це січень, то якраз час, коли настають раньші дні і нарід наче з довшого просоння їх витає. Та в цім саме вузол, що це імя вживають також: серби і хорвати для грудня (Децембра), росіяни (москалі) для грудня і чехи — так само. Гуцули теж вживають його для грудня, а „старославянські" записки (гл. Мікльошіч op.c.) відносять це імя до січня; (: Словар Е. Жел. подає це імя для грудня і січня). Отже „Просинець" був би загально словянським місячним іменем. Мікльошіч пояснює його від слова „просіяти" — (проясніти), — що було би трохи неправильно утворене, — (хоч знаю народну форму „снпяти" — сіяти — ясніти), або дає пояснення: від просиніти — цебто від синьости мрак в тім місяці; я думаю — радше від того, що синіє, ясніє небо); отже Мікльошіч є сам непевний етимольогічного походження цього імени. Загальність імени вказувала би на спільну основу, — чи не після староіранського „Fra (var) sin", як **перший місяць** (січень) в році? Тут належало би згадати про ще до нині не забуте на Закарпатській Україні імя передхристіянського свята Різдва — Корочун, або Крачун. Цим іменем називано також давний передріздвяний час, який на Україні святковано девять тижнів. Сліди поширення того імени стверджені, окрім між українцями, також між москалями, білорусинами, поляками, словаками, болгарами, й словінцями; а окрім словян між румунами й мадярами. З культурно релігійного огляду воно було іменем люнаризованого прадіда, заразом назвою його культу і вживаною для цього культу святочного часу в тіснішім і ширшім розумінні. Воно було синонімом дідуха, якого культ до нині поширений по всій Україні в часі християнського свята Різдва. Цікаво, що іменем Корочун називали не лише прадіда в день свята Різдва, але й увесь передріздвяний святочний час, як між українцями так і між прочими згаданими народами, коли тимчасом імя дідух є звязане тільки зі святом Різдва; між румунами імя Крачун було також іменем прадіда. Тому імя Крачун належить вважати назвою культового часу, спільною усім згаданим вище словянським народам і румунам та мадярам; а, мабуть, своєрідною це з первісних часів назвою на Україні остався в традиціях, і ще навіть в практиці, виразно означений релігійний культ, звязаний з іменем і мітичною появою Корочуна (Крачуна). В суті річи це давне свято було господарським, бо воно було маніфестацією предківських ідеальних господарських традицій з первісних часів, яких символом був прадід, перший культурний герой, чи як господар-рільник, чи як той, що плекає худобу і вівці (Крачун на Закарпатській Україні). Тому імя Корочун-Крачун безперечно одно з найдавніших імен довшого періоду часу на Україні. Період часу, названий тим іменем був присвячений менше господарським ділам (на Закарпатті згадується в традиції „Кракання", чесання овець), за те більше релігійним рефлєксіям в зимовий час відпочинку рільників і пастухів.

Про Корочуна гл. мою працю „Культурно-релігійна постать староукр. свята Різдва і Щедрого Вечора, 1929, стор. 75—78—81); також мою розвідку „Про мої досліди над старо-українським Різдвом (Літ. Наук. Вістник, 1930), де обстоюю свої погляди в тій проблємі проти думок Костя Копержинського, будьто би святочний час названий іменем Корочуна і його ідеольогічні мотиви, це останки римських Брумалій[1]).

Про можливість староіранських мотивів в мітольогічній фігурі та імени Корочуна гляди наведені повище мої праці.

Думки про передрїздвяний святочний час, названий декуди іменем Корочуна, мають свою основу в упорядкованім стародавнім українськім світогляді про поділ року на святочні — чи господарські, чи релігійні доби. Старо-український передріздвяний час починається, — тепер в згоді з християнським календарем, — від 27. XI. нов. ст., а по думці народних мітольогічних традицій, по правді, вже три тижні скорше, т. є. від св. Дмитра. Він триває до Різдва, займаючи девять тижнів — і є висловом староукраїнського числення на тижні і півмісяці, та тісно звязаним з люнарно-мітольогічними ідеями, що відносяться не лишень до Корочуна-Крачуна як люнаризованого прадіда (правітця народу), але й до самого Різдва, гесtе Святого Вечора, як староукраїнського свята почину світу, з котрого основних ідей в їх культурно-історичнім розвитку, вивязався люнарний мітольогічний культ прадіда. Від цього дня зачинається по правді український новий рік, який окремим святом Нового Року в тиждень (люнарний!) по Різдві, може для узгіднення з християнським календарем святкується окремо. Дійсністю є, що святочними періодами і святочними протинками обчислює укр. нарід і досі свій рік. Це запримітили всі етнографи, як українські так чужі, котрі це досліджували. Я замітив би, що це староукраїнське обчислення року як основне й загально народне починається зі старо-українським Різдвом. Звертаю увагу на оці річні святочні точки: 24 грудня (ст. ст.) Різдво; 25/III Благовіщення; 23/IV, чотири люнарні тижні опісля, Юрія; 25/V Знайдення голови св. Івана Хрестителя (особливий культ св. Івана як патрона води йде через цілий рік); 24/VI Різдво св. Івана Христителя; 25/VII св. Анни (містичний пункт для народу); 29/VII Главосіки (Усікн. Голови Ів. Хр.); 25/IX Евфрозини, по народньому: Просини (містичний пункт); 26/X св. Дмитра; 24/XI Катерини (міст. пункт); 24/XII Різдво. Малі пересунення днів, о один або два можна приписати нерівностям числа днів кожного місяця; позиція „містичних пунктів“ все має мотиви люнарного обчислення. Є й інші святочні розподили року, мабуть, більше первісні, на більші протяги часу, приміром „від Юра до Димитрія“, т. є. половина року. Деякі замарковані протяги часу мають іранські анальогії, — одна з важніших, господарсько святочних: вигін

---

[1]) Гл. Первісне громадянство, 1928, 2—3, До системи понять часу у словян“, ст. 52, 53.

худоби на зелену пашу, на св. Юра (23/IV ст. ст.), а її пригін до дому в шість тижнів опісля (перед літним зворотом сонця 20/VI н. ст.), — що відповідає староіранському вигонови худоби на пашу. Це все свідчить, що укр. нарід обчислює свій рік ще й досі після своїх давних критерій. Тому українські назви місяців зовсім індивідуально подуманих все будуть ближчі до доби вавилонського поділу року на 12 місяців з їх окремішним поназиванням. Між ними можуть бути і дуже давні, задержані ще з часів, коли нарід називав ними свої незалежно подумані довші або коротші періоди часу для поладнування господарських або культово-релігійних справ. Деякі з них мають на мою думку староіранський культурний підклад; інші можуть бути самостійно придумані укр. народом з преісторичних давен, приміром серпень. Здається мені, що багато цікавого, а нерозслідженого й нерозвіданого в тій проблємі, криється ще в українського народу. Кличі: „на Юра“, „на Йвана“, „на Димитрія“ та многота інших, закривають ще не одну тайну для етнольога.

Дуже звертає це увагу, що місячні імена на Україні майже всі є тотожними з польськими календарними іменами місяців. Не знаю етнографічного матеріялу в цьому питанні з чисто-польських етнографічних областей, щоби могти розсудити, скільки тут є впливу культурних взаємовідношень між поляками й українцями, а скільки оригінальности в назвах кожного з двох народів. Заміти „Нової Ради“ про польонізм українського місячного імени „лютий“ є зовсім неоправданими. Ціла громада укр. слів, споріднених з прикметником лютий, є в живій українській мові. Слово „лють“ це дуже прецизний висказ про тяжкі зимові морози та вітри. Анальогічним до слів лють і лютий може бути згадане П. Кривдою Соколенком гарне імя грудня „зїм'є“, як колєктивне поняття зими. Воно може бути висловом якої містики, укритої в цім слові: в староіранській мові слово „зимака“ була іменем демона зими[1]).

[1]) A. V. W. Jackson, op. c. 661.

Здалека і зблизька*).

Критичні завваги і рефлєксії.

(Продовження).

В Женеві почалася 2. лютня 1932 р. Міжнародня конференція для роззброєння. Ціль її ясна: тривкість Версальського Миру і забезпечення стану посідання Франції та її союзників. Становище Франції таке: Обезброїти Німеччину, задержати зброєння Франції та її союзників; міжнародні спори повинні вирішувати розємні суди — себто вони повинні рішати, чи щось згідне з точками Версальського Миру (з інтересом Франції та її союзників), чи ні; означити точно поняття „напасника" (не той хто перший почав війну, тільки хто зломив зобовязання Вер. Миру. Очевидно, що тільки Німеччина може зломити „зобовязання"; Франція та її союзники заінтересовані в його удержанні); кожна держава повинна віддати під команду Союзу Народів частину армій для оборони миру (зобовязатися помагати Франції проти Німеччини); віддати під накази С. Н. частину військових літаків і всю повітряну торговельну фльоту, яка повинна би бути зінтернаціоналізована (відібрати німцям їх велику торговельну фльоту, щоби вони її не перемінили на воєнну); при тім всім треба мати на увазі, що Союз Народів — це Франція, яка має в ньому найбільші впливи. Женевська конференція може піти двома шляхами: або держави передусім Англія та Італія зобовяжуться до оборони її схід. границь і зах. границь Польщі і Франція зменшить свої зброєння, або таких ґарантій не дадуть (особливо що до польських кордонів) і волітимуть, щоби і вони і Франція зброїлися дальше. Це останнє найбільш можливе. Іншими словами — Міжнародня конференція для роззброєння, — не має „виглядів".

Не без гумору виступ Літвінова, який висловився, що одиноким засобом знесення війни — це... дійсне і загальне роззброєння!! Як він миру бажає! І, мабуть, тому більшовики видали в 1930/31 рр. на зброєння 1.390 міль. рублів золотом (в 1922 р. — тільки 244 міль руб. зол; — який поступ на протязі десятьох літ!) Річний контингент рекрута у них — 800—900 тисяч людей! Військова служба 5 літ. З того в усіх родах зброї 2 роки під крісом, 3 на безречинцевій відпустці; у фльоті 3 під крісом, 2 у безречинцевій відпустці. Перед побором — будучі жовніри переходять основну підготовку. Більшовики мають дві армії: постійну реґулярну армію і нереґулярну територіяльну. Крім цього

---

*) В першій часті цього огляду („Дзвони" ч. 1. 1932 стр. 59—66) просимо справити оці друк. похибки: стр. 59, 5. стрч. згор. одиниці — має бути десниці; с. 59, 6. стрч. здол. поширення — м. б. пожирання; с. 60, 1. стрч. зд. Бо — м. б. Ви; с. 61, 20. зд. труси — м. б. Пруси; с. 63, 18. зг. Waldlec — м. б. Waldec; с. 63, 20. зг. Tallieres — м. б. Fallieres; с. 63, 20. зд. Deséhaull — м. б. Deschanell; с. 64, 15. зг. увійшов з поетичною — м. б. увійшов в історію; с. 65, 5. зд. учасним — м. б. учасниці.

знаменита армія „преторіянів“, відоме Г. П. У. — 150 тисяч люда. Побіч цього кількадесять тисяч військ залізничих, прикордонних і конвоєвих. Загально беручи, підчас миру 1 1/2 міліона (Царська Росія зі всіми територіями, які більшовики стратили — мала пів міліона!) В часі війни більшовики можуть поставити 15 міліонів! Це нічого, правда?!

Один визначний польський публіцист у своїй кореспонденції з Женеви (2. II.) пише:

„Як нині вранці виглядала Женева? Великі привітальні прапори республіки й міста, хлопці і дівчата продають на вулицях „медалі роззброєння“ і в той сам час на мурах розліплено оповістки часописів „бомбардування Нанкіну“! Цей контраст — річ очевидно найбільш суттєва, основна. Звичайно, Союз Народів — це — гіпокритична (облудницька) установа, обчислена на витворювання масової брехні, масової суґестії. Очевидно Союз Народів — не боїться, коли демаскують, присвітлюють і називають по імені одну, другу й трету таку брехню. Але це все в якигось межах в межах здібности видержання, пересічного, безкритичного читача часописів. Але святочно відкривати конференцію світового роззброєння в супроводі гуку бомб, під гуркіт танків і літаків — цього було вже надто. Навіть дурень зрозумів, що надто“. („Слово“, Ст. Мацкевич).

І творці цієї „облудницької установи, обчисленої на витворювання масової брехні“ — говорять про „перемогу ідеї справедливости“ (репрезентованої республіканськими американськими банкірами) над ідеєю „грубої сили“ (репрезентованої монархічними пруськими юнкрами) і т. д. і т. д. [1])“. Вони виступали оборонцями „святости договорів“ і кричали, щоби перед „міжнародний суд“ поставити імператора Вільгельма II-го!!! Дійсно — царство золота і хама — „побідна демократія“! Нагадаймо собі останнє крутійське і баламутне рішення, Ради Союзу Народів! Цеж найбільше джерело недовіря і ворожнечі між народами! Давні союзи — концерни — держав, оперті на воєнних договорах, на мілітарній силі, були куди кращим забезпеченням миру. Вони були також і моральніші. Але це було в епоху монархій, коронованих „тиранів“! Так було колись! І не диво, що великий французький синдикаліст і соціольог Сорель, ворог буржуазії і демократії, який з крайної лівиці (анархізм) перекидався на крайну правицю (признання для католицизму і монархії) [2]) — писав в 1919 р. в своїх „Матеріялах до теорії пролєтаріяту“:

„Перемога Антанти — це тріумф демаґоґічної плютократії (буржуазії, багачів або радше доробкевичів). Чи погром Германії означає кінець февдальної аристократії старої Прусії, чи кінець ліберальної буржуазії? Я швидше схилявся би до думки, що ця друга гіпотеза більш правдоподібна від першої“ [3]).

---

[1]) В. Липинський: „Листи“, 384.

[2]) „І зовсім не здається, щоби релігії находились в стані, близькому до загину. Ліберальний протестантизм вмирає тому, що він хотів за всяку ціну звести християнську богословію до рівня цілком раціоналістичних тверджень. Католицизм же придбав на протязі XIX. ст. незвичайну силу тому, що він нічого не хотів відкинути; він находить все більше почву в освічених кругах, які сміються з раціоналізму, який був колись у такій моді в університетах“. Georges Sorel: „Reflexions sur la violence“. Troisieme edition. стр. 209. Париж 1912.

[3]) В. Липинський: „Листи“ 34.

(Не помилився Сорель, коли ті слова писав. І не помилявся В. Липинський, коли в 1919 р. почав проповідувати: „Між законом землі й законом капіталу не може бути компромісу. Один з них мусить уступити і загинути“[1]).

І ось на наших очах виростає стоптаний рух німецьких хліборобів, рух викликаний перевагою міста, буржуазії та ліберальної демократії, рух близький до отвертого бунту проти республіки, рух понурий, але жилавий і здоровий, як сама міць землі, бо не викликаний штучно пройдисвітами агітаторами, лише зроджений в самих таки селянських серцях і мозках. Цей рух спалахнув мин. року на острові Ругії: громади увійшли між собою в союз і здвигнули символ руху — чорний прапор. Не знати де, в якій хижі повстав понурий гимн німецьких хліборобів:

„Чорна журба в нас, чорний наш хліб
І чорний прапор наш, як нужда хлопів.
Чорне життя в нас, як чорна під плугом земля,
Як чорна смерть наша, як чорний наш гріб.
Ми орем і сієм, трудящий народ,
— А жнива? Для кого, для чого ми жнемо?
Таж те, що зберемо в поті чола,
Заберуть, заграблять у нас“!

Тисячі сіл Північної Німеччини приступимо до союзу „Чорного Прапору“. Його гасло: „забезпечення жнив 1932 року“ з доходів 1931-го без нового задовжування. Уряд Брінінга був приневолений піти цьому рухові на уступки: знижено процентову стопу на всі довги і проголошено частинну мораторію для хліборобів, не знижено мит на сільські продукти і переведено значні звільнення від податків. Ліберальний табор почав панічно накликувати до репресії. Але рух північно-німецьких хліборобів — твердий, здисциплінований, консервативний, а не радикалістичний. В рамах цілости — „боротьби закону землі проти закону капіталу“ — це тільки епізод. „Закінчення самої боротьби ще непередбачно далеко — каже вк-ий („Мета“ ч 3.): аджеж ця боротьба — це суттєвий зміст цілої історичної доби, в яку Европа з хвилиною закінчення світової війни щойно увійшла“.

Значить: входимо в епоху боротьби закону землі з законом капіталу. І наш український хлібороб має в історії тієї боротьби почесне місце: він зумів доказати утопічність теорії диктатури пролєтаріяту своїми ділами куди краще, ніж своїми книжками всі теоретики противо-соціялістичної науки.[2]). Ех, як би не той проклятий кулак — кажуть більшовики!

На жаль, в нас, в Галицько-Волинській Землі — „небільшовицькі більшовики“ — радикали головним чином опираються на хліборобській селянській клясі. І тому можна зустріти таку чудасію, що заможніша частина села — це „радикали“. Таж гуцульський „кулак“— Шекерик—Доників — радикал! І п. Рогуцький,

---

[1]) Там же, 34.
[2]) “Листи“, 124.

власник сорок моргового господарства також радикал! Яке вовкулацтво, яке перемішання хліборобського „тіла“ з таким протилежним йому по змісті — духом, духом Маркса, з духом чужого селу міста! Цікаве, як би себе почували в „Колгоспі“ п. п. Шекерик Доників і Рогуцький. Бо ідеольогія радикалів послідовно доведена до кінця — мусить скінчитися на „Колгоспі“ (колєктивному господарстві)!

Але коли ми вже зупинилися на одній політично-суспільній течії сучасної Німеччини, хліборобах — то задержемося бодай на хвилину на цьому двобої, який розіграється між Гінденбургом і Гітлєром дня 13. березня ц. р.; 13 березня — вибори президента Німеччини.

Хто такий Гітлєр — щось знаємо. Чого хоче — мабуть, знаємо. Для нас особливо інтересне відношення Гітлєра до большовиків. Знаємо, що він поборює в Німеччині комуністів, але часто чуємо, як за французькою пресою тут і там виринає думка, що Гітлєра... фінансують большовики. Яке його відношення до большовиків? Невже він бажає з ними союзу, союзу Німеччини з С. С. С. Р.

На ті питання кидає дещо світла одно місце з твору Гітлєра п. з. „Mein Kampf“.

„Союз — пише Гітлер — якого метою є не війна, без змислу, без вартости. Тільки для боротьби заключується союзи... Не думаю, щоби яканебудь держава заключувала союз в іншій цілі. Або німецько-російський (більшовицький) союз лишиться на папері, тоді він буде без цілі і значіння, або вже само заключення такого договору викличе очевидні наслідки і буде осторогою для світу. Треба бути наївним, щоби думати, що тоді Анґлія і Франція чекатиме десятками літ, поки німецько-російський союз не закінчить своєї технічної підготовки до війни. Ні, буря спалахне над Німеччиною зі скорістю блискавки. Сама ідея союзу з Росією — це вказівка найблищої війни, якої вислід був би „загином Німеччини“.

Дальше пояснює Гітлєр, що сучасні володарі Росії не здібні до заключення союзу в чесний спосіб, ані до виконання його постанов. Теперішні правителі Росії — каже Гітлєр — це звичайні, окрівавлені злочинці, це огида людства. Вони покористувалися нагодою трагічного моменту, щоби заволодіти великою державою, знищити жорстоко міліони його інтелігенції і на протязі десятьох літ правлять як жорстокі тирани. Не треба забувати — продовжує Гітлєр, що володарі Росії — це члени народу, який сполучує в собі звірячу жорстокість з незвичайною здібністю брехні і вважає себе покликаним поширити свій крівавий гнет на ввесь світ. Міжнароднє жидівство, яке заволоділо Росією, не може бути союзником Німеччини. Воно намагається накинути Німеччині долю Росії. Союзу не заключується з партнером, якого одиноким інтересом — знищення другого. „Небезпека, яка впала на Росію, загрожує і Німеччині“.

„Плитке міщанство не розуміє — говорить Гітлєр — що тут мотором — змагання жидів до запанування над світом“.

„Німеччина — це нині — читаємо дальше — одна з найважніщих боєвих цілей більшовизму... Як же ми зможемо зясувати німецьким робітникам все прокляття більшовизму, коли заключимо союз

з цією школьною стихією? В який спосіб будемо поборювати перед ширшими масами цю доктрину, коли керманичі і представники держави бажають союзу з її представниками"?

„Боротьба зі світовим жидівським більшовизмом вимагає ясної позиції супроти більшовицької Росії. Годі прогнати чорта з допомогою Бельзебуба"!

Здається, що тяжко про ясніше більш вороже відношення до Сов Росії! Може це не так?!

Отой Гітлер — демаґоґ, провідник „мас", цей „homo novus", що виплив з низів завдяки війні, революції та зневірі і розпуці німецького громадянства стане до боротьби за фотель президента Німеччини з Гінденбургом. Гінденбург — гарячий монархіст, шляхтич, ґенерал в старопруському стилю, стилю цісарства! І що за іронія долі! Той старий цісарський маршал — це одинокий, дослівно одинокий, оборонець... республіки, демократії і ваймарської конституції! Він не любить ні демократії, ні республіки, ні ваймарської конституції. Він відноситься до тих „надбань" повоєнної Німеччини льояльно, але службово. Він монархіст взявся за таку невдячну справу як оборона республіки в сучасній Німеччині тільки тому, щоби йому хтось не зробив закиду, що він не виконав супроти Батьківщини якогось обовязку! Скільки у цьому жесті 80-го цісарського ґенерала величі, скільки самопожертви, скільки ж покори![1]). Невже може бути для монархіста міри Гінденбурга більша жертва як оборона республіки, тієї карикатури німецького народу?!

Подібну жертву зі своїх переконань приніс в 1919 р. В. Липинський, коли з гореччю в серці від того, що на Україні творила наша республіканська демократія, лишився на становищі посла Української Держави у Відні, щоб рятувати хоч останки горіючої хати...

Німецька демократія — від соц. демократів до католицького центру — розбита, пересварена, безсила. 13 літ пройшло від її „перемоги"! І нині вона не має кого післати до боротьби за республіку... Коли б не той старенький ґенерал, який вже перед війною сидів на емеритурі у Ганновері — боротьба за уряд президента велася б тільки між Гітлером і комуністом Гельманом! Неодин німець скаже про ті часи, коли в Німеччині панував Вільгельм II. „von Gottes Gnaden", а в поодиноких її державах королі і князі: „O gute, alte Zeit"!

Жах, чистий жах! Подумайте: за тринадцять літ існування німецької республіки тамошня демократія не видала ані одної людини великої міри. Гінденбурґ — продукт старого порядку.

Як же правильно казав В. Липинський, що демократія — це вирівнування по найнижчим і найтемнішим типам. Демократія знає масу, більшість. А кожна маса у своїй більшості — темна і злобна. І вся тайна демократичного правління — зручне вико-

---

[1]) Хай Вас, Читачу, не дивує слово „покора"! Покора, не рабство, покора, не підлещування. Покора — уміння поступитися своїми переконаннями, почуваннями, інтересами перед чимсь вищим, чимсь, що вимагає посвяти.

ристовування цієї темноти і злоби. Тому в демократичних громадянствах все, що робиться, робиться з увагою до темних і злобних „мас“. Перед ідолом „мас“ бють поклони найчесніші люди, іноді навіть проти власного переконання! Якщо знаєте наше громадське життя — скажіть, Читачу, чи не так?!! Правда, що так!!

Х.

(Продовження буде).

Хроніка.

„Отверта відповідь польському консерватистові“. Під таким заголовком почала „Мета“ друкувати[1]) глибоко продуману відповідь на „List otwarty do ukraińskiego konserwatysty“,[2]) якого автором Др. Ян Бобжинський, син колишнього намісника Галичини і визначного польського історика краківської школи, проф. Михайла Бобжинського. Українська відповідь сягає до самої суті консерватизму, якою є існування цих духовних і етичних наднаціональних і універсальних ідей, на яких виросла вся величава і блискуча історія окциденту. Автор української відповіди майстерно розбиває ідола „ягайлонської ідеї“, з якою носяться деякі польські круги як Марко проклятий і виказує всю її нежиттєздатність та шкідливість і для Польщі, і для України, і для консервативної ідеї у східній Европі взагалі. Українська публіцистика не знає покищо кращої критики „ягайлонського міту“. З цієї ягайлонської держави — читаємо там, — яку тепер матеріяльно поляки бажалиби реставрувати, лишився крім спомину етнічно польський елємент — польська шляхта на Україні. З хвилею коли почався розвивати український національний рух найновіших часів — перед тією шляхтою „польської культури“ були два шляхи: або станути на службу Україні разом з тими її діячами, які вийшли з народу, створити самостійну і від Польщі і від Москви незалежну українську державу, або приняти ролю національної „польської меншости“ на Україні, яка „думала би“ про задержання свого „стану посідання“ при допомозі варшавської метрополії. На жаль українська шляхта „польської культури“ в своїй більшості була полонена „ягайлонською ідеєю“ приналежности Руси-України до Польщі, в українському русі не взяла участи, не внесла в нього тих конструктивних, консервативних вартостей західного світогляду, який репрезентувала і Україна в 1917-20 р.р., пішла в провалля жахливої домашної війни „бідних“ (українців) проти „богатих“ (польської шляхти і „панів“ взагалі).Наслідком цього було поневолення України і винищення польського етнічного елєменту між Збручем і Дніпром. На Заході, в Галицько-Волинській Землі історія повернулася

---

[1]) чч.: 2, 3, 4, 5, 6 з ц. р.

[2]) „Nasza Przyszłość“ за листопад 1931 р.

інакше. У Галичан було стільки стихійного, неусвідомленого консерватизму, що вони борючись проти поляків, не увійшли в союз з більшовиками проти них. Знеможені війною на два фронти Галичани впали щойно під напором цілої етнографічної Польщі, підпираної антантськими військами. Галичани спинили побідний похід більшовизму на Польщу і Европу. Колиби не цей стихійний консерватизм Галичан, які не пішли за національним егоїзмом, якого кличем є „зїсти, хоч би мене самого зїли“ і не увійшли в спілку з більшовиками — нині Польща була би союзною радянською республикою і польський етнічний елємент між Сяном і Збручем був би таксамо винищений, як польська шляхта між Збручем і Дніпром. Тому — каже автор — цієї інтересної відповіди — поляки не можуть покликуватись на пофальшовані, або непофальшовані статистичні документи, що їх мовляв стільки то і тільки в Галичині і тому Галичина на віки вічні мусить остатися при Польщі. Тільки у націоналістів і демократів рішаючий чинник статистична аритметика. Для консерватистів має значіння виявлена чинами життєва сила. Якраз та „життєва сила“ виявлена галичанами-українцями в 1918 р. вказує, що Галичина тільки тому належить до Польщі, що українці вели боротьбу на два фронти і що галичан — поляків підперли і земляки з цілої корінної Польщі і антантські союзники. Без тієї подвійної допомоги галичани—українці були би собі дали легко раду з галичанами — поляками. Тому то нарікання, що нинішня Польща „жахливо окроєна“ безосновні і шкідливі. Ті нарікання коріняться в „ягайлонській уяві“. Коли поляки не переведуть основної ревізії тієї „ягайлонської ідеї“ і випливаючої з неї „ягайлонської уяви“ — в будуччині може їх зустріти така катастрофа, яка зустріла Польську шляхту між Збручем і Дніпром.

В хвилі коли це пишемо та інтересна відповідь ще не скінчена. Про її закінчення поінформуємо своєчасно наших читачів. Автором цієї відповіди польсякому консерватистові є Др. Василь Кучабський, ученик бл. п. В. Липинського, член Брацтва Українських Клясократів Монархістів-Гетьманців. 7 літ тому пок. Ст. Томашівський витав Дра В. Кучабського з приводу виходу його цінної публікації „Большевизм і сучасні завдання українського Заходу“ — як „молодого, та вже дуже замітного політичного письменника“ і підніс „бистру і тонку аналізу“ згаданої публікації[1]). Хто прочитає уважно бодай частину тієї гарної статті надиханої благородним духом великого В. Липинського — мусить сказати, що пок. Ст. Томашівський не помилився в своїй оцінці Дра В. Кучабського ані на волос[2]). Маємо надію, що хоч які

---

[1]) „Політика“, ч. 1. стр. 20. 1925 р. Політичний Огляд „Біжучі справи“ підписаний псевдонімом „Літописець“, якого вживав пок. С. Томашівський в „Політиці“, і „Нов. Зорі“.

[2]) Ми очевидно не змогли ані в дрібній частині передати всего богацтва питань порушених у тій статті Др. В. К-го. Зазначуємо також, що о. Др. Г. Костельник, наш найвизначніший церковний публіцист — помістив в чч. 1 і 6 „Мети“ 1932 р. дві статті: „Зайві Ради“ і „Свій до свого“ з дуже влуч-

тяжкі наші люди і ліниві в думанню — то цією публікацією заінтересують і вона викличе поважну, непередирчиву дискусію на сторінках нашої періодичної преси а перше всего нашого найповажніщого щоденника „Діла", яке перше познайомило українське громадянство з отвертим листом Я. Б-го. В. П.

Звертаємо увагу наших читачів на цінні статті в „Меті" підписувані криптонімом „вк-ий".Це одні з найкращих і найглибших оглядів світових подій в українській пресі. В річнику „Мети" за 1931 р. особливої уваги гідні такі статті вк-ого: „Революція в Еспанії". Спроба історичної та соціольогічної аналізи. (ч 7.) З цілої краєвої преси ніхто глибше не підійшов до цієї події. „Сумерк новочасної Европи" (ч. 19) і „Американізм" (ч. 24) — це дуже влучне заналізування сучасної духової і господарської кріѕи. „Бунт мас" (ч. 36) — інтересне освітлення книжки еспанського фільософа демократично-ліберального напрямку Ортегі, який стверджує захитання всієї буржуазно-міщанської, ліберально-демократичної ідеольогії в самих її основах. „Проблєма Індій" (ч. 40)[1]) це всебічне освітлення індійського питання. В нашій пресі чимало пишеться про Індію, але завсіди поверховно і без знання справи. Переважно думається, що Індія — це край заселений одноцільним індійським народом, що Ганді — це провідник цього народу і що Індії не дають стати самостійною тільки англійці. В дійсності це „резервуар ріжноматніх етнографічних мас, з котрих, деякі дорівнюють своєю численністю найбільшим народам Европи. І Індії — це велитенський музей невмирущої старовини й вічних питань, яких незмінність стверджена століттями, ба й тисячеліттями" „Підсумки року" (чч.42 і 1 з 1932) дають глибокий погляд на відносини у нинішній Европі, витворені з одного боку версальським миром, а другого англьосаським лібералізмом. В „Меті"ч.2. 1932р. з дуже добре, без зайвого самодурства написана „Проблєма світово-революційного комунізму" Оригінально написана „Селянська опозиція в північній Німеччині" (ч. 3). З інформативного боку добра „Японсько-китайська війна" (ч. 5). і особливо „Міжнародна конференція для роззброєння (ч. 6). Взагалі велика шкода, що ред. „Мети" не подбала про видання цих статтей окремою брошуркою. Це була би інтересна і своєчасна книжечка. Річників періодичної преси у нас переважно люди не складають. Щоби ті гарні статті зберегти перед цілковитим забуттям, ми вважали потрібним занотувати їх на сторінках нашого журналу.

Представники головних течій новішого польського письменства: Сєнкевич, Жеромський, Бой. Консервативне віленське „Слово" подало в 281 ч. 1931 р. оригінальну й остро-

---

ним освітленням деяких тверджень Я. Бобжинського і „Нової Зорі". „Нова Зоря", яка свого часу передрукувала лист Я. Б-го в перекладі, переводить його критичне розбирання й аналізування. Думками, які „Н. З" висловила при тій нагоді, займемося зокрема. В. П.

[1]) Чому не вживати старої нашої термінольогії Індія, Індії?!

зарисовану характеристику польського письменства останньої доби від половини XIX. ст. до нині. Зміст цієї статті, якої автором є Ст. Мацкевич, такий: Коли би хтось забажав представити хронольогію Польщі творчістю письменників — так він сказав би: Сєнкевич, Жеромський, Бой. Епоха Сєнкевича — це епоха деклясації і деградації. Деградація Польщі, яка з держави Станислава Августа, (узброєного народу в епосі повстання Костюшка, варшавського князівства, 1831 і 1863 рр., М. К.) стає ледви „внутрішним питанням" заборчих держав. Деклясація громадянства. Великий рух в низ. Польська інтелігенція вийшла зі здеклясованої шляхти. Без огляду на те, що тоді хліборобам живеться зовсім непогано, кляса польської інтелігенції росте і поширюється рядами виходців зі шляхти, отже задля руху, який соціяльно йшов з гори в низ. Та національно-політична деградація і суспільна деклясація — це джерело великої туги за тим, що минуло: за політично-мілітарною силою, за величчю. Висловом цього в польському письменстві Сєнкевич, який хотів зворотом в минуле[1]) визволитися від скучної нужди і журби будня.

Жеромський — поет зневіри. Він представник епохи, в якій догми, леліяні в польських повстаннях нівечать соціялістичні та інші „вельт-шмерци." Що робити, кому вірити, навіщо собою жертвувати — це основний тон творів Жеромського. „З тієї епохи — читаємо тут — вивів нас психольогічний велит, Иосиф

[1]) На жаль Сєнкевич визначався нетільки „тугою за величчю" свого народу, але і ненавистю до тих співльокаторів „Річипосполитої, які хотіли бути собою і не відрікалися „шалених дум" своїх предків про самостійне державне життя. Це ж якраз Сєнкевич зробив з великого монарха України Б. Хмельницького „гершта розбійників і грабіжників", пяницю, якогось безрозумного бунтаря, хоч визначний польський історик Л. Кубаля не має слів признання для його державно-політичного ґенія (Про це диви В. Липинський: Україна на переломі, 148). Тільки у Сєнкевича благородний шляхтич, лицар непохитний Іван Богун Федорович виходить якимсь напівдиким, несамовитим дикуном, хоч тодішні поляки, нпр. коронний обозний А. Потоцький висловлювалися про нього дуже гарно (Україна на переломі, 163). Це Сєнкевич посадив на паль великого і з великих хмельничан-полковника Станислава Кричевського. Він у битві під Лоєвом полонений погиб від ран в таборі свого лицарського противника кн. Януша Радзівіла, який похоронив його з військовими почестями, велів змалювати його портрет і останні хвилини життя. Так повстав відомий Ґобелін Радзівілів про битву під Лоєвом (Україна на переломі 160—162. Z dziejów Ukrainy, 432—66). За те кн. Ярема Вишневецький, типовий представник колоніяльного вовкулацтва — перемішання українського тіла з польським метропальним духом — удуховлений і прославлений Сєнкевичем, хоч польський історик Шайноха змалював його неґативно. Це Сєнкевич є висловом цієї стихійної погорди, з якою поляки відносяться до українців: багато у них тільки „хамів і скурчибиків" (слова імці пана Заґлоби). Тож шляхтич Богун не варт — на думку Сєнкевича — Олени Курцевичівної, яка походить зі старого руського княжого роду. Це тільки митропольний „зайда" Скшетуський може з нею вженитися і виховати щось дванадцятеро синів, яких очевидно обовязком буде поборювати „українське хамство!" Дуже сумно, коли навіть консервативні орґани так беззастережно величають Сєнкевича. Таж середня і дрібна земельна шляхта (gentry) в противлежності до володіючих екстензивними лятифундіями маґнатів — „pars magna fuit" повстання Хмельницького! *М. К.*

Пілсудський, який о б м а н у в[1]) польський соціялізм і все, що було вартісного у тих часах і тих середовищах, перемінив на духа гармат у службі самостійної польської держави[2]).

Епоха Боя характеристична, цілком протилежно до епохи Сєнкевича, рухом не в низ, а з низу в гору. Оскільки батько читача Сєнкевича переважно багатіший від цього читача, остільки батько читача Боя — це бідак, батько сина, що розбагатів. Дід цього читача Боя — це переважно кріпак. Бой прийшов на епоху руху з низів в гору, коли Польща випускає нові і нові верстви „уінтеліґентнені" в університетах, збагачені шкільними дипльомами, видвигнені хлопською маючістю, еманциповані через загин патріярхального жидівського ґетта і зрівнані з рештою громадянства перемогою принципу рівности. „Хлопський син і еманципована жидівка — це той читач Боя, який має перевагу серед його звеличників". Декому видається, що Бой — „ліберал-максималіст" стоїть на межі більшовизму. Дехто думає: за Боєм починається більшовизм. Такі міркування дуже хибні. Більшовизм — це ідея, Бой — це ужиття. Бой—це користування всіми розкошами буржуазійної культури, буржуазійного способу життя. Коли би Бой був ненажерою — він описував би французьку кухню, пулярди з Ліону, де люди найліпше годуються. Але він цього не розуміє. Він знає тільки еротичні та інтелєктуальні розкоші. Кн. Більоф каже у своїх споминах, що коли був канцлєром цісарства — так він завсіди їздив у звичайному вагоні. Це „тільки республіканські міністри" — пише він — не вміють інакше їздити, як у сальонках. Щось воно так і з тими, що вросли в польське громадянство з галицьких хат і жидівських сутерин. Вони бажають ужити, ужити, ужити. Бой копає все, що є перепоною в цьому ужиттю. І ті люди сміються до нього з вдячністю. Товариські правила і звичаї, накази моралі, накази ідейних зусиль, все геть! Про „Вірлятко" Ростана, якого героями син Наполєона — Наполєон II. Князь Райхштату — Бой пише з цинізмом: „ми знаємо, що кожен із тих лаврів на чолі такого Вірлятка — коштує (очевидно „бідний нарід", не Боя! М. К.) — пити через чотири роки чай зі сахариною". Пан Бой знаменито перекладає французькі твори. В Боя є великі надбання французької культури. Але Бойові одного не достає: Життя — це любов і боротьба. Життя — це містика нового життя, яке родиться в любові і містика смерти як наслідків боротьби. Життя — це контреданс любови і смерти. Бой знає любов з романів, публичного дому, вимог емансипації і клініки! Він не розуміє містики смерти: смерть бачив тільки в просекторії[3]). Бой не хоче признати містики смерти рівнорядним чинником, Бой не обіймає р е а л і з м у цілого життя: — він — однобічний письменник. І він може навіть поганий

[1]) Підчеркнення „Слова". *М. К.*

[2]) Чому не „Великого Князівства Литовського?!" *М. К.*

[3]) Бой-Желенський відомий перекладами з французької літератури, блискучий фейлєтоніст — по професії лікар. В останніх часах веде гарячу пропаґанду за ліберальним проєктом подружого закону. Ред.

інтерпретатор тієї французької культури, якої прокурентом він себе вважає. Для тих, що хочуть ужити життя, — Франція це ідеал. Там найліпше „харчують“, найдешевше люблять, найкраще насолоджуються інтелєктуально, найшвидше обжираються культурою. Одначе Бой не вміє пояснити, чому та Франція крівавилася в жахливій війні, чому ті французькі скептики, ненажери, інтелєктуалісти ліберали і т. д. так щедро проливали свою кров. Смерть — це наче шкло, через яке бачимо ірраціоналізм, необхідність жертви, посвяти, моралі. *М. К.*

Авторові кутика мови в „Ділі“. Автор згаданого кутика робить нам закид („Діло“, ч. 37), будьто ми не держимося ніякого правопису. Отсим вияснюємо, що ми придержуємося „Українського Правопису із словничком“, упорядкованого М. Возняком, Львів 1929, одначе відкидаємо з нього кілька правил, які для галицьких українців видаються надто дивними і трудними до прийняття, а то 1) правопис чужих слів, 2) апостроф. Також замість мільйон і т. п. пишемо міліон. Думаємо, що таке становище є найкращим виходом зі сучасного укр. правописного хаосу. Слідами „Дзвонів“ щодо правопису, як замічуємо, пішов теж „Студенський Шлях“, хоч не все є в тім напрямі консеквентний. Отже, коли автор кутика говорить, що ми не держимося ніякого правопису, то, очевидно, має на думці, що ми не придержуємося ним уложеного правопису. Але це що іншого!

При цій нагоді замітимо, що такий кутик мови є пожаданий і деякі його помічення є слушні, але часто його автор перетягає струну і викидає з укр. словника багато слів, мабуть, тільки тому, що їм подібні стрічаємо і в польській мові, а цілком не зважає на те, що деякі з них уживали наші предки ще за Волод. Великого. Боїмося, що, якщо такий кутик продовжуватиметься довший час, то укр. мова і так убога, втратить щонайменше одну трету своїх слів.

Панові Л. Нигрицькому. В 23. ч. (с. р.) „Нового Часу“ закидає він „Дзвонам“, що вони в минулому році не сповнили свого завдання, бо не витворили святого католицького гніву і вогню. Передусім, звідкіля Л. Нигрицький знає, яке ми ставили собі завдання. Завдання, що його ми собі намітили, сповнив наш журнал аж надто. Ми й самі не сподівалися, що в так короткому часі, бо за 9 місяців так багато осягнемо. Коли хто не сповнив свого завдання, то в перщій мірі ті письменники, на яких ми покладали свої великі надії. А до тих належить і Л. Нигрицький. Ми спочатку думали, що якраз він буде також належати до тих, що буде давати взірці української католицької літератури, що якраз він буде витворювати той святий гнів. Та на жаль, він завів нас вельми в надіях. Мимо своєї заяви співпраці з нашим журналом, мимо того, що на наші запити майже що третий день запевняв, що дасть нам якийсь свій твір, ми й досі (по рокови!) ніякого твору не одержали. Одначе Л. Нигрицький не сповнив свого завдання не тільки як співпраців-

ник „Дзвонів“, а також і як їх критик. Бо якщо Нигрицькому справді залежить на цьому, щоби „Дзвони“ якнайкраще сповнили своє завдання, і якщо його критика це мала на меті, то він в ній повинен був нам дати справді цінні вказівки, вказати, яких католицьких західніх поетів і письменників він нам ставить як взірець, якими саме шляхами нам іти і т. д. Але, як кажемо, він і як критик свойого завдання не сповнив і його заміти виглядають тільки як кинення камінчиком у чужий город.

А тепер ще щодо католицького вогню. Видаємо журнал для укр. інтелігенції, серед якої до недавна ще часто говорення про літературний журнал, редагований в християнському дусі, викликувало недвозначну усмішку, якої душі, часто зрештою і несвідомо, покриті грубою верствою намулу, нанесеного ріжними матеріялістичними та атеїстичними напрямками XIX. і XX. віку. Кидати на такий мокрий намул відразу вогонь, то він напевно погасне. Наперед, здається треба прочистити той намул, щоби опісля на гарній почві заясніло полумям багаття. Ми зачинаємо будову від основ, а не від даху!

Для осушення намулу ми кинули на своїх сторінках вже і чимало бажаного Нигрицьким вогню. Це він властиво і сам признає, одначе невдоволений, що ми робимо це тільки дорівочно. Ну, хіба всім відомо, що годовання людини все виключно одною і тою самою стравою (чи духовою, чи матеріяльною) викличе нарешті обридження до неї.

Показчиком сповнення завдань нашого журналу, на нашу думку, може бути те, що мимо так важкої економічної кризи „Дзвони“ удержують себе й обєднали біля себе найкращих письменників і наукові сили.

Коли ми читаємо критику „Дзвонів“, написану Нигрицьким, то чомусь вперто приходить нам на думку ось така картина: Один хлопчина мав боротися зі своїм ворогом і попросив до помочі свого товариша. Товариш сказав: „Ти борися, а я буду дивитися з боку і в разі потреби тобі поможу. Хлопець відважно боровся, так що й сам почав перемагати ворога. А тоді товариш подумав собі: „Пощо ти маєш відносити побіду без моєї помочі!“ і підняв камінець та кинув свому другові в голову!

В обороні одиновкої Укр. Високої Школи в краю — Богословської Академії.

Якраз у 1932 р. минає 10 літ від основання наукового журналу „Богословія“. 40 книг цього журналу — це велике досягнення в ділянці української католицької богословської науки. Та значіння „Богословії“ велике ще й тому, що це під теперішню пору наш одинокий періодичний науковий орган. Бо ж „Записки Н. Т. ім. Шевченка“ виходять раз на два, три роки. „Записки Ч. С. В. В.“ виходять також неперіодично. Тільки „Богословія“ появляється точно чотири рази до року. Вона займається не тільки теольогією. Ні! „Богословія“ присвячує чимало уваги фільософії, фільософії історії, історії права, канонічному

праву, фільольогії і т. д. Одним словом, своїм змістом вона дуже замітна. Не диво, що цей журнал має гарну опінію на Заході.

Але ж не забуваймо, що „Богословія“ орган Богословського Наукового Товариства. На наших очах дійсно твориться справжня богословська наука. Наука наша, творена нашими, силами, в нашому краю, наука, примінена до наших потреб. Видання „Богословії“, Праці Богословського Наукового Товариства, Аскетична Бібліотека, місячник „Нива“ — ось низка поважних здобутків греко-католицької богословської думки і творчости. Вогнищем богословської наукової праці — „Богословська Академія“. Це наша одинока висока школа в краю. В недовгому часі вона одержить від Риму право надавати докторати. В такий спосіб стане дійсною високою школою — Богословським Університетом. Побіч — Семінарії, як виховного заведення — Богословська Академія — висока школа.

Нічого дивного, що серед ворогів нашого самостійного духового розвитку помітне занепокоєння. Вони не можуть нажалітись, що у нас своя Богословська Академія, що наша богословська наука розвивається на наших традиційних основах, що ми під проводом Ексц. Митрополита А. Шептицького хочемо відіграти належну нам ролю серед східно-европейських народів. Тому ворожі чинники ввесь час мріють про знищення цього нашого дорібку: вони бажають створити якусь пародію богословської наукової установи поза Львовом, в якомусь провінціональному місті. Не має двох думок, що серед таких обставин — ціле наше здорово думаюче громадянство повинно обєднатись біля своєї Церковної Влади і підперти зусилля тих одиниць, які твердо і неуступчиво творять одиноку можливу в нашій дійсності наукову установу. Та на жаль... В нас не так, як у людей. Доказом цього стаття „Тіни одної Високої Школи в краю“ („Новий Час“, ч. 36), де невідомий автор накинувся на головного провідника цього так гарно початого українського католицького богословського руху, о. Ректора Дра Й. Сліпого — найвизначнішого ученика Ексц. Митрополита, творця Богословського Наук. Т-ва, редактора „Богословії“ і численних наукових видань. Своєю працею, енергією, жертвенністю заслужив собі о. Ректор на признання широких кругів нашого громадянства. І нині, після років тихої і незамітної праці (з нічого треба було творити наукову установу, стягати учених, підготовляти здібніших учеників, тримати все залізною рукою, щоб не розлізлося у нашому галицькому бездільному лінивстві!), хтось нікому, невідомий, в непідписаній статті накидаєтьсяна о. Ректора Дра Й. Сліпого! Хто він, звідки, які його заслуги, яке має право кидати болотом на заслужену людину і на одиноку нашу Високу Школу? Цього не довідаєтеся!

Тим нападом на одиноку нашу Високу Школу в краю — Богословську Академію й її провідника наше громадянство вельми обурене і той виступ вже осудило. Не входить в круг завдань нашого журналу ближче займатися тією статтею. Це справа тиж-

невиків і щоденників. Та всеж таки мимоходом замітимо, що дуже смішними й банальними є такі закиди, як те, що питомцям заборонено ходити до кіна, театрів, на балі і т. п. А вже цілком неправдивими являються такі закиди, як н. пр., що питомців ізольовано від громадянського життя. Нам відомо, що в Дух. Семінарії існує цілий ряд ріжних освітньо-культурних товариств, що представники питомців якраз за ректорату о. Дра Сліпого брали й беруть участь у всіх краєвих студентських конференціях і зїздах, що аж 80 питомців вписалося до протиалькогольного Т-ва „Відродження“ і що існує тепер серед питомців протиалькогольний гурток і то дуже діяльний, якого між ін. мистецькі малюнки можна було оглядати на недавній протиалькогольній виставці, між виказами жертв на наші цілі часто можна помітити досить поважні збірні жертви якраз від питомців і т. д. Врешті ми мусимо собі усвідомити, що виховання питомців не може бути цілком таке саме як інших студентів, що воно мусить бути вище поставлене, мусить обнимати повноту і глибину духового життя, що воно мусить дати питомцям можність справді скупити свойого духа і піднести його до Бога, бо щож дасть питомець як священик своїм вірним, якщо його життя буде іти загально виробленим шабльоном світського життя, в якому все є, тільки не Бог!

Ми дістали ось такого листа до поміщення. Уважаємо своїм громадським обовязком довести до відома всього українського Громадянства в Краю, Америці та на еміграції ось що:

В Празі та у Відні вже десять літ лежать на складах видані для України ще в 1919 р., в тисячах примірників твори одного з найвизначніших наших поетів О. Олеся (три книжки: „На зелених горах“, „Чужиною“ і „Поезії“ т. V).

Коли цих книжок, що не могли піти на Україну через відомі події, не викупиться в найближчому часі, то всі вони пропадуть: їх закуплять фабрики на папір за борги складам.

Уважаємо, що коли б подібне сталося, коли б нізащо загинули високовартісні твори, на видання яких Автор поклав крім таланту, і свої останні засоби, то це було б ганьбою для цілої нашої національної культури. Тому звертаємося до всіх наших національних і просвітніх організацій на українських землях, в Америці та на еміграції, — до читалень „Просвіти“, до кружків „Рідної Школи“, Кооператив, до „Союзів Українок“ та до цілого українського Громадянства з проханням і закликом — одностайним та масовим закупом визволити наше друковане українське слово, що, лежачи безплодно десять років, викликує здивування серед чужинців.

Знаємо про сучасну матеріяльну скруту, але віримо, що національна честь не дозволить нам, щоб на очах міліонів нашого народу вкинено у піч — на радість ворогам — єдине, що стоїть у цей грізний час на сторожі нації — наше слово!

Акад. проф. др. І. Горбачевський, ректор Українського Університету в Празі. Проф. др. О. Гармашів, ректор Високого Пе-

дагогічного Інституту ім. Драгоманова у Празі. Проф. інж. Б. Іваницький, ректор Української Господарської Академії в Подєбрадах. Всі українські часописи просимо цього листа передрукувати.

Ціни книжок: „На зелених горах“ — 50 грошів, „Чужиною“ — 1·50 зол. і „Поезії“ т. V — 3 зол. — разом 5 зл. з пересилкою. Замовлення посилати на адресу Уповноважненого: Victor Prychod'ko, Revnice u Prahy, Tchechoslovakia.

Гроші посилати на адресу: Земельний Банк Гіпотечний, (конто В. Приходько), Львів, вул. Словацького 14.

Думаємо, що цей лист не потребує ніяких пояснень. Він говорить сам за себе. Імя Олеся та висока вартість його творчости аж надто відома нашому громадянству. Віримо, що наше громадянство не зробить собі так великого сорому і не дасть пропасти згаданим творам. *Ред.*

Надіслано нам до поміщення ще й отсі письма:

В справі центральної наукової бібліотеки українознавства в Німеччині.

Потреба наукової інформації про Україну за кордоном конечно вимагає заснування в Берліні центральної наукової бібліотеки українознавства, яка була би для всіх доступна і була б в стані давати наукові інформації тим, хто їх потребує. До Українського Наукового Інституту в Берліні ввесь час звертаються з запитами вчені ріжних національностей, сподіваючись, що в культурній столиці всієї середущої Европи буде найлекше дістати потрібні відомости з українознавства.

Дбаючи про заснування українських відділів при поважніших закордонних бібліотеках, Інститут старається розвинути свою власну бібліотеку, до таких розмірів, щоб вона могла стати такою центральною українською бібліотекою. За пять років свого існування Інститут зібрав поважну кількість цінних видань, так що його бібліотека в сучасному стані може служити за добру основу дальшої праці. Одначе в теперішніх наших матеріяльних відносинах не може бути й мови про те, щоб подібну бібліотеку можна було створити дорогою закупна.

Тому Український Науковий Інститут в Берліні звертається до українського громадянства, особливо ж до українських бібліотек і громадських інституцій, до видавців та книгарень з гарячим закликом підтримати його роботу, жертвуючи для його бібліотеки власні біжучі видання, а з давніших публікацій ті, що їх високоповажані жертводавці зможуть для тієї цілі відступити. До українських бібліотек звертаємось з проханням, надсилати нам свої річні звідомлення й списи дублєтів та вступити з нами в обмін дублєтами. Зі свого боку ми будемо наші звідомлення й списи вимінного фонду правильно подавати. В разі потреби Інститут перебирає на себе кошти пересилки.

При Українськім Науковім Інституті в Берліні існує також загально доступна читальня, де всякий, хто цікавиться українським питанням, може ознайомитись з нашою пресою. Складаючи сердечну подяку всім редакціям і видавництвам, які присилають нам безкоштовно свої видання, просимо їх продовжати надсилання й на цей 1932. рік. Приймаючи ж під увагу, що для такої читальні дуже важним є представити українську пресу в цілому, звертаємось з проханням про безкоштовне надсилання своїх періодичних видань також і до тих редакцій, які до тепер цього не робили.

Інформація наукова є підставою всякої іншої, так для нас потрібної інформативної праці. Твердо віримо, що українське громадянство допоможе нам поставити на належну висоту наукову інформацію в країнах ґерманської культури. *Проф. др. Зенон Кузеля, в. ф.*

Берлін, дня 21. січня 1932.

Бюро для розсилки книжок при Українськім Науковім Інституті в Берліні.

Хоч від початків нашої визвольної боротьби український загал почав розуміти вагу інформації закордону про українське питання, то все ж таки до нині під інформацією у нас розумілося звичайно ознайомлення чужинців з нашим сучасним політичним станом і нашими політичними стремліннями. Така інформація є одначе недостаточна і не має виглядів на повний успіх, якщо не переведемо глибшої, аполітичної інформативної праці для ознайомлення чужинців з нашим загальним культурним станом, нашою історією й духовою творчістю. Якраз ця ділянка культурної роботи у нас з часів визвольної боротьби занедбана може навіть більше, ніж було перед тим. Досить оглянути наукові бібліотеки на Заході, щоб в тім переконатись: коли старі українські наукові праці, що друкувались в російських, чи польських виданнях, ще часто можна подекуди знайти, то нових українських видань до останнього часу майже зовсім не було. Сталося так тому, що наукові бібліотеки дістають чужомовну літературу головно дорогою виміни, а в наших післявоєнних обставинах систематичною виміною займатись було трудно.

Щоб хоч трохи заповнити цю велику прогалину, заснував Український Науковий Інститут в Берліні в червні минулого року „Бюро для розсилки книжок", яке поставило собі за ціль утворення українських відділів при важніших наукових бібліотеках Німеччини та в деяких інших країнах. Не маючи на цю роботу ніяких спеціяльних фондів, „Бюро" мусіло спертись на жертвенності українських інституцій, а рівнож українських видавців і книгарів, — і воно не помилилося: за сім місяців свого існування йому пощастило з пожертв та з закупна кількох ліквідаційних решток по дешевій ціні зібрати 10.707 томів книжок, 143 ріжних назв. З них 3.900 томів вже розіслано до західних бібліотек та інституцій, спис яких подаємо нижче. Наша праця знайшла в чужих заінтересованих кругах дуже милий відгук, бо при теперішнім стані не можна сподіватись, щоб закордонні бібліотеки могли придбати українську літературу іншою дорогою. З численних подяк і дописів ми набрали переконання, що наша праця йде на зустріч дуже пекучій потребі і що її за всяку ціну треба продовжувати, бо її занедбання передасть справу інформації Заходу про українське питання в руки ворожих нам чинників, які, бувши в ліпшім матеріяльнім стані, нановнюють чужі бібліотеки своєю даровою науковою літературою.

Висловлюючи Високошанованим Жертводавцям, спис яких подаємо нижче, щиру подяку за підтримку нашої праці, ми маємо надію, що українське громадянство не відмовить нам своєї помочі й надалі. Просимо всі українські видавництва, книгарні й приватних осіб, що мають в своїм розпорядженні українські книжки, уділити їх часть для нашого „Бюра" — або безкоштовно, або у виміну на ті видання, що ми їх маємо за багато. (Кошти пересилки ми в разі потреби переймаємо на себе). Особливо ж до українських наукових і інших громадських інституцій адресуємо гаряче прохання, надсилати нам по певній скількості кожного свого видання, оскільки вони не розсилають їх у власнім заряді до перечислених нижче бібліотек. Бо ж в нашім інтересі є, щоб світ знав про нашу культурну працю. Та й приватним власникам більших книжкових запасів варт було б поміркувати, чи не зробить українська книжка більше в їх приватнім інтересі, — розуміється, на дальшу мету, — стоячи до послуг західній публиці, що цікавиться питаннями Сходу і творить таким способом кадри нових інтересів для української книжкової продукції, а ніж коли книжка довгі роки буде тліти в пивниці без надії на скорого купця.

Проф. Др. І. Мірчук.

Слідує виказ жертводавців і бібліотек.

Рецензії.

„Вікна“ ч. 11 і 12 1931. Журнал, що має претенсії бути літературним, але від того уровеня стоїть ще дуже далеко, журнал, що від 5-тьох літ старається ширити більшовицько-комуністичні ідеї і накидається на все, що тільки незгідне з ними. В 9-тому числі накинувся він на „Дзвони“, але на жаль статтю ту сконфісковано, а в 11 і 12 числі кидає більшовицькі ґранати з трійливим газом на „Літ. Науковий Вістник“ та на наше заслужене видавництво „Червона Калина“, а навіть виповідає війну більшовицьким „Новим Шляхам“, бо вони „замало пролєтарські і комуністичні“. Що „Вікна“, як експозитура московського більшовизму у Львові, накидаються на католицькі та укр. національні видання, це не диво; було би навіть встидно тим видавництвам, якщо би „Вікна“ на них не нападали. Одначе дуже смішно звучать „в устах“ того журналу деякі закиди, як н. пр. 1) ширення ідеї білого терору, 2) підривання основи теорії марксизму і практики марксівського руху пролєтаріяту, 3) брак доброї белєтристики і поезій. — Закид ширення ідеї терору робить журнал, що сам пропаґує ідею терору пролєтаріяту, що сам всею парою ширить ідею більшовицького устрою, який від основ аж до самого верху опертий на безоглядні́м терорі і ним тільки держиться, журнал, який в слід. числі (ч. 12) в рецензії на книжку В. Юрченка: „Пекло на землі“ в обороні Рад. Союзу твердить, що всі жахіття червоного терору, описані Юрченком, є конечні в обороні соціяльного будівництва проти „саботажної й шкідницької роботи аґентів капіталу“(!?) і на прикінці таки не чим іншим, а терором грозить Юрченкові... (видно, що правда в очі коле!). — Підривати основи теорії марксизму властиво нині вже майже не потрібно, бо само життя — дійсність його найбільше підірвала. Хто знає нинішні жахливі відносини в Рад. Союзі під кожним оглядом, не потребує ніяких теоретичних виводів... Банкроцтво пятилітки, великий буджетовий дефіцит, непроглядні ряди людей, що очікують перед всіми склепами з карточками в руках, закріпощення робітників, ГПУ — цілий ряд утікачів з Рад. Союзу й їх жахливі зізнання і т. д., — оце найкращі арґументи на „основи теорії Маркса“. — А закид слабої белєтристики може робити журнал, що посідає сам твори бодай середньої літерат. вартости. Переглянемо 11. і 12. число. Що за поезії й оповідання!!

„Не зворохобляться!
— Над ними сторожу тримають
піп з хрестом
із штиком поліцай. (ч. 11, стр. 7).

Що за рим і ритм! Які метафори і метонімії! Не знати, чи читається поезію, чи яку вічеву промову. Це пише один з найліпших поетів „Вікон“ Я. Кондра, або:

...Час вечері уже наближається...
Ніж заржавів на лаві, дожидається
Коли хліб ним вже краяти возьмуться... (ч. 12, стр. 7).

І так далі в безконечність! Про оповідання, нариси і новелі в „Вікнах" властиво не можна говорити, бо це радше вічеві напади на фашистівський капіталізм, попів тощо, ту і там дещо поетично закрашені. Місцями тільки стрічаємо більше белєтристичні описи нужди бідаків, але сейчас після того слідує вже цілком прозові напади на капіталізм. Може до найбільш белєтристичних належить Ром. Драгана: „Фабрика, що подібних їй багато" (ч. 11). Описується тут відносини в фабриці внаслідок кризи — браку замовлень і штрайк робітників, т. зв. „масівку", після якої директор фабрики Льоньо, щоб поліпшити настрій серед робітників, уладжує свято з нагоди річниці існовання фабрики зі спортовим виступом робітн. молоді. Як контраст до цього свята подається похорон робітника тієї фабрики, що попередного дня чистив виходки і задля своєї необережности впав в канали і втопився. Це протиставлення, здається, має бути головною ідеєю оповідання, зверненого проти капіталізму. Бачимо, ідея і композиція дуже слаба: бо щож винен капіталізм, чи сам пан Льоньо, що зайшов нещасливий випадок? Такий сам випадок міг мати місце і серед найбільш комуністичного устрою, в фабриці, зорганізованій якнайбільше згідно з законами Маркса! — Поза тим, це листи із Рад. Союзу, де представляється як рай тамошній устрій, або описи в формі листа, де н. пр. селянин описує, як то він задовжився в жида, підписав йому вексель і як з нього стягали гроші на вексель („Гуцульське село", ч. 11). — Так представляється літературний рівень „Вікон", при чім він тепер має бути ліпшим, як був передше, як це стверджує Редакція в „Підсумках конкурсу" (ч. 12).

В кожній сторінці „Вікон" замічається таку провідну нитку: „Все що є в Рад. Союзі — є раєм, а що поза ним, то нещастя людства, під яким розуміється тільки сам пролєтаріят. З кожної сторінки дише ненависть до всього що не, більшовицьке — релігії і націоналізму, яка місцями переходить в своєрідний садизм. На кожній сторінці втовкається читачеві все ту саму думку, все про пролєтаріят, капіталізм і соціялізм прямо аж до обридження. Хто читає „Вікна", тому стають вповні зрозумілі слова бувшого секретаря Сталіна Бориса Башанова, який втік з Рад. Союзу і в інтервю з одним журналістом на запит, чому втік з С. Р. С. Р., між іншим сказав:

„Належу до нової генерації молоді, яка більше зїла пропаганди, чим хліба, яка знає з практики грунтовно більшовицьку державну організацію і взагалі нічого іншого не знає, як тільки її; яка жиє в атмосфері совітів, яка внаслідок того дуже радо дала би життя, щоби тільки ту створену совітами атмосферу, так убійчу для духа, вже раз усунути. Ми, молоді, маємо вже досить більшовицьких „правд", котрі нам попросту що години подавано до вірування на кожнім кроці, на кожнім розі улиці, аж до обридження".

(В тій атмосфері Башанов не міг видержати й утік.)

Нічого дивного, що задля того „Вікна“ ніколи не мали багато читачів, а тепер мають їх щораз то ще менше як висловлюється „Літ. Н. Вістник“, „що „Вікна“ пакують манатки і виїздять до С. Р. С. Р.“. В цьому зраджуються і самі „Вікна“, бо в ч. 6 (1931) пише В. Дмитрин в статті: „На критичних позиціях“ (гл. теж цитат з неї в ч. 12, стр. 19) так: „Ця ж анкета (переведена „Вікнами“) виявила, що ми віддалені читацькими масами безпосередньо найближчої нам території... Порівнання чисельности читачів — тепер і в минулому — теж не оправдує в цілому твердження про величину нашого зростання“. — Щоправда обережно, але сказано багато! Може то і задля топніння числа читачів, „Вікна“ щораз то більше накидаються на „Нові Шляхи“ і майже в кожному числі закидають їм, що „вони ще замало більшовицькі (в 12 ч. „Вікон“ закидається „Н. Ш-ам“ залагідне скритиковання видань „Черв. Калини“, а спеціяльно „Шляхами на Соловки“ Юрченка, а в ч. 11 уживання слова „єврей, єврейський“, як образливе для жидів). В цей спосіб може хочуть „Вікна“ змусити відповідні чинники, щоби вони їм передали всі агенди „Н. Шляхів“, а з ними й наповнили їх кишені...

П. Б.

Roman Zubyk. **Gospodarstwo folwarczne z końcem XVIII wieku** (Un ménage domanial à la fin du XVIII-e siècle). Odbitka z „Studjów z historji społecznej i gospodarczej, poświęconych prof. dr. Franciszkowi Bujakowi“. Львів. 1931. Стор. 35 + 3 ненум. ,8⁰.

Як відомо, економічна наука знаходиться нині у нас в цілковитім занедбанні. Не тільки загал нашої інтелігенції, але й „провідні“ її круги до нині не розуміють величезної ваги економічних студій. У нас знаходять гроші на видання нікому непотрібних фільольогічних причинків до причинків; а рівночасно „не можуть“ через „брак грошей“ друкувати праці найвизначніших наших економістів, нпр. проф. О. Одарченка, проф. О. Мицюка та ін. В результаті, наші економісти, або не мають змоги зовсім видати своїх стисло-наукових економічних праць, або мусять друкувати їх на інших мовах. — Зокрема, немає в нас зрозуміння й для економічної історії, яка в нас значно менше й слабше розроблена, ніж історія політична й культурна. Ще розмірно ліпше студійовано історію нар. господарства Вел. України (над котрою працювали між ін. такі поважні дослідники, як Мих. Грушевський, Ів. Лучицький, М. Слабченко, О. Мицюк та ін.), але вже зовсім зле стоїть справа з дослідами над економічною історією Галичини, котрою займалися досі (тай то більш принагідно) лише деякі польські вчені. З огляду на це з особливою приємністю треба привітати появу стисло наукових студій над економічною історією Галичини молодого українського вченого Романа Зубика. Можна тільки висловити жаль, що — з огляду на нерозуміння в нас значіння економічних, й зокрема історично-економічних студій, молодому дослідникові приходиться друкувати свої праці не по українськи, а по польськи. Не його це вина. Один з кращих

учеників[1]) визначного історика-економіста проф. Буяка (знаного й шанованого далеко поза межами Польщі), Др. Роман Зубик засвоїв від нього пильність і сумлінність у науковій праці та досконале вміння працювати над сирим джерельним матеріялом. Нещодавно видав др. Зубик цінну джерельну працю (на польській мові) з історії фінансів Львова. Тепер перед нами друга джерельна суто-наукова праця Р. Зубика про фільварочне господарство в Галичині в кінці XVIII ст. В цій праці др. З. піддає докладній аналізі господарську діяльність, зокрема прибутки й видатки трьох галицьких фільварків за 1786—1798 рр. Історично-економічних праць, основаних на такім докладнім використанні тогочасних господарчих рахунків, яке ми знаходимо в нарисі Зубика, ані в нашій, ані в польській історично-економічній науці досі не було, а навіть і в науці західній подібних праць небагато. В нарисі знаходимо низку старанно зроблених статистичних таблиць, а в кінці нарису — коротко поданий його зміст по французьки.

На закінчення, можемо лише побажати, щоби молодий дослідник міг далі з успіхом продовжувати свою наукову працю і — після того, як здобуде необхідний досвід — перейти й до більш синтетичних історично-економічних дослідів.

Мих. Полянський.

Є. Ю. Пеленський.

БІБЛІОҐРАФІЯ
української бібліографії.*)

1. Оцю першу в нас загальну бібліоґрафію бібліоґрафій слід попередити кількома вступними заввагами. Одне це те, що брак її здавна відчувався. Багато ріжних бібліоґрафій, виданих по всіх усюдах губилося перед очима дослідника — небібліоґрафа. Тай їх уже є стільки, в добавку такі ріжноманітні, що визнатися не так то й легко. Тому потребу такого провідника відчував кожний, що мав діло з якимнебудь науковим питанням. Неодна чужонаціональна наука має вже бібліоґрафію другого, а деякі то й третього ступня. Що й на нашому ґрунті брак такої книжки, це здавна відчувалося — можна б це тут підтвердити неодним прикладом, хоч би лише з ріжних наукових видань останнього часу. Подамо інші, загальніші. В 1928. р. появилися сливе у всіх львівських часописах статті з нагоди... 80-літнього ювилею галицької преси, яку нібито розпочала „Зоря Галицкая“ 1848. р. Тимчасом перший український часопис появився в Галичині дещо раньше, бо вже 1846. р. виходить „Бібліотека бесѣдъ духовныхъ“.[2]) З новішими справами та сама історія.

[1]) Так характеризує дра Р. Зубика сам його вчитель проф. Фр. Буяк.

*) Після видрукования цієї бібл. укр. б-ій, подамо в квітневому числі повну біжучу бібліоґрафію укр. видань на всіх укр. землях за перший квартал 1932 р.

[2]) пор. І. Франко: Перша галицько-руська часопись. „Руска Школа“ Львів, т. I. вип. 2. ст. 64-7.

2. Ця спроба впорядкування бібліоґрафії не може претендувати на сповнення цих і подібних завдань до краю. Має вона чимало хиб. Є в ній пропуски, може не надто великі, але є. Друге це те, що не можна було всіх позицій провірити de visu. Кордони, брак звязків приневолюють нас користати майже виключно з тутешніх бібліотек. Очевидно, можна навести чимало оправдань. Є це перша праця цього роду. А в тім ідеально точна бібліоґрафія, що обіймає книжки, видані продовж значного часу та на великому просторі є майже немислима. Зокрема, коли не має змоги самому побачити якусь книжку, важко її примістити в якраз відповідному розділі.

3. Обсяг. Нашим завданням є зібрати виказ перш за все всіх українських бібліоґрафій, написаних українською й московською мовами. З чужих наводимо лише важніші й неперестарілі, зокрема московські й польські, далі німецькі та чеські, виімково інші, тому, що на інших мовах появилося дійсно цікавого для нас дуже мало. Рівнож виімково зацитовано кілька катальоґів таких, що можуть мати певний інтерес для бібліоґрафа, та цього рода журнали, що крім перестарілого матеріялу подають новий. В замітках це скрізь відмічено. До бібліоґрафії бібліоґрафій ввійшли також книжки, що по суті не є бібліоґрафіями, але при кінці, або після кожного розділу подають точнішу бібліоґрафію. Кромі цього бібліоґрафічні огляди.

Не втягнено тут бібліоґрафії книгознавства, ані статтей про т. зв. бібліоґрафічні особливості. Під цим останнім розумію статті, розкинуті скрізь по наукових журналах, де подається згадка про одно якесь, рідко коли більше, видання незвісне дотепер бібліоґрафам[1]). Якщо допишуть обставини, постараюся видати бібліоґрафії цих питань і історію укр. бібліоґрафії окремо. Опущено теж катальоґи рукописів.

4. Поділ примінено десяточний, що скрізь у світі вже прийнявся. Не легко було розділити як слід по відділам незвичайно ріжноманітний і сорокатий матеріял. Поодинокі бібліоґрафії згадуються лише в одному розділі, коли ж вони відносяться теж до інших, то в них найде читач відсилачі. Це заощаджує багато цінного місця. З цих причин заведено далеко йдучі скорочення, прим. не подається накладчиків, за виїмком бібліоґрафічних установ. Це останнє дасть деякий показ їхньої праці на Україні. Потрохи з цеї причини, потрохи з труднощів у розшукуванні не подано скрізь чимало рецензій. Тому теж не є це бібліоґраф'я описова в цілому, хоч добавлено подекуди, найнеобхідніші пояснення про вартість даної книжки для української науки, або спосіб користування нею.

В поодиноких розділах загальніші праці подано на початку, подрібніші на кінці. Зазначено скрізь, котра праця для даного відділу підставова, подекуди, котра цілком перестаріла. Ці останні втягнено тут, щоб дати по змозі повний образ української бібліоґрафії в її історичному розвою.

Бібліоґрафії бібліоґрафій, яких знайшлося декілька, звісно не загальних, а обмежених до якогось часу, або питання подано не на початку, а на кінці. В цій бібліоґрафії бібліоґрафій бібліоґрафій (3. ст.) знайдуться числа всіх таких книжок, де бібліоґрафії бібліоґрафій поміщені поруч бібліоґрафій.

Бібліоґрафію творів поодиноких людей та писань про них, зведено в одному розділі разом. Це тому, щоб не розбивати постійно кожної такої бібліоґрафічної одиниці на два, а то й кілька розділів[2]). Виїмок це творчість таких людей, як Сковорода, чи Шевченко, що в фільософії чи літературі самі творять окремі ділянки.

Скорочення поміщено на кінці. Перед усіми бібліоґрафічними числовими означеннями опущено (01) (Бібліоґрафія), що в бібліоґрафії бібліоґрафій самозрозуміле.

5. На послід складаю щиру подяку Управі Бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, де я зібрав більшість поданих тут матеріялів, зокрема її директорові, Вп. Володимирові Дорошенкові за цінні вказівки.

Впорядчик.

---

[1]) пор. прим. цитовану вже статтю Франка.

[2]) Прим. бібліоґрафію Франка треба б розмістити в белетристиці, книгознавстві, історії, історії літератури і т. д.

[01 : 015 + 016 (4771)]

0 Загальні твори

01/05/ Бібліографічна преса

Бібліографія.

1. Сірополко Степан: Книгознавство на В. Україні. „Книголюб“ 1927 І. 11-9.

2 — Книгознавство в Галичині. тамже II. ст. 20-6.

Пор. бібліографію преси.

Бібліографічна преса.

3. Библіографический Бюллетень, гл. 14.

4. Бібліологичні Вісті, орган бібліологичної науки на Україні [згодом: орган, присвячений питанням книгознавства] К. кварт. 1923-досі. 1-2 чч. 8⁰ слід. вел. 8⁰ [1. число 1923 писане на машині, 2. гект., прочі друк.] Вид. Український Науковий Інститут Книгознавства.

5 [Окремо видано:] **Показники.** Систематичний та авторський до часопису Українського Науково-Дослідчого Інституту Книгознавства „Б. В.“ за рр. 1923 — 1927. 8⁰ ст. 14.

6. Бібліотечний Журнал К. 1925 і слід. вид. Всенародня Бібліотека України. [на машинці, зміст гл. „Наука на Україні“ 1927. ч. 2—4. ст. 298 і сл.]

7. Бібліотечний Порадник Л. кварт. 1925 — 6 вид. Т-во „Просвіта“.

8. Бюлетень Одеського Бібліотечного Об'єднання. О. 1925. 8⁰ [непер.]

9. Вінницька філія Всенародньої Бібліотеки України. Винниця, 8⁰ [всього 6. чч.]

10. Всеукраїнська Бібліографія гл. 18.

11. Голос Друку Критико-бібліографічний часопис. кн. І. Х. 1921 [на обклад. 1922] в 8⁰ ст. 239.

12. Добра Книжка кварт. Л. 1928 — 30 [Цінникове]

13. Книга Государственнаго Издательства Украйны. Х. м. 1922. 8⁰ [продовження ч. 13]

14. Книга Місячник літератури критики й бібліографії. Х. 1923 [всього 4 чч.] в. 8⁰ з додатком [3] **Библіографический Бюллетень** Украинской Книжной. Палати [ч. 1. ст. 57-67, 2. 51-62, 3. 49 76, 4. 49-68] [від 1924 видає „Шлях Освіти“]

15. Книга Неперіодичний бібліографічний орган Обєднання українських видавців. Відень К. 1921. 8⁰

16. Книгарь. Літопис українського письменства. м. К. з вересня 1917 по березень 1920. 8⁰ [всього 31 чч.] постійні відділи: „Нові видання“, „Критика і бібліографія“ та реєстр преси.

17. Книголюб Прага з січня 1927 по сьогодні кварт. вид. Українського Товариства Прихильників Книги в Празі. в. 8⁰ [літогр.] постійні відділи „Ucrainica“ та „Українські видання в Чехословаччині.“

18. Книжка неперіодичний вістник українського книжкового руху [від. 3. ч. місячник] Станиславів з травня 1921. по грудень 1923. 8⁰ Подає постійно зах. укр. бібліографію того часу, в 1923 р. окр. дод. [10] **Всеукраїнська Бібліографія.**

18. Книжкові Новини гл. 25.

19. Книжний Вісник Орган Національної Бібліотеки в Києві. К. 1919. 8⁰ [всього 2 чч.]

20. Книжник Л. 1927. Видає Союз Укр. Накладень і книгарень у Львові в. 8⁰.

21. Копертивний книгар К. з вересня 1925. 8⁰ вид. Книгоспілки [цінник].

22. Літопис Українського Друку. Орган державної бібліографії УСРР. вид. У. Книжкова Палата. Х. з 1924 р. досі. м. в 1924, двотиж. в 1925 6, тиж. 1927-9, кварт. 1929 досі. 8⁰

23. Матеріяли до Української Бібліографії вид. Наук. Т-во Шевченка. Л. 1909 і сл. [гл. заг. бібл.]

24. Нова Книга К. з грудня 1924-5. 8⁰

25. Радянський Книгар, вих. що декади. з 1929 по сьогодні. 8⁰ окремі відділи, згодом окр. додатки: [18] **Книжкові Новини УСРР** Систематичний покажчик Української Книжкової Палати. та [26] **Рек. Списки** [цінник]

26. Рекламні Списки гл. 25.

27. [Труди] Державна Публична бібліотека в О. Серія IV. Бібліографія 8⁰ [неправ.]

28. Труди Українського Наукового — Дослідчого Інституту Книгознавства. Х. 1926. і сл. [непр.]

29. Українська Бібліографія вид. Бібліографічна комісія ВУАН. непр. К. 1926 і сл. [гл. бібл. осіб] 8⁰

30. Українське Книгознавство ч. 1. Варшава 1932, ч. 2. Подєбради 1923 [орган гуртка бібліологів при Укр. Госп. Академії в Ч. С. Р.] 8⁰ [шапір.]

31. Червона Преса Орган Культпропу ЦК КПГУ виходить декадами Х. з жовтня 1924 по сьогодні. 8⁰

32. Що читати? кварт. Л. 1928-30, 4⁰.

[Чужі — рос. пол. чесь. і нім. — журнали і пер. видання, що подають біжучу укр. бібліографію в відділі загальної бібліографії].

Статистика.

33. Статистика Книжкової Продукції УСРР. Бюлетень ч... Української Книжкової Палати [дод до ч. 22.] кварт. Х. з 1926 р. 8⁰ по 8 ст.

00 Наукові установи.

34. Наука на Україні [перше: Наука на Украине] Бюлетень Укр. науки. Sience in Ukraina.. УССР Народній Комісаріят Освіти. Управління Науковими Установами. Х. кварт. з 1922 р. [Подає звіти і частинно бібліографію всіх наук. установСов. України.]

(Далі буде)

Студентське життя.

(Цей відділ є офіційним бюлетенем Укр. катол. студ. Т-ва „Основа" та його Сеніорату).

Зі словянського католицького академічного Секретаріяту.

Від останнього конґресу словянської католицької академічної молоді в Братиславі управа Секретаріяту перейшла в руки словацької національної ґрупи з осідком в Братиславі в Чехословаччині. Вона після статутів має вести управу Секретаріяту до слідуючого конґресу, що в літі с. р. відбудеться в Загребі в осідку хорвацької національної ґрупи. Про діяльність Секретаріяту довідуємося з останнього числа часопису Rozvoj (VII. 1932), в якім Секретаріят поміщує свої офіціяльні звідомлення. Останнє звідомлення поміщене під іменем провідника Секретаріяту д-ра Вашека, тому й вважаємо, що лиш він один, а ніхто більше не поносить відвічальности за все, що там написане. Це все, що там написане, поучує нас лише на які бездоріжжа веде др. Вашек цю міжсловянську орґанізацію, так ідеально подуману. У провідника Секретаріяту (на жаль) брак найпримітивнішого знання міжсловянських відносин та брак такту у відношенні до національних ґрупчленів Секретаріяту. Своє незнання автор звідомлення старається закрити потоком слів самохвальби про „важні рішення Секретаріяту", промовчуючи кілько нетактів зробив др. Вашек до цього часу та як болючі шкоди завдав він співпраці словян-католиків. Як неґативно відбиває теперішний провідник Секретаріяту від світлого проводу нашого словінського друга Курета, а навіть від проводу польської ґрупи в Секретаріяті з-перед двох літ.

Вже само скликання конференції до Львова в грудні мин. року лиш в порозумінню з польським „Odrodzeniem", а без всякого порозуміння з місцевою українською ґрупою, репрезентованою „Обновою" було грубим нетактом зі сторони предсідника Секретаріяту, хоч би з того згляду, що „Odrodzenie" до 1931 р. мало свою централю в Варшаві, а Обнова у Львові. Ця коференція нас прямо заскочила, тому зовсім слушнно поступила Обнова, що заложила протест проти такої поведінки п. Вашека та в конференції участи не взяла. Ухвали цеї конференції очевидно не можуть вязати української національної ґрупи. Доси мовчали ми про цей прикрий факт, щоби не показувати нашим незєдиненим братам на Волині, які нетакти вміють супроти їх зєдинених братів поповняти деякі католики, у яких фраза про кирило-методіївську ідею все на устах. Та останній звіт д-ра Вашека, оголошений публично в пресі (Rozvoj VI 1932), в якім він прямо кидає визов цілому українському народові, звільняє нас від дискреції. Хочемо вірити

в добру волю п. Вашека, але й таке незнання провідника Секретаріяту є неменше сумне.

А всеж таки треба би знати провідникові словянського Секретаріяту, що коли переїздив з Кракова до Львова через стацію Перемишль віхав він на територію Східної Галичини, де українська людність становить понад 2/3 усеї людности, а проча 1/3 припадає на поляків та жидів, що це вже територ я, де й українське греко-католицьке населення становить значну більшість, отже це територія вже східної з Римом обєднаної церкви мимо того, що в самім місті Львові є релятивна більшість польського населення. Мабуть, не знає др. Вашек, що лиш 120 км. на північ від Львова лежить Волинь заселена в 80% українською незєдиненою з Римом людністю, яка живо інтересується життям своїх братів в Галичині та від них, як від політично більше вироблених, бере собі примір та обсервує, що діється в Галичині. Це той терен Кирило-методіївської праці, що вимагає великого такту зі сторони західних католиків, що тут приходять, щоби погано не зарепрезентувати тут римського католицизму. Бо що варта пусті слова про кирило-методіївську ідею, коли львівська конференція була повним запереченням голошених ідей, а звіт др. Вашека в Rozvoju прямо провокацією українського народу. Чи не відомо п. Вашекові, що у Львові крім шанованого всіми римо-кат. архиепископа має свій осідок старший віком піонір кирило-методіївської ідеї, греко-католицький митрополит ґр. Шептицький, трилітний вязень в царській тюрмі за справу св. унії, а крім нього ще двох греко-католицьких епископів. Предсідникові Секретаріяту слід би було познайомитись з Греко-католицькою Богословською Академією та другими українськими церковно-національними установами, наставленими спеціяльно на унійну працю між своїми братами коннаціоналами.

Др. Вашек повинен мати хоч елементарні відомості словянознавства за останніх 15 років, особливо цей ґрандіозний розвій народів східної Европи по упадку Австрії та царату, заким взявся писати свій звіт про цю нещасливу конференцію у Львов. Він знав би тоді, що по упадку Австрії в тій части краю, де він гостив, український нарід дня 1. листопада 1918 в імя засад Вільсона про самоозначення народів створив власну Західньо-українську Републику, якої не хотіла узнати польська меншина та особливо у Львові розпочала боротьбу проти неї. Др-ови Вашекові не відомо, що стотисячна армія цеї републики мусіла боротися на два фронти — проти більшовиків на сході та проти поляків на заході, а щойно Францією узброєна польська армія під проводом ґен. Галлєра зломила її опір, виперла її на схід, де вона здесяткована тифом була знищена. Епопея української галицької армії та її траґедія це одна з найкращих картин геройства з часів по світовій війні.

Якщо п. Вашек знав би історію своєї святої, хоч невдатної боротьби, певно не посмів би в Rozvoju кинути на український нарід звичайну калюмнію в отсих словах: Pred Warszawou stály siky nemeckych, madarskych a ruskych bolsevikov *a vo Lvove propaganda ukrjinska, zo zahranicia vedená, ohrožovala mladu polskú slobodu*... dobach tak krusnych a kritickych ozil zase tradicny polsky *katolicky genius*... vo Lvove holymi rukami zahnali nepriatelov. Ніякі, пане Вашек, українці зі загрониці не загрожували польській свободі, навчіться історії, то будете говорити певно інакше. Таке повторюють деякі вороги українського народу та цього не роблять навіть чесні поляки-католики, а лиш одиниці, позбавлені всякої етеки, для яких ціль освячує середники. Та чи до боротьби з українцями у Львові, також католиками, тільки східного обряду, що боронили своєї держави мав аж ожити католицький ґеній. Та щоби на таке позволив собі провідник католицького Секретаріяту в офіційнім орґані — це вже трохи більше, як брак такту. Сподіємося, що українська ґрупа в словянськім катол. акад. Секретаріяті займе до цього нечуваного факту гідне становище, бо вважаємо, що це є визов не лиш українців, але й самої ідеї Христового мира та міжсловянської взаїмности, на яких базується Секретаріят.

Так офіційного орґану міжсловянського Секретаріяту вимагав би, щоби у звіті п. Вашека не найшлися тахож слова: Tu na horucej pôm, de

vmeste Lwowe, kde padly tisice polskych mladych studentov pri obrane mladeho statu, prezivali sme zvlástné pocity pri obdive viero — a rodolásky polskej mládeze.

Під Львовом згинуло також кілька тисяч українських студентів, духових братів членів нашого Секретаріяту рівнож в обороні своєї держави „pri obrane ukrajinského štatu". Мішати тут нашу св. католицьку віру — це профанація. Це все вище сказане переконує нас, що — на жаль — провід Секретаріяту тепер в дуже невідповідних руках. Річ ясна, що сказане ми не думаємо ґенералізувати на всіх братів словаків, що ще недавно самі вели завзяту боротьбу проти гнету мадярського за право нації до життя. Ми з найбільшою пошаною згадуємо цю геройську боротьбу гідного чести о. Глінки, що тоді, коли в нинішній столиці Словаччини Братиславі тяжко було почути словацьке слово, він кріпив духа свого народу. Наші делеґати на I і II конґрес з найбільшою симпатією згадували наших другів Цекора, братів Дурчанських та других; тим прикріше відбиває від них П. Вашек своїми поступками.

З хроніки студентського життя у Львові.

Дня 2. лютня *Марійська Дружина Студенток*, яка існує вже три роки згуртувала 40 добірних членів, улаштувала *спільну просфору* для своїх членів у Інституті С.С.В.В. при ул. Длуґоша 17. Крім членів було присутних декілька гостей та провідники Дружини о. Ігумен Лучинський, ЧСВВ. — Свято було одним із засобів Дружин для виплекання християнської дружби і співжиття між членами. Свято вповні осягнуло свою ціль та полишило у присутніх дуже приємні і симпатичні враження.

Дня 2. лютня ц. р. відбулася в харчівні Акад. Дому анкета в справі допомоги українським високим школам в Чехо-Словацькій Республіці. Після реферату проф д-ра Володимира Старосольського та двогодинної дискусії стверджено незвичайну вагу укр. високих шкіл в ЧСР. та рішено всякими способами прийти з допомогою укр. високим школам в ЧСР. Утворено студентський комітет, котрий вестиме аґенди допомоги аж до утворення загально-громадянського комітету.

Дня 7. лютня ц. р. відбулася у Львові в салі театру Ріжнородностей Святочна Академія для вшанування 14-ліття геройської смерти українських лицарів-студентів під Крутами в борбі проти більшовицького наїзду на Україну. Академію підготовили львівські українські студентські орґанізації незвичайно дбайливо; в самій Академії участь взяла теж майже вся молодь. Академію отворив бадьорою промовою один з провідників студентського життя Володимир Янів. Потім слідували вокальні точки хору „Бандурист" та два незвичайно вдатні виступи мистецької студії „Хмаролім" (інсценізація побоєвища під Крутами та вірша „Тихше"), сольоспів О. Согорівної та другі мистецьк виступи. Академію закінчило зібране громадянство національним гимном.

Впродовж місяців лютня і березня ц. р. відбувається культурно-освітний курс для майбутніх освітних діячів з рядів студенства. Більше про нього напишемо пізніше.

Дня 14. лютня ц. р. посвятив о. Др. М. Конрад домівку Т-ва „Обнова" в прибудівках Дух. Академії (під вежою) і при тій нагоді виголосив цінний реферат: „*Модерна ментальність, а католицизм*", про що близше напишемо в слід. числі.

Видає Видавн. Кооп. „Мета". Відвіч. ред. ПЕТРО ІСАЇВ.

АДР РЕДАКЦІЇ Й АДМІНІСТРАЦІЇ: ЛЬВІВ, КІЛІНСЬКОГО Ч. 3/II. ТЕЛ. 94-56.

ВІДБИТО В ДРУКАРНІ „БІБЛЬОС", ЛЬВІВ, ЯПОНСЬКА 7. ТЕЛ. 14-78.